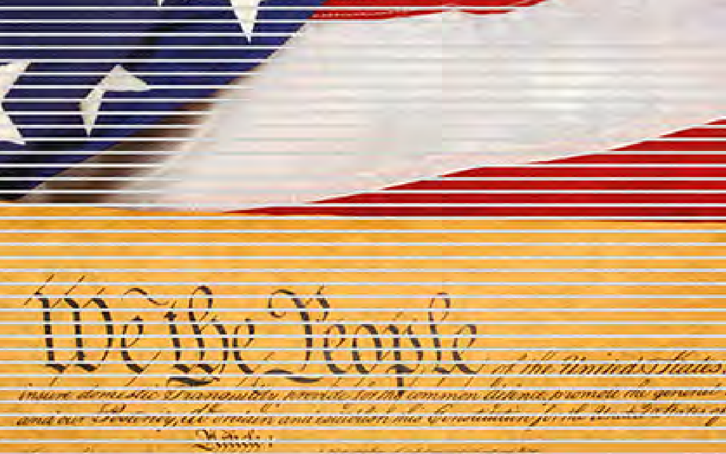

RENÉ RÉMOND

ABD TARİHİ

KÜLTÜR KİTAPLIĞI
159 | 2. BASKI

DOST

KÜLTÜR KİTAPLIĞI: 159

D

René Rémond

Académie française üyesi olan ve Paris-X Nanterre Üniversitesi onursal rektörü olarak görev yapan Rémond aynı zamanda bir politolog ve tarihçiydi.

Rémond, René
ABD Tarihi
ISBN 978-975-298-553-7 / Türkçesi: Işık Ergüden
Nisan 2018, Ankara, 147 sayfa
Kültür Kitaplığı: 159; Tarih: 30

ABD Tarihi

René Rémond

DOST

ISBN 978-975-298-553-7

Histoire des Etats-Unis
René Rémond

Birinci baskı, Mart 2016, Ankara
İkinci baskı, Nisan 2018, Ankara

Türkçesi, Işık Ergüden

Yayına hazırlayan, Rojda Yıldırım

Teknik hazırlık, Mehmet Dirican

Erdal Akalın - Dost Kitabevi
Sertifika No: 12386
Paris Cad. No: 76/7, Kavaklıdere 06680 Ankara
Tel: (0.312) 435 93 70 • Faks: (0.312) 435 79 02
www.dostyayinevi.com • bilgi@dostyayinevi.com

Baskı, Pelin Ofset Ltd. Şti.
Sertifika No: 16157
İvedik Organize Sanayi Bölgesi, Matbaacılar Sitesi
1514. Sokak no: 28-30 Yenimahalle / Ankara
Tel: (0.312) 395 25 80-81 • Faks: (0.312) 395 25 84

İÇİNDEKİLER

I. Bölüm

İLK YERLEŞİMLER (1607-1763)

Sömürgecilik çağının mirası ve yeri. – Bugünkü Amerikan Birliği'nin toprakları üzerinde Avrupa iskân tarihinin sömürgecilik dönemi olarak bilinen bu ilk evre, Başkan Clinton'un ve uzayın fethinin çağdaşlarına, Amerika Birleşik Devletleri'nin mevcut gerçekliğinden muhtemelen tıpkı Perikles Atina'sının modern Yunan'dan uzaklığı kadar uzak gelir. Bizim için tek cazibesi egzotizmi ya da Davy Crockett'inin ve Kızılderili hikâyelerinin ilginçlikleri olsa da, sonuçta onların tarihöncesine, günümüz Amerika Birleşik Devletleri'ni tarif ettiğimiz şu anda eksik kalma riski taşıyan bu sayfalardan bazılarını ayırmak uygun olmaz mı? Bu vesveseyle davranmak bile bu dönemin hem kendi başına, hem de tarihin devamı içinde taşıdığı önemi küçümsemek olur.

Bu dönemin süresi, örgütlü politik toplum olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm varlığına aşağı yukarı denktir. Yeni Dünya'nın ilk Anglosakson yerleşimi olan Jamestown'ın kuruluşundan (1607) Bağımsızlık

Bildirgesi'ne dek (1776) geçen süre tamı tamına bu bildirgeden İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna (1945) kadarki zamanla aynıdır. Bu temel veriyi başka terimlerle ifade edersek, Amerika Birleşik Devletleri'nde sömürgelerin oluşumu, dünyanın bu bölgesinin tarihini neredeyse birbirine denk iki kısma ayırır. Bunların ilki bu sömürgeci dönemdir ki bu evre kimi zaman haksız yere ihmal edilmektedir. Bu evrenin bilinmesi, kelimenin gerçek anlamıyla, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihinde bambaşka bir önem taşır: Bu, tarihin habercisidir. Amerika Birleşik Devletleri bir nüfusu, bir toplumu, bir ekonomiyi, bir zihniyeti, politik kurumlarının bir bölümünü, hukuk geleneklerini ve adli kurumlarını bu dönemden miras almıştır; siyah sorunu gibi kimi problemleri de o dönemin mirasıdır. Öncelikle toprağa atılan tohumu ve ilk filizleri incelemeden ağacın sonraki gelişimini anlamak imkânsızdır.

Gecikmiş iskân. – Yaklaşık olarak kuzeyde Fundy Koyu'ndan güneyde Savannah'ın ağzına dek uzanan Amerikan kıyı bölgesi, yani Amerika'nın büyüklüğünün gelecekteki beşiği, Yeni Kıta'nın Avrupa tarafından sömürgeleştirilmesinin tarihine geç bir dönemde, Orta ve Güney Amerika'dan çok sonra, hatta Saint Lawrence Vadisi'nden bile sonra girer. Fransızların 16. yüzyıl ortasında tanıdıkları Kanada ile İspanyolların geniş imparatorluklarına ilhak ettikleri Florida arasında kalan gelecekteki Amerika Birleşik Devletleri'nin yerleşim yeri kimsenin istemediği bir yerdir. Bu uzun sürmüş gözden düşmenin doğal nedenleri vardır: kâh dondurucu kâh boğucu iklimi; güneyde batak ve lagün şeklinde, kuzeyde kayalık

ve tehlikelerle dolu, genellikle iskâna uygun olmayan ve içeriye nüfuz edebilmek için Saint Lawrence'la ya da Mississippi'yle kıyaslanabilir hiçbir geçit sağlamayan sahili; gür ve sık ormanlar. Bu bölgede o dönemde kâşifleri cezbeden hiçbir şey yoktur: ne baharat vardır ne değerli maden. Buraya yerleşimci çekebilmek için, onların ticari düşüncelerden başka gerekçelerle harekete geçmesi ya da diğer bölgelerin dolmuş olması gerekmektedir.

Gerçekten de, sömürgeciliğin başlangıcı yeni bir sömürgeci gücün sahneye girmesiyle çakışır: İngiltere. Dünyanın başka bölgelerine olduğu gibi bu bölgesine de İngilizler herkesten sonra, İspanyollardan, Portekizlilerden ve Fransızlardan sonra varırlar: Onların sömürgeci eğilimleri geç bir dönemde, Elizabeth döneminde ortaya çıkmıştır. İlk yerleşimlerinin tarihi, yaklaşık yirmi yıl farkla, kuzeyde ve güneyde aynı döneme uzanır: Sir Walter Raleigh 16. yüzyılın son yıllarında Virginia'ya yerleşir ve ancak 1620 yılında ünlü *Mayflow*er'la İspanyol Hollanda'sından gelen 102 hacı Cod Burnu yakınında karaya ayak basar ve Massachusetts'in çekirdeğini oluşturur. Beklenmeyen şey şudur ki, sömürge yarışında gecikmeli yola çıkan, her açıdan avantajsız durumdaki bu hacılar rakipleri karşısında mutlak baskın çıkarlar. 17. yüzyıl boyunca, savaş ya da barış yoluyla, İngilizler, yabancı sömürgeciliğin kalıntıları olan iç topraklarda, Hudson'un döküldüğü yerde Hollandalıları, Delaware üzerinde İsveçlileri birbiri ardına ortadan kaldırırlar. 17. yüzyıl sonunda Büyük Britanya bütün sahilin hakimidir. Öngörülemeyen bu başarı, kısmen, yerleşen nüfusun canlılığıyla, doğal nitelikleri ve de sayısal gücüyle açıklanır.

Nüfus çeşitliliği. – İskân her açıdan çok çeşitlidir. Etnik bakımdan çeşitlilik gösterir: Ana çekirdek İngiliz, İskoçyalı, Gallilerden oluşur, fakat İspanyol Hollanda'sından, İsveç'ten, Almanya'dan, hatta Fransa'dan da gelirler. Fransa'da Nantes Fermanı'nın yürürlükten kaldırılmasından sonra Protestan göçünün bir kolu Amerika'ya yönelir. Politik görüşlerin ve dini inançların çeşitliliği de oldukça ağır basar. Rakip bir tahakkümden kaçan herkes ya da kendi inançları için kaygı duyanlar Potomac veya Hudson sahillerine gelirler. 17. yüzyılın politik ve dinsel İngiltere tarihinin karşılığı Amerika'da iskândır: Sayısız altüst oluş yaşanan bir dönemin bütün karışıklıkları göç akımının büyümesine katkıda bulunur. Anglikan gericiliğinin kovduğu muhaliflerin ardından "yuvarlak kafalar"ın [püritenler] kovduğu aristokrat ve kralcı süvariler, sonra da Restorasyon'un sürdüğü püritenler ve iktidar gaspçılarının meşruiyetini tanımaktansa vatanlarından sürülmeyi tercih eden Jakobitistler. İngiliz iç tarihinin dramatik olayları, Britanya sömürgeciliği açısından yararlı etkilere yol açar. Bu göçün Amerikan zihniyeti üzerinde kalıcı etki bırakacak özgül bir niteliği vardır. Püriten ya da Katolik olsun, bu göçmenler dinsel görüşlere boyun eğmişlerdir: İnanç ve ibadet özgürlüğünü kariyer ve refah üstünlüklerine yeğlemişlerdir.

Zaman içerisinde art arda katılımlardan oluşan gelecekteki Amerika Birleşik Devletleri'nin Atlantik sahili yerleşimi mekân içinde de kesintilidir: Seyrek yerleşimlerden oluşur ve genellikle bir ırmağın döküldüğü yerde, bazı koyların kenarında yerleşilmiştir. Başlangıçta çok mütevazı olan, kuzeyden güneye, Kanada hududundan İspanyol

Florida'sının hudutlarına dek yaklaşık iki bin kilometre uzanan, sömürgeciliğin henüz ormandan, savandan ve Kızılderililerden söküp almadığı mesafelerle birbirinden ayrılmış bu nüfus çekirdekleri, yavaş yavaş birbirinden bağımsız ama ortak başkentleri Londra olan sömürgelerin merkezi olur.

Üç koloni grubu. – Bu yerleşimler büyürken birbirlerinden bağımsızlaşırlar, özgünlükleri kendini belli eder. Üretici faaliyeti, politik toplum biçimleri, hatta yaşam tarzlarıyla birbirinden farklılaşan belli başlı üç grup oluşur. İklim bile onları farklılaştırmaya yeter: on beş enlem derecesi genişliğine uzanmıyorlar mıdır? Diğer doğal koşullar da bunu desteklemektedir. En kuzeydeki grupla güneydeki sömürgeleri gayet belirgin bir tezat karşı karşıya getirir: Bu farklılık gelecek açısından büyük önemdedir, çünkü Kuzey ve Güney uzlaşmazlığını rüşeym halinde içinde taşımaktadır ve bunun şiddetlenmesi Ayrılık Savaşı'na yol açacaktır.

New-England grubu. – 18. yüzyılda farklı boyutlardaki dört sömürgeyi –New Hampshire, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island– birleştiren New England'ın ekonomisi nispeten yüksek derecede karmaşıktı: tarım ve hayvancılığın yanında balıkçılık da yapılıyordu, ticaret ve sanayi başlamıştı. Çok sayıda girinti çıkıntıyla bölünmüş kayalık sahil sayısız iyi ve doğal liman sağlıyordu: Ormanların yakınlığı gemi tersanelerine gereken odunun temini kolaylaştırıyordu; gayet donanımlı mürettebatlarla gemiler her yıl Terra Nova buzullarında verimli morina avı seferlerine, daha uzaklarda da balina avına çıkıyorlar-

dı. Newport ya da Portsmouth'tan gelen gemiler Antiller'e kadar gidiyor ve oradan, sömürgecilik yasasını ihlal ederek, rom, melas ve bütün ada ürünlerini taşıyorlardı. Dağlardan ve iç yaylalardan inen çok sayıda akarsuyun üzerine küçük atölyeler kurulmuştu: Toprak ürünlerini ya da ticaretin katkılarını kabaca dönüştüren değirmenler, şekerlemeciler, kâğıtçılar, bıçkıcılar... Bu çeşitli faaliyetin bileşimi, çalışmayı yaşam amacı ve görev sayan ve servetin kutsadığı maddi başarıyı da tanrısal bir lütuf işareti kabul eden girişimci bir nüfusa iş sağlıyor ve önemli bir kazanç getiriyordu.

Çoğunlukla püritenlerden oluşan bu koloniler, dinsel karakterin en belirgin olduğu kolonilerdi ve bu karakter ahlaki yapıya ve kamusal yaşama derinlemesine iz vuracaktır. Hükümdarın buyruklarıyla uyum içinde olmak ve yerleşik kilisenin düzenlemelerini kabul etmektense vatanlarını terk etmeyi ve tehlikeli bir yolculuğun risklerini göze almayı tercih etmiş bu insanlar, kendi inançlarıyla uyum içinde yaşamaya ve kendi küçük cemaatlerinin yaşamını buna göre düzenlemeye önem vermektedirler. Din burada yalnızca özel yaşamı, aile yaşamını değil, kamusal yaşamı da yönetmektedir. İman birliğine harisçe bağlı davranarak, topluluk gibi düşünmeyen herkesi öldüren, hem de kendilerini yurtlarından edenler kadar yürek rahatlığıyla öldüren bu ilkel topluluklar kadar Franklin ya da Jefferson'un tanımlayacağı evrensel hoşgörü idealinden uzak bir şey olamaz. Devlet burada kiliseye sıkı sıkıya bağlıdır; kim kiliseden uzaklaşırsa, eşyanın tabiatı gereği sivil toplumdan da kopar. Hoşgörüsüzlük inançlardan geleneklere kadar uzanır; cemaat, Tanrı ve kilise yasasına

katı itaate göz kulak olma hakkını kendinde görür: Titiz bir düzenleme (Mavi Yasa) katı bir ahlak düzeni inşa eder; karşı çıkanlar acımasızca cezalandırılır. Dönem cadı avı dönemidir. Bu dinsel ve ahlaki kısıtlama bütün toplumun üzerine bir ağırbaşlılık havası verir: En masum eğlenceler bile kuşku uyandırır, herkes işinin başında ve yaşamın büyük görevlerini yerine getirir olmalıdır. Din, diğer yerlerden daha önce New-England'da doğmuş entelektüel faaliyete bile öncülük eder. İktisadi faaliyet, kazanç arayışı manevi yaşama haksızlık etmez: ilk ortaokullar burada kurulmuş ve Doğu'daki müstakbel üniversitelerin çekirdeği olmuşlardır: Harvard 1636 yılından beri vardır. Bunlar öncelikle tamamen dini amaçlar taşımaktadır ve geleceğin papazlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Dinin bu ilk kurumlar üzerindeki etkisi Amerika Birleşik Devletleri'nde asla tamamen ortadan kalkmamıştır: Dış politikaları bile çoğunlukla, ahlakçılığıyla birlikte, bu küçük cemaatleri yöneten düşüncelerden esinlenmektedir.

Din politik yaşam üzerinde de etkili olur. Bu anti-konformistler genellikle Calvinci Reform'dan türeyen mezheplere girmişlerdir. Piskoposluğa aldırmazlar, onların papazları cemaatin ileri gelenlerine bağlıdır; bu küçük kiliseler özgürce idare edilmeye alışmıştır. Halk dini alışkanlıklarını kendi yurttaşlık yaşamlarının içine aktarır: Kasabanın çıkarlarını birlikte tartıştıkları gibi kiliseninkileri de birlikte tartışırlar. *Mayflower* yolcularının imzaladığı anlaşma, bireysel tercihlerin topluluk çıkarına tabi olmasını zaten açıkça şart koşuyordu. Böylece, dini inançlar ve ruhban disiplini demokratik uygulamaları belli belirsiz kendine uydurarak New-England toplumunu fiili bir demokrasiye

doğru yöneltir. Limanların etrafında, yol kavşaklarında, küçük atölyelerin yakınlarında, kırsal pazarlarda oluşan gruplaşmalarda belediye yaşamı gelişir.

Farklılaşmış ve ücretlendirilmiş iktisadi faaliyet, dinin etkisi, demokratik uygulama, entelektüel gelenek. New-England'ın bütün bu özellikleri bir şehirde cisimleşir: 18. yüzyılın ortasında nüfusu yirmi bin civarında olan Boston. İlerleyen dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin başşehri olmayı talep edemeyecek kadar kuzeyde bulunan şehir, ahlaki görünümünü temsil ettiği New-England'ın tam bir metropolüdür. Bağımsızlık için ilk silaha sarılacak şehirlerden biri olacaktır.

Güney grubu. – Öteki uçta, güneydeki beş kolonide kurulan toplum tipi bambaşkadır. Bunlar, kuzeyden güneye doğru, Maryland (Lord Baltimorelu Katolikler tarafından Bakire Meryem'in anısına böyle adlandırılmıştır); adını kraliçesi Elizabeth'e bir incelik göstermek istemiş olan Sir William Raleigh'in koyduğu Virginia; Kuzey ve Güney olmak üzere iki Carolina; son kurulan yerleşimlerden biri olan ve adını 1714'ten bu yana İngiltere kralı olan I. George'tan olan Georgia. Bunların ortalama yüzölçümleri daha kuzeydeki kolonilerden net bir şekilde fazladır, ancak daha kalabalık oldukları söylenemez; tersine, yoğunlukları daha düşüktür, şehirlere ender rastlanır, pek faal olmayan birkaç liman vardır. Aşağı yukarı yalnızca toprakla yaşarlar. Toprağı iskân ve işletim biçimleri, daha yoğun ve daha yaygın olan New-England'dakinden tamamen farklıdır: Afrika'dan getirilen ve köle ticareti yoluyla sürekli yenilenen ve büyüyen siyah el emeği yardımıyla tarım yapılan

plantasyonlar. 18. yüzyıldan itibaren siyahlar burada beyazlardan daha kalabalıktır, keza köleler de özgür insanlardan daha çok sayıdadır. Ek bir faaliyet olmadığından, bu kolonilerin tüm yaşamı ve servetleri, sıcak ve nemli iklime uyum sağlamış bazı ürünlerin –tütün, pirinç, çivit, daha sonra da pamuk– geniş düzlüklerde yetiştirilmesine bağlıdır. Kendi tükettiklerinden fazlasını üreten çiftçiler dışarıya satmak zorundadırlar: Hava koşullarına olan doğal bağımlılıklarının üzerine bir de mallarını satın alanlara dönük ticari bağımlılıkları eklenir. Ekonomi açısından bir zaaftır bu; kölelik de toplumu dayanıksız kılmaktadır. Temelleri bakımından olduğu kadar zevkleri bakımından da aristokratik olan bu toplum, New-England'ın demokratik toplumlarından son derece farklıdır: Kölelerden oluşan bir kitlenin üzerinde toprak sahibi olan, meclislerde vekillik yapan, koloniyi yöneten çiftçilerin oligarşisi hüküm sürmektedir. Bu ikisinin arasında pek az ara öğe mevcuttur. Eğitimli, uygar bu sınıf, kısmen süvari kökenli olup kırsal kesim centilmeni yaşamı sürmektedir ve Amerika'ya Avrupa aristokrasisinin yaşam tarzını getirmiştir. Misafirperver, rahat bir hayat süren, paranın kendisine daha az değer verip kullanımına önem veren bu cömert toplumu Avrupa kendine New-England'ın burjuvalarından daha yakın bulur ve kendinin bir parçasını da onlarda görür.

Ara grup. – Bu iki koloni grubu birbirinden bu kadar farklı olsa da, onların benzemezlikleri 18. yüzyılda hiçbir sorun yaratmaz; bunlar ortak bir bütünün parçası değillerdir, yalnızca yan yana durmaktadırlar. Hiçbir ortak kurum onların yaşam tarzlarının ya da faaliyetinin ben-

zerliğine hukuksal bir etki vermemektedir: Her koloni eksiksiz bir özerkliğe sahiptir. Mekân ile nüfus arasındaki ilişki bir çatışmayı imkânsız kılmaktadır. Ortak çıkarları olmadığından kolonilerin zıt çıkarları da yoktur. Diğer yandan, kendilerinin bile bilincinde olmadıkları bir homojenlik atfettiğimiz bu iki grup birbirinden yüzlerce kilometre uzaktadır. Dört koloniden (New York, New Jersey, Delaware, Pennsylvania) oluşan ve ilk grupla belki de daha fazla ortak özelliği bulunan üçüncü bir grup ise bu ikisinin arasındadır. Bu, kökenleri ve halkı bakımından en az homojen kısımdır: Hollanda sömürgeciliğinin kalıntıları (New York'un adı başta New Amsterdam'dı), İsveç'in varlığı (Delaware'de), Britanya adalarından gelen göçmenlerle bir aradadır. Çok özgün bir koloni: Kurucusu William Penn'in adını taşıyan Pennsylvania'da Quakerlar bulunmaktadır. Başşehirleri olan ve adı dostların kural haline getirdikleri erdemi ifade eden Philadelphia, Amerikan şehirlerinin en büyüğü ve en hayranlık vericisidir: buradaki şehircilik Avrupa'dan bile ileridir. Ondan üç dört kez daha küçük bir kasabanın küçük bir başkent görünümü taşıdığı bir dönemde yaklaşık otuz bin kişilik bir nüfusu vardır. Geleneklerinin kendine özgülüğü, senli benli tarzı, herkesin sürekli şapka takması, giysilerin sadeliği, genç Quaker kadınlarının güzelliği merakı cezbeder ve yolcuların zihninde erdemlilikle ünlenmiş olmaları, ticari başarılarını engellememiş olan iş hayatındaki titiz dürüstlükleri gibi daha az tuhaf niteliklerini gölgede bırakır.

Bu kolonilerin nüfus çeşitliliği, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihinde göçün değişmez bir sabit olacağını şimdiden düşündürebilir. New England ile Güney arasın-

daki merkezi konumları ve Batı'ya götüren bellibaşlı yolların çıkış noktasında olmaları onları hakem konumuna yerleştirmektedir: Federal başşehirlerin önceden belirlenmiş yerleşim yeri, kıtasal Kongre'nin geçici barınakları, sonra da federal hükümetin kesin merkezi burasıdır: aynı zamanda Kuzeyliler ile Güneylilerin giriştikleri ateşli mücadelelerin sahnesi ve kozudur. Fakat şu an için Kuzey'le Güney savaşmayı hiç düşünmemektedir.

Benzerlikler ve ortak noktalar

Ekonomilerindeki, toplumun bileşimindeki, geleneklerdeki bu farklılıklarla birlikte, on üç koloninin kendi aralarında bazı akrabalıklar vardır: Benzer kökenler, nüfus, İngiltere tahtına ortak bağlılıkları, bazı politik gelenekler, hatta Britanya parlamentarizminin gelenekleri, politik kurumları. Bu kolonilerin anayasaları vardır: İlki Virginia'da, 1609'da kaleme alındı. Değişik hukuksal rejim koşullarında (İngiltere tahtının kolonileri, mülk sahibi yönetimleri, sözleşmeli koloniler) olsa da, aşağı yukarı hepsinde çok benzer bir şekilde işleyen mekanizmalar bulunur: İngiltere tahtını temsil eden vali genellikle koloninin eski ailelerinden gelir, mülk sahiplerinin seçtiği ve kolonları temsil eden bir meclis vardır. Bunlar arasında, İngiliz anayasasının gelişim modeline uygun bir güçler paylaşımı görülür: Meclis vergiyi onaylar; valinin vergi toplayabilmek için meclisin onayına ihtiyaç duyduğu açıktır. Oldukça sınırlı, rahat, eğitimli bir toplumdan seçilen bu meclislerde politik bir personel yetişir, kamu işlerine dair bir uygulama, ortak

düşünme tarzı şekillenir. Ancak bu benzerlikler tek başına kolonilerde ortak bir kişilik ve bir yazgı özdeşliği duygusu esinleyecek kadar güçlü değildi.

Yerli tehlikesi. – Ortak düşmanlara karşı mücadele burada çok daha başarılı olacaktır: Önce Fransızlar ve Yerliler, sonra da İngilizler. Gerçekte, kıta tamamen bakir değildi. Yerli halk (ilk kâşiflerin başlangıçtaki coğrafi hatası nedeniyle yanlış yere Hintli diye adlandırmakta ayak direğimiz kimseler) doğal düşmandı. İlk kolonlar yerli halka karşı mücadele ederek Amerikan toprağına ayak basabildiler: Toprağın ilk sakinleriyle uygun bir sözleşme imzalamak ve onlardan toprak satın almak isteyen William Penn pek bir örnek oluşturmamıştır. Daha sonra, yerleşimler, saldırgan geri dönüşleri önlemek için sürekli tetikte kalmışlardır. İki ırkın birlikte yaşaması pek mümkün değildi: Yaşam tarzları fazlasıyla benzemezdi. Özgür ve maceracı, yarı-göçebe bir hayata alışkın olan, özellikle avla yaşayan Yerliler ormanda barınmaya çalışıyorlar ve geniş alanlara ihtiyaç duyuyorlardı. Tarımcı, yerleşik olan kolonlar ise ormanları tarım arazisine çeviriyor ve ekip biçiyordu. Kolonların sayısı arttıkça içerlere doğru giriyorlar ve yerli kabilelerini daha da ötelere püskürtüyorlardı. Ateşkeslerin ve sakin dönemlerin ardından büyük saldırılarla gelen savaş, eski ve yeni Amerikalılar arasındaki ilişkilerin normal rutini oldu ve 19. yüzyıl sonuna dek böyle devam etti. Pusularla, ufak tefek yardımlarla süren bu savaş Amerikan ulusuna her ulusal tarihin ihtiyaç duyduğu destanı sağladı; bu Haçlılar kendilerine özgü *Roland'ın Şarkısı*'nı buldular. İki buçuk yüzyıllık bu mücadelenin

olayları F. Cooper'ın çoğu romanının, yani doğmakta olan Amerikan edebiyatının örgüsü olmuş, sonra da sayısız *wes-terne*, çocuksu gazetelere ve izcilik oyununa esin kaynağı olmuştur. Fakat, mit halini almadan önce, 18. yüzyılda yerli tehlikesi gayet gerçekti: Koloniler okyanus ile orman arasında son derece sıkışmışlardı. İki bin kilometrelik bir uzunluğa yerleşmişlerdi ancak içeriye doğru on-yirmi kilometre girebiliyorlardı. Şehirleri "çöl"den birkaç günlük yürüyüş mesafesindeydi. Neyse ki, Amerika kıtasının bu kesimi İspanyol Amerika'sı kadar yerli nüfusla dolu değildi. Fakat, Yerliler sayısal azlıklarını hareketlilikleri ve savaşçılık maharetleriyle kapatıyorlardı: Kurnazlıkları ve acımasızlık olarak adlandırılan yanları haklarında dehşetli bir ün oluşturuyor ve korku salıyordu.

Fransız kuşatması. – Yerlilerin tehdidine, bunu iyice dehşetli kılan bir ikincisi eklenmişti: Fransız tehlikesi. Yeni kıtaya geç gelen Britanyalılardan önce orada İspanyollar ve Fransızlar bulunuyordu. Kolonların İspanyollarla pek bir çatışması olmadı. Fransa kralının tebaasıyla ise durum böyle değildi. Onlar Kanada'ya ilk İngiliz kolonlarından çok öne yerleşmişlerdi. Uzun süre aralarında yeterince boş alan bulunduğundan iki sömürgecilik çatışmak zorunda kalmadı. 18. yüzyıldan itibaren özellikle iskân edilmemiş toprakların sahipliği açısından çatışma kaçınılmaz hale geldi. Bir yandan, İngiliz kolonlar kıyı şeridinde sıkışmaya başladılar ve içeriye doğru uzandılar: Bağımsızlık arzusuyla ya da macera sevgisiyle, Kuzey'de kiliselerin ahlaki kısıtlamasından kurtulmak için, Güney'de mülk sahiplerinin otoritesinden kurtulmak için –ya da toprak giderek azal-

dığından– insanlar babalarını örnek alarak sahile sırtlarını döndüler, Batı'nın içlerine daldılar, vadiler boyunca ilerlediler, Apalaş Dağları'nın dar geçitlerini aştılar: Öncüleri karşı yamaca ulaşıp oradan aşağı indiler. Fakat, sonunda Fransızların karakollarına gelip dayandılar. 17. yüzyıl sonundan itibaren, Kanada'daki üslerinden yola çıkıp keşiflerde bulunan Cizvit ya da Fransisken misyonerler, orman müdavimleri, yavaş yavaş Büyük Göller'i, Mississippi'nin kaynaklarını tanıdılar, büyük nehrin ağzına kadar indiler, sol yakadaki kollarına uzandılar, Apalaş Dağları istikametine kadar çıktılar ve Saint Lawrence'ın ağzından Mississippi'nin ağzına kadar uzanan geniş topraklara Fransa kralı adına sahip çıktılar: Louisiana. Amerika'da bir Fransız İmparatorluğu, binlerce kilometreye uzanan, on üç koloniyi tamamen kuşatan, onların içeriye girmelerini tamamen engelleyen, hatta iyice sağlamlaştığında onları denize dökmekle bile tehdit eden geniş bir kemer oluşturmuştur. Bu, İngiliz kolonları için, geleceklerine, hatta yaşamlarına yönelik bir tehdittir. İki düşman güç de yerli kabileler arasındaki rekabetten yararlanır ve bu kabilelerden seçtiği müttefikini kendi rakibinin üzerine yürütür. İki farklı yerli politikası karşı karşıya gelir.

Fransız tehdidi püskürtülür. – Bütün Kuzey Amerika'nın sahibi olmak için iki savaşçının giriştiği sürat yarışında Fransızlar görünüşte avantajlıdır: daha geniş bir alana ve hareket imkânına sahiptirler. Fakat, başka veriler gelecek açısından daha belirleyici olur: özellikle de sayı. İngiliz-Amerikalılar nispeten dar bir toprak üzerinde yoğunlaşmış bir buçuk milyon kişiye yaklaşırken, Fransızlar

bir kıta kadar büyük bir mekâna serpiştirilmiş altmış bin kişidir ancak. Ayrıca, İngiliz kolonlar metropolden Fransızlara kıyasla daha önemli bir yardım almaktadır: Britanya donanması iletişimi sağlamakta ve Fransız takviyesini engellemektedir. İngiliz kolonileri kendi konumlarını iyileştirmek için Fransızlarla İngilizler arasındaki her savaştan yararlanmaktadırlar: Çatışmalar birbirini izledikçe güçler dengesi onların lehine döner. 1748: Fransızların Saint Lawrence, Terra-Nova ve Acadie'ye erişimi kesilir; Fransa'yla bağları her an kesilebilecek gibidir, iletişimleri İngiliz filosunun insafına kalmıştır, onlar da İngiliz kolonilerini karadan kuşatmaya devam etmektedirler. Fakat, Yedi Yıl Savaşı bu istikrarsız duruma son verir: Fransızlar sayıca ezilirler ve konumlarını yitirirler. Kanada İngiltere'nin eline geçer, Louisiana İspanya'nın. Amerika'daki Fransız İmparatorluğu'nun sonudur bu. İngiliz kolonileri kurtulur, geleceklerinin önü açılmıştır, Batı'nın kapıları onlara yeniden açılmıştır. Fransızlara ve yerli müttefiklerine karşı bu mücadelede kolonlar güçlerini göstermişler, milisleri savaşa alışmış, subayları öne çıkmıştır. Özellikle bunlardan biri cesaret ve soğukkanlılıkta büyük bir üne kavuşmuştur: George Washington. Ayrıca, belli bir çıkar ortaklığının da bilincine varmışlardır. Geleneksel düşmanlar püskürtülmüştür, sayısız olaydan ve metropol karşısındaki belirsizlikten sonra topluluk kendini yeniden ortaya koyabilecektir.

II. Bölüm

BAĞIMSIZLIK (1763-1783)

I. – Kopuş nedenleri

Fransızlar üzerindeki zaferin dolaylı sonucu: ayrılık. – 1763: Fransız tehlikesinin ortadan kalkması ve metropolle kolonilerin ortak zaferi. 1776: koloniler metropolden koparlar. Bu iki olay arasında on üç yıl vardır. 1763 yılında bu yöndeki gelişime işaret eden hiçbir şey yoktur: İngiliz-Amerikalılar arasında kimse bir kopuşu tahayyül etmiyordu; bunu arzulayan ise çok daha azdı. Hatta kopuş kaçınılmaz hale geldikten sonra bile birçok kimse bunu kabul etmekte duraksar. Yine de, kolonilerin bağımsızlığı ortak zaferden çıkar: Özgür iradelerden çok yanlış anlamaların önem taşıdığı bir neden-sonuç zincirlenmesi. Kökenlerin bu çeşitliliği belli bir yorum çeşitliliğine de imkân tanır. Bağımsızlığı yazan tarihçiler bu yorumlar arasında kendi felsefelerine en uygun olanını tercih etmişlerdir.

Birinci neden: Bu zafer metropolün desteğini zaruri olmaktan birden bire çıkarmıştır. Kolonların gözünde, İn-

giliz birliklerinin topraklarında kalmasının temel nedeni ortadan kalkmıştır: Artık kendi kendilerine yeteceklerini düşünmektedirler. Krala bağlı birlikler ile milisler arasında belli bir kıskançlık görülmektedir. Artık daha az gereken, dolayısıyla daha az arzulanan İngiliz varlığı yük oluşturuyor gözükmektedir. Tam da bu dönemde metropol beceriksiz aşağılamalarını artıracak ve bunlar da kolonilerin çıkarlarına zarar verecek, özsaygılarını yaralayacaktır. Bu önlemler, kısmen, savaşın bıraktığı aşırı borçlu devlet hazinesinin buyruklarıdır: Bağımsızlığın zafer kazanmasına yol açacak bir diğer dolambaçlı yol.

Majestelerinin hükümeti Amerika'daki kolonilerin başlangıçta kendi çıkarları için verilen harcama paylarını desteklemelerini doğal bulur. Sömürge sözleşmesi rejimini anında yeniden yürürlüğe koymaya ve yeni vergiler onaylamaya hazırlanır. Bu iki önlem, metropolle kolonileri arasındaki ilişkilerin durumunu dolaylı olarak tartışma konusu etmeye yöneliktir. Kolonilerin metropolden başka ülkelerle ticaret yapmasını yasaklayan ve onları metropolün ekonomisini kesinlikle tamamlayıcı bir ekonomiye mahkûm eden tekelci sistem uzun süredir budanmıştı. Bu statünün kesin biçimde uygulanmasına fiilen geri dönüş, servetini Fransız ve İspanyol Antilleri'yle ticarete dayandırmış tacir, armatör, gemici sınıfının bütünüyle iflasını da içinde barındırıyordu. Bu durum, onları, İngiltere'yle politik bağlar ve adalarla ticari ilişkiler arasında, İngiltere tahtına bağlılık ve kendi çıkarları arasında tercih yapmaya zorlamaktı. Batı'nın onlara sunabileceği ödünleri bile elde edemiyorlardı: Fransızları sürmek için mücadele ettiklerinden bu toprakların kendilerine geri döneceğini

umuyorlardı. Oysa, Londra hükümeti, kısmen Kanada'daki yeni tebaasını çekip çevirebilmek için, buraları onlara ayırmaya karar vererek Amerika'daki kolonların buraya sızmasını engeller. Bunun yarattığı büyük kızgınlık metropolle koloniler arasındaki ilişkileri bozar.

İlkesel tartışma. – Yeni vergiler, özellikle de tüketim vergileri iyi karşılanmaz: Kolonları ilave yükümlülükler altında bunaltmaktan başka, bir hak konusu da olurlar. Bunun tartışması iki taraf arasında büyüyen anlaşmazlıkta giderek daha geniş bir yer tutacaktır. İngiliz hükümetinin bu vergileri toplama hakkı var mıdır? Bu soru İngiliz anayasasının önemli bir ilkesiyle ilgilidir: Temsilcilerin rızası olmadan yeni vergi olmaz. Amerika'daki koloniler bu ilkeye uyulması yönünde çabalamaya ve mücadele etmeye hazır olmasalardı, Büyük Britanya'nın evladı olmazlardı: Gerçekten, kendi metropollerinin anlayışına bu ayrılık anındaki kadar hiç yakın olmamışlardı. Doğrusu, anlaşmazlık kimsenin tartışma konusu etmediği ilkeye değil, onun bir yorumuna yöneliktir: Söz konusu durumda, koloniler, Londra parlamentosuna oylarıyla rıza vermişler midir? Hükümetin tezi bu yöndedir: Parlamento tahtın tüm tebaasını temsil eder. Fakat Amerikalılar bunu böyle anlamamaktadır: Onların hiç temsilcisi yoktur, yalnızca sömürge meclisleri vergiyi onlar adına onaylayabilir. Kabinenin görüşü, bu meclislerin adım adım ele geçirdikleri denetim yetkisini tehdit etmektedir: Koloniler, ticari özerkliklerinden sonra, politik özerkliklerinin de tehdit altında olduğunu görmektedir. Dolayısıyla, koloniler açısından olumsuz bir yönde gözden geçirilmekte olan şey,

metropolle koloniler arasındaki ilişkilerin bütünüdür. Bazı tarihçilerin ikincil görmeye çalıştığı ve yalnızca bir çıkar çatışmasının maskesi olarak kabul ettikleri bu ilke tartışması, Amerika'da politik düşüncenin doğuşunu hızlandırır. Ayrılığa yöneltecek olan da budur: Büyük Britanya'nın İngiliz anayasasının ilkelerini uygulamasını sağlayamadıklarına göre, demek ki, bütünüyle İngiliz olamayacaklardı, o halde Amerikalı olmayı tercih edeceklerdir.

Kopmanın evreleri. – Bu aşırı sonuç, birçok belirsizlikten ve uzlaşma girişimlerinin yenilgisinden sonra ortaya çıkacaktır. Okyanusun her iki tarafında da kamuoyu derinden bölünmüştür. Amerikan davasının Londra'da, meclisler de dahil olmak üzere, inançlı ve çoğu zaman da hitabet gücü yüksek savunucuları vardır: Burke parlamentonun ortasında kolonilerin taleplerini savunuyordu. Kralın hükümeti zorunlu önlemlerle ayrıcalıkları art arda meclisten geçiriyordu: 1770 yılında, parlamento, anlaşmazlık konusu olan neredeyse bütün vergileri –çay üzerindeki hariç– yürürlükten kaldırır. Fakat, bu iyi niyet tavrı umulan yatışmayı sağlamaz, çünkü hak konusunda geri adım atmayı reddetmiştir. Benzer önlemlerin geri gelmesine karşı kolonileri koruyan hiçbir şey yoktur: Londra parlamentosunun keyfine, krallığın arzularına bağlı kalmışlardır.

Diğer yandan, Amerikalıların çoğunluğu kopmayı hiç istemiyordu. Çoğu yalnız kalmaktan çekiniyordu ve kolonilerin Britanya yardımından vazgeçebileceğine inanmadıkları gibi, güç kullanarak İngiliz tahakkümünden çıkabileceklerine de hiç inanmıyorlardı. Şunu da göz önünde bulundurmak gerekir ki, birleşmiş koloniler adına konuş-

mak, eylemlerini koordine etmek için yetkili ya da yalnızca ortak çıkarlarının bilincine varabilecek hiçbir organ yoktu. Korkulan, ender olarak arzulanan çözüm, yani kopuş yine de baskın çıkacaktı. İnsanların iradesi kadar payının da olduğu zincirleme olaylar sonucunda, güç mücadelesi yıllar içerisinde giderek daha muhtemel bir hal aldı. Olaylar ve kamuoyu birbirlerini etkiler: Kimileri durumdan bir önceki gün bile öngörülemeyecek sonuçlar çıkartır ve gitgide insanlar daha önce kendilerine tam bir delilik gibi gelen ayrılık fikrine alışırlar. 1773'ten itibaren giderek ciddiyet kazanan ve kâh beklenmedik, kâh kışkırtılmış bir dizi olay, son noktada, savaşın ve bağımsızlığın damgasını taşıyan bir zinciri oluşturacaktır. Bu olaylar Amerikan özgürlüğünün muzaffer tarih yıllıklarını oluşturur.

16 Aralık 1773'te, Boston Limanı'nda, Yerli kılığına girmiş elli kadar yurttaştan oluşan bir grup geceleyin Hint Kumpanyası'nın gemilerine girerler ve taşıdığı bütün yükü denize dökerler. Yerel yetkililer de pasif tutumlarıyla suç ortaklıklarını göstermişlerdi. Bu meydan okumaya İngiliz hükümeti örnek bir kararlılıkla karşılık verir: Beş resmi karar Boston ticaretini iflas ettirir ve Massachusetts'in özgürlüklerini hiçe indirger. İngiliz hükümetinin tavrı emsal oluşturmak isterken, kıta çapındaki bir dayanışmanın doğuşunu hızlandırır. Diğer koloniler de Massachusetts'in yanında yer alırlar. Franklin'in bir önerisine karşılık veren ilk kıta kongresi Philadelphia'da, Eylül 1774'te toplanır. "Koloni halkının saptadığı delegeler" adını alan kimselerin zihninde İngiltere'den kopmak ya da ortak bir yönetim kurmak henüz yoktur; yalnızca pazarlık yoluyla haklarının tanınmasını sağlama imkânları üzerine düşünülmektedir.

Fakat, bu sırada bir isyan tertibinin bütün unsurları yavaş yavaş bir araya gelir. Her yerde, kolonilerin üzerinde sıkı bir ağ ören haberleşme komiteleri kurulur; silahlar birleştirilir, milisler hazırlanır. Devrimci yasalar saptanır. İki koloni hareketin başındadır: Massachusetts ve Virginia. Zengin ve kalabalık bu iki koloninin birleşmesi hareketin geleceği açısından önemli bir avantaj sağlar: Bir bölgeyle sınırlıyken yerel bir hareket görünümündeydi; biri New-England'a, öteki Güney grubuna mensup koloniler tarafından harekete geçirilince, kıta çapında bir anlam ediniyordu. Gelecekteki birliğin bir teminatıydı bu. Bostonlular ve Virginialılar, yarım yüzyılı aşkın süre boyunca, tam olarak Jackson'un başkan seçilmesinin üçüncü bir öğenin –Batı– varlığına işaret edeceği 1829'a kadar Birlik'te öncülüklerini koruyacaklardır. Uzlaşmazlık yanlıları yavaş yavaş uzlaşmacıları geride bırakır ve hareketin yönetimini eline alır: Bu yurtseverler, genellikle, bağımsızlık sayesinde toplumu daha demokratik temellerde yeniden inşa edebileceklerini uman radikallerdir. Onların faaliyeti gelişmektedir: yergi yazıları, gazeteler çoğalır. Amerikan Devrimi basının önemli bir rol oynadığı ilk devrimdir.

18 Nisan 1775'te, Lexington'da silahlı çatışma yaşanır. Boston'a komuta eden İngiliz general, birkaç isyancı komitenin Concord'daki silah ve cephane deposuna el koyması için bir birlik gönderir. Yurtseverler derhal alarma geçer: Civardaki çiftçiler dört bir taraftan gelirler ve çitlerin arkasında pusu kurarak İngiliz askerlerine ateş açarlar. Kırmızı urbalılarla Amerikan gönüllülerinin ilk çarpışmasıdır bu. Emerson bu çatışmanın uğultusunun bütün dünyada yankılandığını söyler. İki ay sonra, Boston'un kapısı olan

Bunker Hill'de ilk meydan muharebesi yaşanır: İngiliz topçuları Amerikalıların siperde olduğu bir tepeye saldırırlar ve bin kişi kayıp verirler (17 Haziran 1775).

Talep edilen ve ilan olunan bağımsızlık. – Bu iki çatışma arasında kıtanın ikinci kongresi toplanır: Kıta çapında bir ordu oluşturulur ve başkomutanlığına da George Washington getirilir. Önemli tercih: Amerikan bağımsızlığı, isyancıların davalarının başarısına inançları, deniz ötesine ulaşmış ünleri, tüm diğer faktörlerden ziyade Washington'un çıkar gütmemesine, yurttaş ve asker olarak erdemlerine bağlıdır. Artık bağımsızlık daha talep edilmeden fiilen kazanılmıştır. Zihinlerdeki hareket ve bunun metinlerdeki ifadesi bir yıl sonra Bağımsızlık Bildirgesi'yle (4 Temmuz 1776) gerçekliğe kavuşacaktır. Haklı bir üne sahip olan ve Amerikan Cumhuriyeti'nin her yıl düzenli olarak yıldönümünü kutladığı bu metin, isyanın hukuki temellerini oluşturur ve bütün devlet adamları kuşağının gönderme yapacağı bir değerler sistemini dile getirir: Günümüzde de hâlâ Amerikan halkının politik felsefesinin temelidir. Bildirge esasen kolonilerin İngiltere'ye yönelik şikâyetlerinden oluşmaktadır, ama aynı zamanda dünya tarihinde bir anı belirtmektedir: İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nden önce ve dünyada ilk kez, bir ulus, görkemli bir şekilde, politik toplumların varlığının dayanması gereken bazı temel ilkeler ilan etmektedir. Bu bildirge iki tarihsel hareketin temelidir. Bir yandan, koloniler ilk kez özgürleşmektedir: Amerikan ayaklanması böylelikle sömürgelerin bütün bağımsızlık hareketlerinin önceden habercisidir. Amerikan zihniyetinin merkezine sömürgecilik-karşıtı refleksi yerleş-

tirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri kendi varlığını bir metropole bağlılığın reddine borçlu değil midir? Diğer yandan, bu, Fransız Devrimi'nin yeniden ele alacağı ve genişleteceği, yerleşik rejimlerle çağdan çağa mücadele ederek 1917 Devrimi'ne kadar gidecek olan devrimci dalganın kökenidir: Amerikan Devrimi hem devrimlerin hem de bağımsızlık hareketlerinin anasıdır.

II. – Bağımsızlık Savaşı

Bağımsızlık ilan edilince, geriye onu elde etmek kalır. Yaklaşık yedi yıl sürmüştür bu: Bu uzun süre, isyancı otoritelerin kabul ettiği örgütlü bir güce dayalı derme çatma birliklerle düzenli orduların karşı karşıya geldiği sömürgeci savaşların değişmez özelliğidir. Bu girişimin başlangıçta umutsuz bir yanı da vardı: İsyancıların hiçbir şeyi (ya da hemen hemen hiçbir şeyi) yoktu. Savaş sayısız problem getiriyordu. Tamamen askeri problem şuydu: Avrupa'nın en iyi düzenli birlikleriyle savaşmak için isyancıların yalnızca bir milis ordusu vardı. Dahası, düzenli bir orduya karşı bu milisler gönüllüydü, yarı asker yarı da tek gözleri topraklarında ya da ticaretlerinde olan çiftçilerdi: yükümlülüklerine son vermek onlara bağlıydı. Bir disiplin ilkesi olmadığından, kimi zaman komutanlar asker sayısının kelimenin gerçek anlamıyla eridiğini görüyordu. Bu koşullarda bir seferberlik planı nasıl sürdürülebilirdi? Bu orduyu mali olarak desteklemek, ona mühimmat sağlamak, onu donatmak gerekiyordu. Oysa, kolonilerin sanayisi, kıta kongresinde de vergi toplama yetkisi yoktu.

Fransız ittifakı. – Böylesine dezavantajlı bir güç ilişkisi içinde müttefik arayışı kendini dayatan bir zorunluluktu. İngiltere'ye karşı isyancılar ancak bir başka deniz gücüne, Fransa'ya başvurabilirlerdi: Kolonilerin daha on beş yıl önce savaştıkları gücü müttefik almaktı bu. İttifakların bu şekilde altüst olması, geri püskürtmek için bunca şey yapılmış bir tehlikeyi diriltme riski taşımıyor muydu? Franklin bu ittifakın maharetli müzakerecisi oldu ve ittifakın gelişimi iki zaferle tamamlandı: Saratoga'da, yazı yabanın ortasında milislerin kuşattığı bir İngiliz birliğinin teslim olması (17 Ekim 1777), Fransız hükümetinin ittifak anlaşmasını imzalamaya karar vermesini sağladı; neredeyse günü gününe dört yıl sonra (19 Ekim 1781), bir başka teslimiyet, bu kez Yorktown'daki bir müstahkem mevkide siperde bulunan bir garnizonun teslimi, isyancılarla Fransızlar arasında karadan ve denizden yürütülen birleşik operasyonlarla taçlandı. Fransa, Amerika'ya para, silah, bir savaş birliği, bir filo ve İspanyollarla ittifakı getirdi.

Durumun en nazik yanı belki de hâlâ politik yanıydı: Bir ordu kurmak, ittifak yapmak, borç alabilmek için politik bir otorite şarttır. Oysa, kolonilerin yönetimi yoktu ve bir yönetime sahip olmak istemiyorlardı. Egemen on üç devlet henüz sahip oldukları bağımsızlıklarına öyle bağlıydılar ki bunun bir bölümünü, bağımsızlığı korumak için bile olsa feda etmeyi kabul etmiyorlardı. Merkezi yönetimin çekirdeği olan kıta kongresi, kararlarının uygulanmasını dayatacak zorlayıcı hiçbir iktidara sahip değildi: on üç devletin keyfine bağlıydı. Kongrenin güçsüzlüğü savaşın süresini uzattı. Merkezi bir iktidarın yokluğunda, Washington'un kişisel otoritesi işlevsel otorite eksikliğinin

yerini aldı. Bütün devletlerin konfederasyon maddelerini benimsemesi ve merkezi yönetimin fiili bir iktidarın başlangıcı olması için Mart 1781'i beklemek gerekti. Askeri sorun iyi kötü çözülmüş, diplomatik sorun da az çok hallolmuşken, politik sorun bütün savaş boyunca tatmin edici hiçbir sonuca ulaşmadı.

Zafer ve barış. – Bununla birlikte, İngiltere görüşmelere rıza gösterdi: Gizli müzakereler ayrı bir barışa vardı (30 Kasım 1782). İngiltere eski kolonilerinin bağımsızlığını tanıyordu ve hatta onlara kuzeyde Büyük Göller, batıda Mississippi arasında kalan tüm topraklarla güneydeki İspanyol mülklerini bırakıyordu. Görkemli bir hediye. İsyancıların müttefikleriyle yapılan genel bir görüşme sonucunda Versailles Anlaşması imzalandı (3 Eylül 1783). Bu, Fransa için bir yıkım olan Paris Anlaşması'nın rövanşıysa da, eski İngiliz kolonileri için bir tamamlanmaydı: Yirmi yıl içerisinde sırasıyla Fransa'yı uzaklaştırmışlar ve İngiltere'nin tahakkümünü söküp atmışlardı. Kendi tarihleri başlıyordu: Yeni ve bağımsız bir Amerika'nın tarihi; hem Avrupa'nın uzantısı hem ondan ayrı, İngiltere'nin mirasçısı ve bir yönetime karşı isyandan doğmuş bir Amerika.

III. Bölüm

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ANAYASASI

I. – "E pluribus unum"

Konfederal hükümetin çöküşü. – İsyancılar savaşı kazanmışlar, barışı kazanamamışlardı. Politik sorun çözümlenmemişti: Aynı nedenler barışta da savaşta da aynı sonuçları üretiyordu. Dün savaşı sürdürmekte güçsüz olan kongre, barıştan doğan sorunları –anlaşmaların uygulanması, borçların geri ödenmesi, ticari pazarlıklar– çözmekte de aynı ölçüde güçsüzdü. Olguların sınavına tabi olan ve konfederasyon maddeleriyle kurulmuş yönetimin görevlerini yerine getirmekte kökten yetersiz kaldığı ortaya çıkar: Eyaletlerin oybirliğini gerekli kılan hüküm onu felç etmektedir. Durum hızla kötüye gider: Harcamalar kaynakları aşar, borç şişer, para değer yitirir; ordu bozguna uğrar ya da isyan eder, askerler Philadelphia'nın üzerine yürür, kongre kaçar. Kamuoyu kaygılıdır, kargaşa yaygınlaşmaktadır, yabancı kuvvetler bu güçsüzlüğü ciddi biçimde yar-

gılamaktadır. Zafer, kolonileri özgürleştirmiş olsa da, bir devlet olmadığından onları ne bir güç haline getirmektedir ne de bir ulus. Amerika Birleşik Devletleri'nin doğum hikâyesinde çoğu zaman gizlenen bu kritik yıllar, gelecekleri için temel önemdedir: kurumların gözden geçirilmesi fikri zihinlere kazınmıştır.

Kurucu meclis. – Kongrenin çöken otoritesinin Amerikan yurttaşlarının en ünlüsü olan Washington'un himayesiyle ikame edilmesi sonucu, çare, kongre dışında alınan inisiyatiflerden gelecektir. Defalarca erteledikten sonra, "federal hükümetin anayasal birliğin taleplerine uygun kılınması için gerekli gözüken düzenlemeler üzerine düşünmesi amacıyla", –Rhode Island hariç– bütün eyaletlerin saptadıkları delegeler 25 Mayıs 1787'de Philadelphia'da toplanır. Eyaletlerdeki yetenekli ve tanınmış hemen hemen herkesin toplandığı bu meclisin çalışmalarının hepsine ya da bir kısmına 55 kişi katılır (o dönemde Fransa'da elçi olan Jefferson eksiktir). Delegelerin çoğunun daha önce kamu görevi tecrübesi vardır: 39'u kıta kongrelerinde bulunmuştur, 22'si üniversite diplomalıdır, 31'i, yani yarıdan çoğu meslekten hukukçudur. Bu evveliyatlara rağmen yaş ortalaması kırkı ancak aşıyordu; hatta tartışmalarda aktif bir rol oynayacak olanlardan bazıları çok daha gençti: Hamilton ancak 30'undaydı, Madison ise 36. Amerikan tarihçilerinin, çağdaşlarına göre, yarı tanrılardan oluşan bir konsille kıyasladıkları bu istisnai meclisin bileşimi böyleydi.

Daha açılıştan itibaren, delegeler hiçbir tartışmayı dışarıya bildirmeme konusunda söz verdiler: Sırra titizlikle

uyuldu. Dışarının tutkularını uzak tutan bu düzenleme zıt görüşlerin yakınlaşmasına büyük ölçüde yardım etti. Bununla birlikte, özellikle küçük eyaletlerin delegeleriyle büyüklerinkiler arasındaki görünüşte aşılmaz fikir ayrılıkları kısa sürede ortaya çıktıysa da, karşılıklı anlayış sayesinde neredeyse her zaman bir anlaşmaya varıldı. Franklin'in güleryüzlü temiz yürekliliği, yerinde müdahalelerle gösterdiği zekâsı, uzlaştırıcı dehası da buna katkıda bulundu. Oybirliğine dayalı rızayla hemen başkanlığa getirilen Washington herkesi memnun edecek şekilde görevlerini yerine getirdi. Tartışmalar 25 Mayıs'tan 17 Eylül 1787'ye dek, yaklaşık dört ay sürdü ve belki de toplam olarak üç yüz saati tuttu. Bu tartışmalardan çıkan metnin özlülüğü ise müzakerelerin çarpıcı yanlarından biridir. İstatistik meraklıları metnin 89 cümleden ve 4 bin kelimeden oluştuğunu hesaplamışlardır: Yüksek sesle okunması yalnızca yirmi üç dakika tutmaktadır. Kısalığına rağmen, bütün ihtimaller yine de öngörülmüştür, çünkü günümüzde de hâlâ Amerikan politik kurumlarının işleyişini bu düzenlemektedir. O zamandan beri benimsenen değişikliklerin sayısı günümüzde 26'ya erişmiştir ve 1791'de karara bağlanan ilk on değişiklik de zamandaş olup mimari yapısını temelden değiştirmemiştir.

Bununla birlikte, bu anayasa, duruma ve koşullara son derece bağlı bir niteliktedir. Hazırlayanlar hiçbir sistem anlayışı benimsememiştir. Birliğin yönetimini bütün politik toplumların temel ilkelerine uydurmayı amaçlarken, özellikle koşullara uygun davranmaya ve durumun ortaya koyduğu problemlere cevap bulmaya çalışmışlardır: Anlaşmazlıklar yavaş yavaş ortadan kalkmış, anlayışlar

yakınlaşmış, uzlaşmalar görülmüştür. Anayasa bu sözleşmeli süreçten çıkmıştır. Çalışmalar sonunda imza atmamayı kimse aklından geçirmemişse de, sonuçlardan hiçbir delege tamamen tatmin de olmamıştır. Anayasa tam da bu anlaşmalı niteliği gereği tüm diğer anayasalardan daha uzun süreli olmuştur: Esnekliği, uyum yeteneği olmuştur.

Federal devlet ve eyaletler. – Anayasayı hazırlayanların öngörüsüne iki belirgin sorun sunulmuştur ve bunların ikisi de çözümsüz gözükmektedir. Konfederasyon maddelerinin başarısızlığıyla belirgin bir hal alan merkezi iktidarın güçlendirilmesi zorunluluğu ve eyaletlerin egemenliklerinin bir bölümünü devretmeyi reddetmelerini nasıl uzlaştırabiliriz? Görünüşte bağdaşmaz bu talepleri yine de uzlaştırmanın bir yolu bulunmuştur. Yeni bir fikir –sonrasında verimliliği kanıtlanacaktır– bütünsel ve ayrı, ikili bir egemenlik sistemini yaratmaktı. Her biri egemenliğini koruyan devletlerin üzerinde, kendi alanı içerisinde eşit ölçüde egemen bir federal devlet yükseliyordu. Anayasa bunlar arasında bir yetki paylaşımı gerçekleştiriyordu: dış politika, savunma, yurtdışıyla ve eyaletler arasında ticaret hakkı federal devlete düşüyordu; federal yönetime açıkça vekalet edilmemiş her şey ise eyaletlerin özel yetkisi içinde kalıyordu. Yetkilerinin sınırları içinde iki egemenlik bütünlüklüydü ve hiçbir sınırlama olmadan uygulanıyordu. Yurttaşlar, böylelikle, eşzamanlı olarak iki eyaletin yetkisine bağlı oluyorlardı: Biri, kendine ayrılmış haklarının sınırı içinde, federal olan öteki ise vekalet edilmiş haklarının sınırı içinde. Böylelikle, yurttaşlar iki görev düzenine tabiydi. Bundan böyle, politik yaşam, örtüşen iki düzeyde

cereyan ediyordu. Amerika Birleşik Devletleri böylece dünyada uygulanan ilk federalizm örneği olur.

İkinci sorun da bir o kadar çetindi ve bu konudaki görüş ayrılıkları bir kez daha uzlaşma çabalarını boşa çıkaracaktı: Yeni sistemin içinde kendi nüfuslarıyla, servetleriyle, etkinlikleriyle orantılı bir etkiye sahip olmayı doğal olarak arzulayan büyük eyaletlerle yutulmaktan çekinen ve eşitlikten geri adım atmamaya kararlı küçük eyaletler nasıl anlaşabilirler? Bu noktada da, Franklin'in temsil ettiği uzlaşma ruhu ustalıklı bir çözüm hayal etti: Küçük büyük bütün eyaletlerin iki koltuğa sahip olacağı senatoda eşit temsil, temsilciler meclisinde ise nispi temsil. Bu noktaların revizyona uygun olmadığı anlaşılmıştı.

İktidarların örgütlenmesi. – Pragmatik anlayış ve temel kabul edilen az sayıda ilkeye bağlılık, federal yönetimi oluşturan iktidarların örgütlenmesine ve bunların ilişkilerinin eklemlenmesine öncülük etti. Kurucu meclis üyelerinin fazla yoğunlaşmış iktidara yönelik içgüdüsel bir güvensizlikleri olmasaydı, dönemlerinin insanı oldukları söylenemezdi: İktidarın sınırlandırılması ve bölüştürülmesi gerektiği yönündeki liberal felsefe savını benimsemektedirler. Keza, çağdaşlarının dakik hayal gücünün hoşlandığı, incelikli ve ustalıklı bir mekanizma uygulamaya koymuşlardır. Görünüşte karmaşık ve nazik ama sağlamlığı tecrübeyle ortaya çıkmış, çünkü zamana dirençli bir mekanizmadır bu. Titizlikle birbirinden ayrılan iktidarlar birbirlerinden bağımsızdır; anlaşmazlık durumunda, hiçbiri bir diğerinin yaşamına son verme imkânına sahip değildir. Keza yasama karşısında da yürütmenin sorumluluğu

yoktur: Başkan, yalnızca kendisine karşı sorumluluğu olan bakanlarını keyfince seçer. Buna karşılık, başkan, kongrenin bir meclisini lağvedemez. Anayasa bu iktidarların dengesine göz kulak olur: Kendi alanlarında mutlak erk sahibi olmalarını önlemek için, her birim diğerleri tarafından dolaylı olarak denetlenir ve onların yardımına ihtiyaç duyar. Örneğin, kongrenin yasama kararlarının yasa gücüne kavuşabilmesi için başkanın imzası gerekir; başkanın veto yetkisi de vardır. Buna karşılık, başkan da yasama prosedürü içinde ve bütçe oylamasında kongrenin onayına ihtiyaç duyar; senatonun rızası olmadan bazı görevlileri (dışişleri bakanı, büyükelçiler) atayamaz, keza anlaşmaların onaylanması için üçte iki çoğunluğun –çoğu zaman reddedilen– onayı hâlâ gereklidir. Gerçekten de, senatonun ve yürütmenin dışişlerinin gidişatında ortak bir yetkisi olduğu kabul edilir.

Bu sistem esasen bireyin haklarını korumayı hedeflemektedir. Bireyle ilgili birçok düzenleme içeren bu anayasanın en özgün düzenlemelerinden biri, bireye değerli bir güvence sağlar: Adli iktidarı diğerlerinin üzerinde gören düzenleme. Gerçekten de, üç birim arasındaki eşitlik mutlak değildir: Yürütmenin fiilleri, yasama kararları yargıya sevk edilebilir. Adli hiyerarşinin tepesinde bulunan yüce mahkeme anayasayı yorumlama yetkisine sahiptir. Bu özellik İngiliz adli geleneğinin mirasıyla birleşince gerçek bir "yargıçlar yönetimi" oluşur.

Bir gücün diğerlerine baskın çıkmasını engellemek, federal devletin eyalet haklarını boğmasını, iktidarların birey özgürlüklerine tecavüz etmesini önlemek için her şey hesaplanmıştır. Derinlemesine liberal ama asla demok-

ratik olmayan bir sistem. Kurucu meclis üyeleri halktan çekiniyordu, çoğunluk despotizminden ürküyordu; çoğu kimse Britanya yönetimine hayrandı ve ondan daha üstün bir yönetim tarzının olabileceğinden emin değillerdi. Hatta monarşiyi yeniden restore etmeyi tahayyül ettikleri dedikodusu bile ortalıkta dolaşıyordu. Gerçekten, temsili ve cumhuriyetçi bir yönetim kurarlarken bütün düzenlemeler kamuoyu hareketlerini yumuşatmaya yönelikti: genel oy hakkı hiçbir yerde yoktu; senatörler devletin yasama kurulları tarafından atanıyordu, başkan sınırlı sayıda seçmenden oluşan bir kurul tarafından seçiliyordu. Güçler dengesi ilkesi kamuoyunun gücüne de uygulanıyordu.

Metnin kalıcılığı ve pratiğin eğilip bükülmesi. – Kurucu meclis tartışmalarından çıkan temel düzenlemeler bunlardı. Atlantik ile Apalaş Dağları arasında yaşayan, toprakla, balıkçılıkla ve ticaretle uğraşan birkaç milyon kişiden ibaret, henüz doğmuş bir ulus için hazırlanmış bu anayasa, geçen zaman içerisinde dünyanın birincil gücü ve en sanayileşmiş ulusu olan, bir okyanustan diğerine uzanan, 210 milyon kişiden daha kalabalık bir gruplaşmanın yazgısına hâlâ yön vermektedir. Bu kadar derinden dönüşümlere eşlik eden böyle bir kalıcılık örneğini tarih pek az sunmaktadır. Bu anayasa –bu kadar uzak bir geçmişten gelip– günümüzde yürürlükte olan bütün anayasaların en eskisidir. Amerika Birleşik Devletleri'ni ulus haline getirdiğinden, bu gelecekten kısmen o sorumludur: Amerika Birleşik Devletleri'nin örgütlü politik toplum olarak varlığı, kurucu metnin benimsenmesine tarihlenir. Amerikan yurtseverliği bu durumun gayet iyi farkındadır ve, Avru-

pa halklarının yurtseverliğinden farklı olarak, kurumlara olduğu kadar toprağa da hitap eder. Franklin, başkanlık koltuğuna kazılı olan ve bu dört ay boyunca doğuyor mu yoksa batıyor mu diye sık sık kendine sorduğu güneşin doğmakta olduğuna kurucu meclis toplantısının son günü kanaat getirirken iyi bir kâhindir.

Aynı anayasa bugün bile kamu iktidarlarının işleyişini yönetmektedir. Peki, bu durum, anayasanın uygulanmasının yaratıcılarının öngörüsüne tıpatıp uyduğu anlamına mı gelmektedir? Özellikle koşullara uygun davranmak istediklerinden ve her olayı öngörmeyi kendilerine men ettiklerinden, metnin çerçevesi yoruma geniş bir pay bırakmaktadır. Baskın çıkan yorum, kuşkusuz ki, kurucuların ruh halinden oldukça uzaktır. Uygulama, sistemi iki temel yöne eğmiştir: İlk olarak, demokratik bir evrim, kurucuların liberalizminin halkın itkilerinin karşısına çıkardığı bütün kilitleri patlatmış ve kamuoyu temel iktidarın ve tüm diğer iktidarların kaynağı olmuştur. Diğer yandan, sanayileşmenin modern toplumlara sorduğu soruların yeniliği ve çokluğuyla emperyalizmlerin yarattığı şok, eyaletler ve federal devlet arasında oluşmuş dengeyi bozmuştur: Çekim merkezi günümüzde eyaletlerden çıkıp federal devlete geçmiştir.

Onaylama. – Kurucu meclis üyeleri, anayasanın yürürlüğe girebilmesi için on üç eyaletin en az dokuzunu birleştirmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdi. Bunun için bir yıl gerekti: Anayasa yalnızca üç eyalette hiç tartışmasız onaylanmıştı; iki eyalet yeni ulusa dahil olmayı yıllarca reddetti. Koşullar nihayet yerine gelince, yeni fede-

ral yönetim işlerlik kazanabildi: 4 Mart 1789'da, George Washington'un Birleşik Devletler'in ilk başkanı seçilmesiyle birlikte, bir dönem, kritik yıllar dönemi sona erer, bir başka tarih başlar.

II. – Partilerin doğuşu

İki yorum: federalistler ve cumhuriyetçiler. – Washington rakipsiz seçilmişti: Kişiliği değil, yönetimi tartışıldı. 1789'da oybirliği hakimken, çok geçmeden bu durum bozulacaktır. Daha doğrusu, 1787'deki görüş ayrılıkları hortlar. Ulusal bir bankanın devlet ayrıcalığıyla ya da bundan yoksun kurulması, federal vergilendirmeler gibi pratik sorular konusunda iki düşünce akımı belirip kemikleşir ve bunların uyuşmazlığı federal paktın yorumunu ve yetkilerin eyaletlerin yönetimiyle federal iktidar arasında paylaşımını da sorgulatır. Tutumlar demokrasiye duyulan sevgiye ya da nefrete bağlıdır. Yeni cumhuriyetin demokratik evriminin durumu da aynıdır. Bu yorumlar üzerinde ilk politik partiler kurulur. Anayasanın doğal olarak sözünü etmediği ve müdahalesiyle kurumların işleyişini hissedilir biçimde değiştirecek bir faktördür bu.

İlk ekol federal iktidarı güçlendirme özlemi içindedir: Federalist adı buradan gelir. Güçlü bir merkezi yönetim, ona göre, iki kez gereklidir: Devlet etkili bir yürütmeden vazgeçemez, toplum da kamu düzenini koruyabilen ve komplolar karşısında olduğu kadar tutkular karşısında da kendini gösterebilen bir aygıttan vazgeçemez. Bunlar, İngiliz yönetiminin keyfiliğine karşı mücadele etmiş olsalar

da, özünde monarşinin en iyi yönetim biçimi olduğuna inanırlar ve yeni anayasanın çerçevesinde hükümdarsız bir monarşi kurmayı hayal ederler. Keza, yeni federal yönetimi gerçek bir devletin bütün özellikleriyle ve icra imkânlarıyla donatmayı arzulamaktadırlar: devlet ayrıcalıklarına sahip bir banka ve düzenli kaynak sağlayan bir vergi sistemi. Monarşik eğilimleri de halk karşısında içgüdüsel bir kuşkuya ve aristokratik duygulara eşlik eder: Kamusal işler, zenginlik, eğitim ve aileden gelen yönetim geleneğinin hazırladığı kişilere düşecektir. Bağımsızlık savaşından sonra kıdemli askerleri bir grup içinde –Cincinnatiler– bir araya getirmek düşünülür; bu grup da yeni bir aristokrasinin çekirdeği olacaktır: Gruba bağlı ayrıcalıkların kalıtım yoluyla aktarımına Franklin'in muhalefeti projeyi başarısız kılar.

İkinci bir ekol ise her türlü monarşik restorasyona karşı koymaya çalışır. Yunan-Latin Antikçağı'nın büyük anılarından beslenen Cumhuriyetçiler Amerika Birleşik Devletleri'nin bir cumhuriyet olmasını isterler, *Cumhuriyetçi* adı da buradan gelir: Onların ideali bir Amerikan Arkadia'sı idealidir; özgür ve eşit, emekleriyle yaşayan, kimseye bir şey borçlu olmayan, dürüst bir huzur içindeki küçük mülk sahiplerinin demokratik toplumu. Altın Çağı yeryüzüne geri getirmek istemektedirler. Arkaikleştirici bu anlayış, Horatius'un *aurea mediocritas*'ına olduğu kadar Jean-Jacques'ın doğa felsefesine de çok şey borçludur. Eyaletlerin gayet iyi savunduğunu düşündükleri bireysel özgürlüğe bağlı kalarak, kişisel bir hırsın aleti olduğunu ya da bir fesat grubunun tahakküm aracına dönüştüğünü görmekten çekindikleri merkezi iktidara meydan okurlar

ve, anayasanın kısıtlı bir yorumuyla, federal iktidarın haklarını harisçe savundukları eyaletler tarafından vekaleten verilmiş olanlardan başka yetkileri gasp etmemesi için dikkat kesilirler.

Hamilton, Jefferson'a karşı. – Federalistler, cumhuriyetçiler: Bu iki düşünce sisteminin, bu iki politik felsefenin karşıtlığı, Amerika Birleşik Devletleri'nin doğuşundan itibaren, modern devletlerde kamuoyunu bölen büyük çatışmaların dramatik sadeliğine erişir. Federalistlerin ilk yandaş çevresi daha ziyade şehirliyken, çiftçiler doğal olarak Cumhuriyetçi bakış açısını kucaklamaya yönelirler. Her ikisi de Washington'un kurduğu kabinede yer alan ve her ikisi de ulusun tanınmasında önde gelen iki adamın karşıtlığı, iki ekolün karşıtlığını simgeler. Ateşli kampanyasıyla New York eyaletinin anayasaya katılımını sağlamış, ilk maliye bakanı olan Alexander Hamilton federalistlerin başıdır. Bağımsızlık Bildirgesi'ni kaleme alan, birliğin ilk dışişleri bakanı olan Thomas Jefferson ise cumhuriyetçilerin sözcüsü ve filozofudur. Her ikisi de son derece parlak zihinsel yetilere sahiptirler.

Anlaşmazlık bu politikacılar kuşağından sonra da varlığını sürdürecektir: Partiler, eyaletlerin ve federal devletin karşılıklı hakları konusunda karşı karşıya gelmeye devam edeceklerdir. Jackson'u barışçıl olarak çözümlenen federal kararların yerine getirilmesi tartışmasında Calhoun'la ve Güney California'yla karşı karşıya getiren bu tartışmadır; Lincoln ile Kuzey'i Güney'le karşı karşıya getiren aynı tartışma birliği iç savaşın ürkütücü trajedisi içine sürükleyecektir; kırk yıldan beri *New Deal* yandaşları ile karşıtlarını

karşı karşıya getiren de bu tartışmadır. Fakat, tartışmanın terimlerinde ve iki ekolün tutumunda bir değişim meydana gelmiştir. 1789 yılında alternatif şuydu: Ya aristokratik bir toplumla atbaşı giden federal iktidarın güçlendirilmesi ya da eyaletlerin mümkün olan en geniş özerkliğini içeren demokratikleşme. Amerikan politik evriminin paradoksu, ikilemin terimlerinin yeni bileşimlere göre ayrışmış ve yeniden birleşmiş olmasıdır: Hamilton'un programı çok daha sonra gerçekleşmiştir, fakat Jackson'dan Roosevelt'e uzanan Jefferson'un manevi mirasçıları tarafından yapılmıştır bu. Amerika Birleşik Devletleri'nin politik evrimi, eşzamanlı olarak, federal devlet iktidarlarının önemli ölçüde büyümesi ve politik yaşamın belirgin bir şekilde demokratikleşmesi yönünde gerçekleşir.

Fransız Devrimi konusundaki görüş ayrılıkları. – Washington'un başkanlığı sırasında, dışsal bir koşul iki grup arasındaki görüş ayrılığını şiddetlendirdi: Fransız Devrimi ve Avrupa'daki savaş. Federalistler ve onlarla birlikte Washington, Fransız yardımına minnet duymalarına rağmen ya da özellikle krala minnet duydukları için, devrime eşlik eden şiddeti, Jakobenlerin aşırılıklarını derhal reddettiler: Devrimin sıçramasından korkarak ve monarşiye duydukları inançla, daha ziyade İngiltere'ye sempati besliyorlardı. Cumhuriyetçiler ise, tersine, Fransız Devrimi'ni alkışlayarak devrimin başarısı için dileklerini açıkça ifade ettiler. Washington, bu korkunç altüst oluşun yol açtığı kargaşayı uzakta tutmaya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yansızlığını korumaya iyi kötü çalışır: Avrupa'yı parçalayan çatışmada ne bir rol oynayabilirler

ne de bir şey kazanabilirler. Washington'un bir tür politik vasiyeti olan Amerikan halkına veda hitabındaki son tavsiyesi Avrupa'daki tartışmaların dışında kalmaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikası bir yüzyılı aşkın süre boyunca, Amerikan kamuoyu ise daha uzun süre bu ilkeye sadık kalacaktır.

Jefferson'un seçilmesi. – Savaşanlar arasında eşit denge tutturamamakla, Fransa'ya karşı potansiyel bir savaşa Amerika Birleşik Devletleri'ni sürüklemekle ve olağanüstü yasalar yoluyla özgürlükleri tehlikeye atmakla kendisini suçlayan cumhuriyetçilerin saldırılarından bıkan, Amerikan Cincinnatus kişiliğine sadık Washington üçüncü kez başkanlığa aday olmayı reddeder ve sevgili Mount Vernon'una çekilir: Bu evveliyat anayasaya kaydedilecek kadar güçlü bir gelenek yaratır ve bu koşulu 1940'ta ve 1944'te ihlal etmek için İkinci Dünya Savaşı gibi istisnai koşullar gerekir. O dönemden itibaren, 1951 yılında benimsenen 22. anayasa değişikliği, benzer ihtimallerin yenilenmesini öngörerek, Washington örneğini hukuksal bir kural yapar. Bir federalist olan John Adams'ın başkanlığından (1797-1801) sonra Cumhuriyetçi Parti'nin lideri Jefferson başkanlığa gelir: Bu olay Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihinde bir dönüm noktası olur; üstelik, bunun nedeni, yalnızca yönetimi bir hiçten yola çıkarak kuruluşuyla hem federal iktidarın yeniliğinin, hem de Amerikan halkının tarihinde mutlak başlangıcın sembolü olan yeni federal başkente taşıması değildir.

Öncelikle, yine birçok alanda yetenekli yeni başkanın kişiliği bunda rol oynamıştır. Halkının belleğinde bir

isim bırakmaya yeterli bir kariyeri zaten vardı: Bağımsızlık Bildirgesi'nin yazarıydı, ilk Dışişleri Bakanı Franklin'in ardından Fransa sarayı nezdinde Amerika Birleşik Devletleri'nin temsilcisi olmuştu. Fakat, eylemleri düşünceleri kadar önemli değildir. Monticello'daki evinin planlarını kendi çizen, mimarlık tutkunu bu filozof, eğitim sorunlarıyla ilgili (Virginia Üniversitesi'nin kurucusu olması gelecek kuşakların minnet duyduğu sıfatlarından biridir), her şeye meraklı, bütün Fransız ideologlarının dostu, düşmanlarının ateizmle suçladığı, Condorcet'vari iyimser bir felsefe savunucusudur. Jefferson insan ruhunun, aklın, hoşgörünün gelişimine inanır, keyfilikten ve eşitsizlikten nefret eder. Bunun bütün gereklerini hemen hayata geçirmese de (çok sayıda kölesi vardır), demokrasinin prensiplerini benimser. Onun başkanlığı anayasanın monarşik ve aristokratik potansiyellerini ortadan kaldırır. Görevlerinin icrasında bizzat kendisi tamamen demokratik bir sadelik getirmiş ve, liberal felsefeye uygun olarak, pratikte var olmayan ve ucuz bir yönetim idealini gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Bu, Fransa cumhurbaşkanlığına Jules Grévy'nin yükselişiyle kıyaslanabilir bir şekilde, sanki kurumların ikinci kez kuruluşu gibiydi. Jefferson'un iki başkanlığı (1801-1809), ardından aynı anlayıştan esinlenen uzun bir dizi başkanlık, art arda atılımlardan destek alan demokratik bir evrimin ilk halkasını oluşturur. Bu atılımların bellibaşlıları, Amerika Birleşik Devletleri başkanlığına Jackson, Lincoln ve ikinci Roosevelt'i taşımıştır.

Güzel duygular çağı. – Jefferson'un damgasını vurduğu yönelim gayet kesindir: Kimse bundan geri dönme-

yi düşünmeyecektir. Temel tercihlerin bu makûl kabulü, Amerikan politik yaşamının karakteristiğidir ve istikrarın açıklamasıdır. Kurumlar herkes tarafından kabul görmüştür. Federalist grup yok olur, parti mücadeleleri yatışır, ayrılık gerekçelerini yitiren partiler yok olmuş gibidir; dünyanın en sakin seçimleri cereyan eder, Madison (1809-1817) ve Monroe (1817-1825) çatışmasız bir şekilde Jefferson'un ardından başkan olurlar. "Era of good feelings"tir bu. Mutlu halkın tarihi yoktur.

Dış sorunlar: Louisiana'nın alınmasından Monroe Doktrini'ne (1803-1823). – Tarih dışarıdan gelir: Dışarıyla ilişkiler dolayısıyla genç Amerika Birleşik Devletleri'nin kaderine nüfuz eder. Bu durum, dış ilişkileri federal yönetimin ana ekseni yapan anayasanın temel düşüncesine kesinlikle uygundur. Bu düzen içerisinde, üç ya da dört olayın Amerika Birleşik Devletleri'nin gelişiminde tarihsel bir önemi vardır. Yılların sakin sürekliliğini parçalayan bu olaylar, Avrupa'yı sarsan büyük devrimci sarsıntı gibi karşı darbelerdir. 1803: Bonaparte İspanya'ya geri verdirttiği Louisiana'yı Amerika Birleşik Devletleri'ne teslim etmeyi önerir. Jefferson bu fırsatı kaçırmaz ve birliğin topraklarını iki mislinden fazla büyüten bu araziyi 15 milyon dolara satın alır. Anayasayı kısıtlayıcı çerçevede yorumlamanın teorisyeni, federal devlete karşı eyaletlerin haklarının savunucusu, bir Amerika Birleşik Devletleri başkanının elde edebileceği en büyük randımanı sağlayan inisiyatiflerden birini yerine getirir. Bunu yaparken, kamusal yetkilerini kullanma tarzından belki de daha önemli bir şekilde geleceği yönlendirir.

1812-1815: İkinci bağımsızlık savaşı olarak adlandırılan, İngiltere'yle çatışma. İngilizlerin Fransa ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki her türlü ticareti engelleme iddiası ve Britanya donanmasının aldığı ambargo önlemleri nedeniyle savaş patlak verir: Madison yansızlık haklarına saygı gösterilmesini ister. Bir yüzyıl sonra, aynı hukuksal mülahazalar bileşimi ve ilgili saikler sonucu, Amerika Birleşik Devletleri Birinci Dünya Savaşı'na girecektir. Gerekçelerin bu özdeşliği 1812'den 1917'ye dek Amerikan ticari ve dış politikasının sürekliliğini gösterir. Askeri operasyonlarda pek az görkemli eylem vardır: Britanyalılar Washington'u yakarlar. Amerikalılar New Orleans karşısında başarı elde ederler (8 Ocak 1815) ve buradaki bir birliği püskürtürler. Napoléon'u alt edenler karşısındaki bu başarıyla dünyanın en iyi askerleri olduklarına ikna olurlar ve bu başarı generalleri Andrew Jackson'un zaferinin çıkış noktası olur. İki ay önce imzalanan Gent Anlaşması (Kasım 1814), 1783 toprak düzenlemelerini değiştirmeden ve yansızların haklarına dair hiçbir şart koşmadan Amerikan bağımsızlığını onaylıyordu.

1819: Tehdit ve ikna gereçlerini sırayla kullanan Amerika Birleşik Devletleri, isyan etmiş sömürgelerle başı dertte olan İspanya'yı, Florida'yla birlikte Atlantik ile Mississippi'nin aşağı bölgesi arasında hâlâ elinde tuttuğu ve Amerika Birleşik Devletleri'ni Meksika Körfezi'nden ayıran kıyı bölgesini de vermeye ikna eder. Yine, İspanya konusunda, özel olarak da Amerika'daki isyancı sömürgeler konusunda, Başkan Monroe, Amerika Birleşik Devletleri'nin tutumunu, davranış hattını kuşaklar boyu belirleyecek ünlü bir bildirgeyle tanımlar: Koşulların bilin-

mesi doğru kavrayış için şarttır. Bir Fransız birliği İspanya üzerinde VII. Ferdinand'ın otoritesini tesis etmişti: Bu durum, Avrupa güçlerinin isyan etmiş sömürgeleri meşru egemenlerine boyun eğdirmek için Amerika'ya müdahale etmeyi düşündükleri dedikodusunu gerçeğe yakın kılıyordu. Amerika Birleşik Devletleri ne yapacaktı? Her şey onları bu müdahale projesine karşı koymaya yöneltir: Kendilerini örnek almış isyancılara duydukları sempati, örneğin. Henüz zayıf ve genç devletlerle komşu olmakta kesin çıkarları varken, büyük güçlerin gelip yakınlarına yerleşmesini kesinlikle çıkarlarına aykırı bulurlar. Başkan Monroe isyancı yönetimleri tanımaya ve Avrupa'ya uyarıda bulunmaya karar verir. Kongreye gönderdiği bir mesajda idaresinin ilkelerini tanımlar: "Monroe doktrini" diye adlandırılan budur. Washington'dan miras kalan yansızlık ilkesini yeniden onaylar, fakat bunun şeklini belirginleştirir ve uygulama alanını bütün Yeni Dünya'ya yayar. Amerika Birleşik Devletleri Avrupa'yla iyi ilişkiler içinde kalmak istemektedir ve içişlerine karışılmasını engeller. Buna karşılık, Amerika kıtasındaki olaylara her türlü müdahaleden uzak durulmasını talep eder: O zamana dek Avrupa'nın sömürgeleştirmesinin dışında kalmış topraklara tahakküm etme hakkı Amerika Birleşik Devletleri'nce kabul edilmez; özellikle bağımsızlığını ilan etmiş herhangi bir yönetime karşı her eylemi kendilerine yönelik dostça olmayan bir tutum şeklinde değerlendirdiklerini belirtirler. Avrupa hükümetleri bu bildirgeyi pek dikkate almaz, zira Amerika Birleşik Devletleri saygınlıktan uzaktır ve bu bildirgeyi yalancı pehlivanlık ya da ülke içine dönük bir jest olarak görürler. Fakat, metnin yine de büyük bir değeri vardı: Bu, "Ameri-

ka Amerikalılarındır!" sloganını oldukça doğru ifade eden kıtasal bir doktrinin ilk ifadesiydi. Ve pan-Amerikancılık aracılığıyla, büyük cumhuriyetin iki Amerika üzerindeki fiili hegemonyasının tohumunu içeriyordu.

IV. Bölüm

BATI VE AMERİKAN DEMOKRASİSİ

Askeri ve diplomatik bu olayların, parti rekabetinin arka planında, Amerika Birleşik Devletleri'nin geleceğini aynı ölçüde ilgilendiren ve onu iyice özgün kılacak bir başka tarih cereyan etmektedir: Batı'nın iskânı. Çünkü, sonuçta, Federalistlerin ve Cumhuriyetçilerin kendi ülkeleri için talep ettikleri yazgı yepyeni bir şey değildi: Birileri Britanya monarşisi modelini örnek alarak hayal kurarken, diğerleri ise, kendi bakış açılarının görünüşte daha cesur olduğunun kanıtı gibi görünse de, antik toplumları örnek alıp hayal kuruyorlardı. Ama, sonuçta, bambaşka bir şey gerçekleşecekti. Kuzeyden de (bundan böyle kuzeydoğu demek gerekecektir) Güneyden de farklı üçüncü bir öğenin sahneye girişi: Batı.

Batıda şekillenen toplum –özellikle başlangıçta– Amerika Birleşik Devletleri'nin geri kalanından birçok açıdan çok farklı olsa da, Batı'nın tarihi, örneğin 19. yüzyılda Fransa sömürgelerinin metropole kıyasla konumu gibi, Amerikan tarihinin kıyısındaki renkli ve egzotik bir sah-

ne değildir. Bu tarihin ayrılmaz bir parçasıdır. Dahası: Amerikan halkının yaşamının bellibaşlı bütün özellikleri üzerindeki yankılarıyla bu halkın genel tarihinin akışını da genellikle o belirleyecektir: Batıya akın eden göç, kaynakları ve topraklarıyla gelişimini teşvik ettiği ekonomi, teraziyi Kuzeyden yana eğerek dengesini bozduğu politik güç ilişkileri, kızıştırdığı siyah sorunu, hızlandırdığı demokratik atılım, güçlü bir şekilde damgasını vurduğu ulusal karakter... Fransa'nın imparatorluk dönemine, Britanya'nın sömürge imparatorluğunun oluşumuna denk bir duygu olan, Amerika Birleşik Devletleri'nin hayal gücüne tükenmez bir besin sağlamasını ve büyük bir ulusal destan sunmasını ise hesaba katmıyoruz. Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün sömürgeci halkların başında gelmesini, Batı'nın iskânının, toprakların ve nüfus hareketlerinin kapsamı bakımından 19. yüzyılda yeryüzünde beyazların yayılmasının en önemli bölümünü oluşturmasını bu yeterince açıklar mı?

Kuzey-Batı düzenlemesi (1787). – Bu bölüm Amerikan ulusu kadar eskidir, hatta daha da eskidir, çünkü metropolle sömürgeler arasındaki anlaşmazlıkta rol oynadığını gördük. 1776 yılında, yaklaşık yüz bin öncü Apalaş Dağları'nı aşmıştı. Barış yeni eyaletlere Büyük Göller, Mississippi ve İspanyol Floridalarıyla sınırlanan, hâlâ genel olarak el değmemiş geniş bir alan bırakır. Bu toprakların gelişimi ile Amerika Birleşik Devletleri'nin gelişimi statü bakımından birbirine bağlıydı. Bu toprakları eyalet sayısı kadar parsele bölmek ve bu parselleri tam mülkiyet hakkıyla teslim etmek, bu eyaletleri zenginleştirmek ama

bu toprakları sonsuza dek sömürge kılmak olurdu. Başka bir görüş baskın çıkınca, gelecek daha iyi düzenlenir: Eyaletler burayı birliğe bırakırlar. Aynı yıl anayasada eyaletlerin federal hükümetten yana rıza gösterip kendi egemenliklerinden vazgeçmeleriyle oldukça kıyaslanabilir bir imtiyazdır bu: Birliği yeni borçlara teminat olabilecek ve federal borcun ödenmesini sağlayacak bitmez tükenmez bir servetle donatıyorlardı. 1787 tarihli büyük düzenleme, böylelikle, gelecek için bir çerçeve çiziyordu: Batı bölgeleri aşama aşama özerk topraklar haline geliyor ve hatta sonunda kurucu on üç eyaletle birlikte tam hak eşitliğinden yararlanan eyalet statüsüne erişebiliyordu. Böylece, oraya ilk yerleşenler, ikinci sınıf yurttaşlar gibi uzak bir otoriteye bağlı kalmak yerine, güvence sahibi oluyorlar, serbestçe kendilerini idare ederek yeterli sayıya (60 bin) eriştiklerinde de egemen bir eyaletin tam haklara sahip yurttaşı oluyorlardı. Bu düzenlemenin benimsendiği 1787 yılı, aynı dönemde anayasanın da kaleme alınmasıyla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nin fiili doğum yılı olur: Bu iki metin yalnızca eşzamanlı olmakla kalmaz, her biri kendi düzeni içinde, Amerikan büyüklüğünün temellerini ortaya koymakta da birbirleriyle yarışırlar. Bu Batı sözleşmesi bir süre sonra ilk etkilerini yaratır. 1792 yılında Kentucky bölgesi eyalet niteliğiyle birliğe katılır: Bundan böyle, iskânın süratini gösteren kısa aralıklarla, başka yıldızlar da federal sancağın üzerinde, kurucu eyaletlerin yıldızları yanında yer alır: Tennessee (1796), Ohio (1803). Bu özgün kendiliğinden büyüme sürecinin ilkesi erdemlerini hâlâ korumaktadır: Alaska'nın (1958) ve Hawai adalarının (1959) katılımı eyalet sayısını 50'ye taşımıştır. Anayasa

ile Kuzey-Batı düzenlemesi arasındaki benzerliğe ilave bir özellik daha eklenmiştir: Birliğin varlığını onlar yönetmeye devam etmektedir.

Art arda büyümeler (1803-1853). – Bu düzenlemenin 35 yeni eyaletin doğuşu gibi geniş sonuçlarının olması, uygulama alanının önemli ölçüde büyümesindendir: 1782 yılında İngiltere'nin bıraktığı topraklara olsa olsa yedi ya da sekiz yeni eyalet sığabilirdi. Fakat, bu çerçeve yarım yüzyıl içinde art arda atılımlarla son derece büyüyecektir. Bazı noktalarda iskân ilhakın önüne geçmiştir: Çoğu zaman tersi meydana gelmiş, federal toprağa katılım fiili işgalin önüne geçmiştir. Bu büyümelerin hepsi, doğal olarak, Fransız, İspanyol, Britanya gibi eski sömürge imparatorluklarının ya da mirasçılarının zararına olmuştur: Amerika Birleşik Devletleri'nin genişlemesi özgürleşme hareketinin de sürmesini sağlar. 1803 yılında, Jefferson, başkonsülden bütün Louisiana'yı satın alır: Bu engin toprakların alınması Amerika Birleşik Devletleri'nin yüzölçümünü bir çırpıda iki misli artırır (doğrusu, uç sınırlarının nereden geçtiğini kimse tam olarak bilmemektedir); New Orleans'a erişilmesi Mississippi Vadisi'ndeki yeni eyaletlere, yayılma ihtimalleri o dönemde sınırsız gözüktüğünden, Missouri ya da Arkansas aracılığıyla Kayalık Dağlar istikametinde ve onun da ötesinde Pasifik'e kadar, doğrudan bir deniz ulaşımı açar. Jefferson anında bu yeni alana sahip çıkar: 1804 yılında, onun himayesi altında ve federal ordunun desteğiyle, kâşifler Lewis ve Clark, Mississippi'nin sağ kollarına kadar uzanırlar. 1819 yılında, Florida'daki İspanyol toprağının ilhakı, bir karşılaştırma yaparsak, ancak

sınırlı bir büyümedir, fakat Amerika Birleşik Devletleri ile Meksika Körfezi arasındaki engel de ortadan kalkmış oluyor, Georgia'yı Louisiana'ya bağlıyor ve Mississippi deltasında Yeni İskoçya'nın artık süreklilik taşıyan denizci bir cephesini sağlıyordu.

Otuz yıl kadar sonra, eşzamanlı olarak birçok yönde yaşanan bir başka atılım birliğin hudutlarını –içi henüz dolmasa da– daha da esnetir. Kuzeybatıda İngiltere, yirmi beş yıl itiraz ettikten sonra, Oregon'u Amerika Birleşik Devletleri'ne kan dökmeden bırakır ve Amerikan göçmen dalgası İngiliz kolonlarını istila eder: Amerika Birleşik Devletleri'nin artık Pasifik'te bir penceresi vardır (1846). Güneybatıda ve batıda, Meksika, bir savaşın ardından Texas'ın birliğe katılma hakkını tanımak zorunda kalır ve iki büyük eyalet olan New Mexico ile California, henüz maden zenginlikleri bilinmezken ve altının keşfinden birkaç hafta önce, Amerika Birleşik Devletleri'ne teslim edilir (1848). Beş yıl kadar sonra, New Mexico'nun güneyinde ve Rio Grande'nin batısında uzanan bir şeridin ilhakı (Gadsden Anlaşması, 1853) Texas ile California arasındaki ulaşımı rahatlatacak ve hudut çizimini Amerika Birleşik Devletleri'ne avantaj sağlayacak şekilde düzeltecektir. Bu sonuncu kazanım dalgası, Louisiana'nın katılımından daha önemli bir büyümeye işaret eder. Tam yarım yüzyılda, 1803'ten 1853'e dek Amerika Birleşik Devletleri yüzölçümünü üç mislinden fazla büyütmüştür: Bir okyanustan diğerine uzanarak, 7 milyon 800 bin kilometrekareyi kapsıyordu. Bu yüzölçümü Avrupa'nın beşte dördü büyüklüğündeydi ama nüfusu onda ya da yirmide bir oranında azdı. İşte, iskâna açık, hemen hemen boş bir

alan; Batı'nın destanının 19. yüzyılın başından sonuna yaşandığı bir kıta kadar geniş bir çerçeve.

Yerlilerin bertaraf edilmesi. – Hemen hemen boş bir alan; ama mutlak anlamda değil. Avrupa'nın eski sömürgeci güçleri uzaklaştırıldıktan sonra, daha eski bir başka hipotez varlığını sürdürür. Amerikan öncüler ilk iskân eden kendileriymiş gibi davransalar da, kendilerinden öncekilerle karşılaşmışlardı: Yerliler. İki nüfus da başlangıçta çok kalabalık olmadığına göre, anlaşarak birlikte yaşamaları mümkün olamaz mıydı? Amerikalı öncülerin diğerlerini küçümseyişini ve Yerlilerin kendilerini soyanlar karşısındaki hınçlarını bir yana bıraksak da, yaşam tarzları onları karşı karşıya getirmektedir. Yerli nüfusun varlığı kuşkusuz çok meşrudur, fakat onlar esasen avlarının –kürk hayvanları, bizonlar– ürünüyle beslenen yarı göçebelerdir. Dolayısıyla, önce ormanda, daha sonra da çayırlıklarda av hayvanının peşinden gitmeleri gerekir. Oysa, yaşam tarzı Yerlilerinkine yakın olan başıbozukların, tuzak avcılarının ve orman müdavimlerinin az sayıdaki kitlesinin ardında, öncülerin büyük bölümü, ömürleri boyunca defalarca yer değiştirmiş olsalar da, yerleşiktirler: toprakları tarıma açıyorlar, ekip biçiyorlardı. Onların yerleşmeleri Yerlilerin av alanında serbestçe hareket etmelerini engeller. İki grubun çıkarları uyuşmaz. Yerleşik ile göçebenin ezeli çatışması Yerliler bertaraf edilince daha da batıya, çiftçi ile hayvancı arasına sıçrayacaktır. Doğal olarak, zihniyet farklılıklarından kaynaklanan ve karşılıklı kuşkuyu besleyen yanlış anlamalara yol açan bütün nedenler de buna eklenir. Zaman zaman uzlaşmazlık sınırlı eylemler halinde patlak verir: Bir

Yerli kabile bazı yerleşimlerin üzerine beklemedikleri anda saldırır, yerleşim sakinlerini faka bastırıp katleder, plantasyonları talan eder; bunun üzerine, milisler ve federal birlikler cezalandırma operasyonuna girişirler. Bir sonraki alarma dek her şey düzene girer. Bu küçük müsademe içinde milisler savaşa alışır, şefler zafer elde eder; Jackson, Harrison ve birçokları böyle ün kazanmıştır... Yerli kabileler saldırılarıyla çiftçilere endişe verse de, yerel ya da federal yetkililerin aktif suç ortaklığıyla doğudan üzerlerine hücum eden bitmek bilmez akınları engellemekte tamamen yetersiz kalırlar.

Her eyaletin kendi "yerli" politikası vardır ve bu politika eninde sonunda her zaman yerli halkın imhasına yönelir. Fakat, sorun aynı anda bütün eyaletlerde kendini gösterdiğinden ve her birinin yeterliliğini aştığından, Washington'u da ilgilendirmektedir: Anayasanın federal hükümete açıkça vekalet ettiği yetkilerden biri budur. Daha ölçülü davranan, hakkaniyet kaygısı daha belirgin olan ve daha kısa sürede icrada bulunan Yerli İşleri Bürosu da eyaletlerle aynı sonuca varır: Yerliler Batı'ya doğru adım adım püskürtülmelidir. 1826 yılında büyük bir adım atılmıştır: Bütün Yerliler Mississippi'nin öteki tarafına nakledilmiştir. Sol yakadaki toprakların tümü üzerindeki ipotek kesin olarak kalkmıştır. Sorun ancak kırk yıl sonra, Ayrılık Savaşı'nın ardından önceki sertlikte yeniden ortaya çıkacaktır.

Topraklara sahip çıkma. – Yerli sorunu bir yana bırakılırsa, yüzölçümü sürekli artmakta olan ve 19. yüzyılda mevcut eyaletlerin topraklarından neredeyse hep daha

fazla toprağın kaldığı engin bir alan. Kuzey-Batı düzenlemesiyle federal mülkiyet alıcı beklemektedir; yasa koyucunun saptadığı mülkiye koşulları en liberal koşullardandır. Bu kamu arazileri bedava dağıtılmadıysa da, satış fiyatı çok düşük bir oranda saptanmıştır: Hiçbir adayın cesaretini kırmamaya yönelik olarak, dönümü ortalama 1 dolardır (kenarı bir mil kare şeklinde bir alanda 640 dönüm vardır). Hatta idare yeterli imkâna sahip olmayanların bile sıfattan yoksun işgalci olarak yerleşmesine izin verir: Tarıma açtıkları parsel ileride satışa sunulduğunda bu toprağı satın alabilirler ya da topraktaki çalışmalarını telafi edecek bir tazminatı satın alandan talep ederek başka bir yerde yeniden çalışmaya koyulabilirler. Bütün bu topraklar ölçülmüş, kadastrolanmış, düzenli ve eşit oranlarda parsellere bölünmüş ve sıra numarası verilmiştir: Satın almalar kayda geçmiş, mülkiyet belgeleri teslim edilmiş ve idarenin güvencesi altına alınmıştır. Bilinen bir evveliyatı olmayan büyük bir operasyon: Ayrıca, toprağa sahip çıkma hukukun üstünlüğünden ve düzenli bir idari yapının kurulmasından daima önce geldiği için, mülkiyet hakkının kökeni karanlıklarda kaybolur; Amerika Birleşik Devletleri bu hakkı gün ışığına çıkartarak bir toprak sahibi sınıfını hiçten yaratır. Bu, tarihin onlar için kolektif olarak yaptığı şeyi –ortalık yerden doğan bir halk, kökenleri gayet iyi bilinen bir ulus– bireysel toprak sahibi olmak için yapmaktır. Operasyonun mutlak yeniliği eyalet sınırlarının belirlenmesinde de kendini gösterir; insan iradesinin hiçlikten çekip çıkardığı bu parsel çokluğunun yolunu eyalet sınırlarının çizimi kopya eder, büyütür. Bu ilişki altında, Doğu eyaletlerinden farklılık açıkça göze çarpar: Burada,

eyaletlerin, ilçelerin hudutları rastgele atılımlara uygundur, eğim çizer, belirgin bir nedeni olmadan geri döner; tıpkı Avrupa'dakiler gibi. Apalaş Dağları aşıldığından, idari hudutlar soyut bir geometrinin yasalarından başkasını tanımazlar: Dümdüz dizilmiş, meridyen ve paralellerin konvansiyonel ağına göre tek bir çizgi oluşturan hudutlar. Saygı gösterilecek ne bir geçmiş vardır ne de coğrafya. Bu görsel tezat fiili bir farklılığa denk düşer: Doğu hâlâ Yaşlı Avrupa'nın parçasıdır; Atlantik, bir iç denizin bu iki yakasını ayırmaktan çok birleştirmektedir. Apalaşlar iki dünyayı ayırmaktadır: Ötesi gerçekten boştur, tarihin yeniden başladığı öncesiz bir deneyimin başlangıcıdır, yeni bir toplumun potasıdır.

Toprağın iskânı. – Hangi öğelerden yola çıkılır? Batı'nın iskânı Amerikan tarihinin diğer büyük demografik olayıyla sıkı bir bağ içindedir: Avrupa'dan göç. Bütün 19. yüzyıl boyunca sürekli bir akın, önce bir çizgi kadar ince, sonra sürekli büyüyerek, özellikle 1848'den itibaren de taşkın bir dalga olmaya kadar vararak, Amerika'ya milyonlarca Avrupalı taşır. Her açıdan çok farklı bir göç: 1848'den sonra Alman nüfus Britanyalıların ya da İskandinavların sayısını aşar; politik sürgünlerin yanında borca batmış iyi aile çocukları, iflas etmiş tacirler ve işsizler vardır; herkes yaşamını yeniden kurmak için gelir, özgürlüğü ve serveti bulmayı umarlar. Fakat, Avrupalıların gelişiyle Batı'daki nüfusun artışı arasında doğrudan bir bağ yoktur: Batı'ya doğru hareketi doğrudan besleyen bu göç değildir, yeni gelenler daha ziyade limanlarda ya da liman yakınlarında iş ararlar. Batı'ya doğru gitmiş olan daha eski Amerikalıla-

rın yerini bunlar alır. Böylece, Avrupa'dan göç ile Batı'ya doğru hareket, Amerikan nüfusunun çekim merkezini yavaş yavaş sahillerden içeriye, New York'tan Cincinnati'ye doğru sürükleyen iki zamanlı bir çevrimin farklı evrelerini oluşturur. Öncüler şehirleri, oturdukları bölgeleri atalarına seslenmiş olan macera çağrısıyla terk ederler. Avrupa köylüsünün atalarının ölülerinin yattığı toprak parçasına neredeyse dinsel bağlılığını hatırlatan hiçbir şey onlarda yoktur. Amerikalı *farmer* kaslarının çalışmasını ve yalnızlığını çalıştığı toprağa tercih eder. Dolayısıyla, çiftçilerin yaşamları boyunca üç ya da dört kez Batı'nın yolunu tutmaları ender rastlanan bir durum değildir: Sık sık sözü edilen ve art arda Kentucky'den Indiana'ya ve Indiana'dan Illinois'e geçen Lincoln'un babası örneği istisna olmaktan uzaktır. Uygarlıktan önce gelen ve uygarlık yanına eriştiğinde yeniden yola koyulan gezgin, serseri insanlık. Bunların ilerleyişi art arda sıçramalardan oluşur: Batı'nın iskân tarihi üst üste binen iki hareketin tarihidir.

Tarıma açılan topraklarla henüz bakir alan arasındaki sınır çizgisini belirten iskân hududu sürekli hareketli bir cephedir: Kâh ileriye kâh geriye giderek politik hudutla ender olarak çakışır. Diğer yandan, aynı yerleşim yerini art arda iskân edenlere de sık rastlanır; öncüye Batı'ya doğru daima daha ileriye gitme gücünü veren bu bir tür sürekli nöbet değişimidir. Önce Apalaş Dağları'nı aşan birkaç geçitten geçmişler, sonra öte yamaçtan inerek, balta girmemiş ormanlarda delikler açan nehirler boyunca ilerlemişlerdir: Ohio, kollarıyla birlikte, içeriye nüfuz edişin ana yoludur. Su yolu aynı zamanda yürüyen bir yoldur: At arabasından sala geçilir. Odunculukta pişmiş bu insanlar için

sal inşa etmek kolay iştir: birkaç balta darbesi yeterlidir. Nehrin tabanındaki kum katmanları nedeniyle düz gemilere (*flat boats*) binerler. Daha sonraları, Mississippi'nin ötesinde, özellikle atların ya da bir çift öküzün çektiği üstü örtülü *wagons* kullanılacaktır. İskânın uç sınırının belirlediği yolculuğun sonuna gelince gemi boşaltılır ve bu kez tahtalarından geçici bir barınak inşa edilir: Çepeçevre bir alanda ağaçlar kesilir, köklerinin çıkartılması daha sonraya bırakılır ve birazcık buğday ya da mısır ekilir, birkaç kümes hayvanı yetiştirilir. Ertesi yıl, ağaç kökleri sökülür, ağaçsız alanın çevresi genişler, kulübe düzenlenir. Birkaç öncü bir süre sonra gelip yakına, yani bir ya da iki mil öteye yerleşir. Ormanın her tarafı yer yer baltayla binlerce boş alan şeklinde delik deşik edilir, bu alanlar da yavaş yavaş birbirine yakınlaşır; orman yollarıyla birbirine bağlanırlar. Bir süre sonra uyanık birkaç tacir bir dükkân açar ve burası hem taverna hem de tohum, barut, tuz, çivi, atnalı, kumaş gibi öncülerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir yer olur. Kolektif bir yaşam başlar, hem okul hem ibadethane hem de mahkeme olarak kullanılacak tahta bir binayı ortaklaşa yapmaya girişirler; bir yargıcın oradan geçtiği gün, küçük topluluğun çıkarlarıyla ilgilenecek sorumlular seçilir. Bir köy doğmuştur: Uygarlığın muhteşem bir canlılıkla yayıldığı heyecan verici macera. Artık bu toprak parçası dünyanın geri kalanına bağlanır: Bir yol açılır, federal posta ulaşımı sağlar, idare görevlilerinden biri oraya gönderilir; işte, burası da yönetime bağlanmıştır. İnsan topluluklarındansa yalnızlığı, düzenli işletmedense bireysel macerayı tercih edenler ise çoktan ileriye doğru yollarına devam etmiştir; daha ileride ikinci ya da üçüncü bir deneyime baş-

larlar. Bu olay her yıl tekrarlandığından, iskân edilmiş yüzlerce yeni merkez doğar. Amerika Birleşik Devletleri'nin gövdesi, açılan bu toprakların her cephede çoğalmasıyla yıldan yıla büyür; yeni bir ulusu oluşturan şey, bu bireysel maceraların toplamıdır.

Yeni bir toplum

Yaşam tarzının davranış üzerinde bir etkisi varsa, yeni türde bir insanın doğuşuna bundan daha iyi hizmet edebilecek pek az durum vardır: Güçlükler karşısında sert, kavgaya hazır ama kurnazlık yeteneği olmayan, suskun ama aniden derdini döken, gerçekçi ve yine de politik ya da dini idealizmin büyük atılımlarına açık bu insan, Amerikan karakterinin en tipik özelliklerinden bazılarını tek başına ayrıştırır ve büyütür. Bu sert adamlar *Mayflower* hacılarının meşru mirasçılarıydı; onların doğal soyları bunları tanımasa da ve davranış tarzları karşısında hayal kırıklığına uğramış olsalar da, bu böyledir. Dinsel yaşam onların yaşam tarzına ve mizaçlarına uygundur: Gezgin vaizler, vaftizci ya da Metodist olsalar da, uzaklardan gelip onları ziyaret ediyor ve açık havada toplayarak şu *camps meeting*'lerden birini düzenliyorlardı. Bu toplantıların ilkel mistisizmi ve gösterişçi sofuluğu yerleşik kiliselerin sofularını olduğu kadar Avrupalı yolcuları da şaşırtıyordu. Batı, *revival*'ın klasik toprağıdır; Mormonlardan Adventistlere dek bütün mezheplerin tercih ettiği alandır. Bu yeni toplum eşitlikçidir; başlangıçta insanlar arasında hiçbir servet farkı yoktur. Kendi yarattıkları eserlerin evladı olan bu

insanlar doğuştan gelen ya da mirasla kalan toplumsal üstünlükleri önemsemezler. Onların gözünde her insan kol gücüne, dayanıklılığına ya da maharetine göre değer taşır. Bu yaşama dahil olan demokratik maya yavaş yavaş bütün Amerikan toplumunu dönüştürecektir.

Yeni eyaletler. – Öncelikle lokal bir durum. Göçmen akınıyla birlikte Batı'nın nüfusu hızla artar: Yüzyıl başında 700 binken, 1810 yılında 1 milyonu aşar (sayımlar on yılda bir yapılmaktadır); 1820'de 2 milyonu aşar ve 1830'da 3 milyona yaklaşırken aynı yıl toplam nüfus 12 milyon 900 bindir. 1787 düzenlemesiyle topraklara eyalet olmaları için dayatılan koşullar bir süre sonra yerine getirilir. İlkel bir bulutsudan artan sayıda eyalet ortaya çıkar. 1820 yılında sayıları sekizdir: Louisiana (1812), Indiana (1816), Mississippi (1817), Illinois (1818), Alabama (1819). Edinilmiş ayrıcalıkları ya da gelenekleri dikkate almaları veya mülk sahibi bir sınıfın yönetmesi gerekmeyen bu yeni eyaletler (bu, aynı zamanda, kurumlar açısından da sıfırdan başlanacak bir durumdur) açık seçik demokratik kuruluşlara sahip olur: Genel oy burada kuraldır (Ohio'da 1803'te). Genel oyu deneyimleyen ilk örgütlü toplumlar bunlardır.

Dağılma riskleri ve ulaşımdaki gelişmeler. – Bu yeni eyaletlerin ortaya çıkışı birliğe sorun yaratmaya, politik ve ahlaki birliğine tehdit yöneltmeye devam eder: Bu kadar geniş, üstelik büyümeye devam eden toprakların birliği nasıl korunabilir? Mesafeler sürekli büyümekte, ilişkiler gerilmektedir. Konak yerleri arasındaki uzaklığın henüz at adımlarıyla ölçüldüğü bir dönemde, bu eyaletlerin kimi-

leri Washington'a haftalarca mesafededir: İdare bu kadar uzaktan etkisini nasıl hissettirebilir, nasıl bir denetim uygulayabilir? Fiili bir ayrılık riski hayali değildir. Ticari ilişkilerde de aynı sorun vardır. 1848'den sonra durum daha da kötüleşecektir: California'nın Doğu bölgeleriyle ilişkisi ancak Orta Amerika'nın kıstakları ya da Horn Burnu aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Olası bir dağılmayı önlemek için ulaşım imkânları –yollar ve kanallar– geliştirmek federal yönetimin ve eyaletlerin değişmez kaygısı ve bellibaşlı görevlerinden biri olur. Doğu'daki eyaletler 1820'li yıllarda kanallara büyük özlem duyuyordu. Büyük limanlardan her biri –New York, Baltimore, Philadelphia– Batı'yla ticareti kendine çekmeye çabalıyordu. 1825 yılında Erie Kanalı'nın açılması, Hudson Vadisi'ni Buffalo'daki Albany Mohawk çöküntü alanı yoluyla Erie Gölü'ne bağlayarak, Büyük Göller bölgesini aniden Atlantik limanlarına yakınlaştırdı. Bu koşullarda Amerika'nın birliği teknik ilerlemeden yardım görmüş oldu: Ulaşımdaki devrim kesinlikle Amerika Birleşik Devletleri'nin bütünlüğünü sağlayan en iyi etkendir: dün tren, bugün uçak. Amerika Birleşik Devletleri'nin devasalığı nedeniyle ulaşım araçları başka yerlerde olduğundan daima daha önemli olmuştur: Devletin normal işleyişi için zaruri olan bu araçlar ortak bir bilincin doğuşuna da katkıda bulunur.

Fakat, Batı'nın gelişiminin Amerika'nın birliğini tehlikeye atmasının tek gerekçesi toprağın genişlemesi değildir: Tohum halinde taşıdığı görüş ayrılıklarıyla bu durum birliği ciddi bir sınavın eşiğine getiriyordu. Bir anlamda, ulaşımdaki gelişme bu anlaşmazlıkları daha da şiddetlendirme riski taşıyordu: Bu oduncular, bu toprak açıcılar,

New-England'ın avukat ve tacirlerinden, Virginia'nın büyük toprak sahiplerinden örf ve âdetleriyle, çıkarlarıyla çok farklı olduklarını onlarla karşılaştıkça fark ediyorlardı. Doğu'nun bankerlerinin ve tacirlerinin hamiliğine kolay kolay uyum sağlayamıyorlardı. 1776 ilkelerini asla inkâr etmediği gibi bu ilkelerin bütün sonuçlarını da çekip alan bu yeni Amerika ile hâlâ çok genç olan eskisi arasındaki ilişkiler ne olacaktır?

Jackson dönemi ve demokratik atılım. – Kurumların meziyeti sayesinde yanlış anlama ortadan kalkar. Yeni eyaletlerin eşitlikçi coşkusu, başkan, temsilciler, yargıçlar, yerel memurlar için genel oyla seçim gibi daha demokratik düzenlemeler için anayasalarını gözden geçiren daha eski eyaletlere sirayet eder. Yerleşik kiliselerden ayrılık gerçekleşir. Özellikle Batı güçler dengesinde giderek ağır basmaktadır: Politik çekim merkezi oraya doğru kaymaktadır. İlk kez, 1824'teki başarısız bir teşebbüsün ardından, Batı kendi adamlarından birini Kasım 1828'de başkanlığa seçtirir. Jackson'un seçilmesi Virginialı başkanlar dizisini kesintiye uğratır ve en yüksek mevkinin eski eyaletlerin elinde kalmasına son verir. Batı, Jackson'da kendi kalite ve kusurlarını görür: Enerji ve kabalık, açıkyüreklilik ve inatçılık. Sırasıyla çiftçilik, öğretmenlik, avukatlık ve askerlik yapan Jackson, her işte çalışmış, Yerlilere karşı savaşmış, İngilizleri denize dökmüş, İspanyolları kovalamış ve kendi politik rakiplerini de ülkesinin düşmanları gibi aynı kavgacılıkla yenmişti. Onun seçilmesi iki anlamda semboliktir: Batı'nın birliğin ayrılmaz parçası olduğunu ve eşit hakları bulunduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, Jefferson'un

seçilmesine benzer bir şekilde, demokratik ilerlemede bir aşama olmuştur. Bu iki yan birbirine bağlıdır: Demokratik evrimi hızlandıran şey, Batı'ya doğru ilerleyiştir. Jackson'un başkanlığı döneminde (1829-1837) Amerikan toplumu demokratik potansiyellerini geliştirir: Yeni bir çağ açılır, liberalken gerçekten demokratik olan kurumlarda gerçek bir devrim başlar. Elbette, kaynaşmalarla gerçekleşen ve kapsamı itibarıyla Avrupalı gözlemciyi şaşırtan bu dönüşümü Tocqueville *Démocratie en Amérique*'de [Amerika'da Demokrasi] bir tablo halinde sabitlemiştir. Eyaletlerin bağımsızlığı konusunda Jefferson'un anlayışına sadık kalan Jackson, Batı'nın gözünde Doğu'nun kapitalizmini temsil eden Ulusal Banka'nın ayrıcalığına karşı mücadeleye girişir. İdarenin genişlemesinin imkân tanıdığı kadar geniş bir ölçekte ilk kez uyguladığı *spoils system* [seçimi kazanan partinin mensuplarına memuriyet vermek], onun Avrupa'da sevilmemesine katkıda bulunsa da, demokratik ilkeye uygundur, çünkü idari görevlerin icrasını çoğunluğun güvenini kazanmış olanlara vekalet etmektedir. Eyaletler kendi anayasalarını politik yaşamın yeni koşullarına uyumlu kılmayı tamamlarlar: Geleneksel oligarşiler her yerde politik ayrıcalıklarından yoksun bırakılır. Demokratik rejimin iki temeli olan okul ve gazete, toplumsal yükselmenin bu iki dayanağı, paralel bir gelişme gösterir: Onlar sayesinde halkın politik yaşama katılımı giderek artar. Büyüyen bu yeni toplumun baskısı altında, Amerika Birleşik Devletleri, politik olarak olduğu kadar toplumsal olarak da bir demokrasi olma yolundadır.

Aynı zamanda, giderek daha çok belirginleşen bir özgünlüğün bilincine de daha açık seçik varırlar. Onlar fi-

ili demokrasiyi deneyimlerken, Avrupa devletleri, daha gelişmiş olsalar bile, seçme ve seçilme hakkının hâlâ sıkı sıkıya gelir düzeyine bağlı olduğu koşullarda yaşıyorlardı. Onların özgünlüğü zihniyet düzeyinde bile ifade bulur: İki kuşak yazar, Amerika Birleşik Devletleri'nin asla ulusal edebiyatı olmadığı yönündeki Avrupalı inancı sarsar. Ünleri en büyük yazarlarınkine denk olan ve bir Amerikan Walter Scott'u olarak selamlanan Washington Irving ile Fenimore Cooper'ın ardından Melville, Hawthorne, Poe nöbeti devralırlar. Önemli bir dergi olan *North American Review* Britanya dergileriyle kıyaslanabilir. Emerson, Amerikan idealizmine ve pragmatizmine bağlı özgün bir felsefi doktrin oluşturur. Birlikçilik, basitleştirilmiş bir din ve bir dogma önerir. Başka halklarla karşılaştırılmaktan artık çekinmeyen bu halkın canlılığı her yerde ortaya çıkar ve her alandaki başarısından haklı olarak gurur duyabilir: Kendi yolunu bulmuştur, kaderine güvenmektedir ve dilediğince uzağa gidebileceğine ikna olmuştur.

V. Bölüm

KÖLELİK VE AYRILIK SAVAŞI

Kuzey ile Güney arasındaki ayrılıklar. – Ulaşım ağlarının sıkılaşmasıyla Amerikan toplumunun demokratik evrimi yeni eyaletleri eskilerine yakınlaştırmak için el birliğiyle çalışmaktadır: Doğu'nun sanayi ekonomileri ile Batı'nın tarım ekonomileri arasında bir çıkar dayanışması oluşmaktadır; gelenekler ve zihniyetler uyumlanmaktadır. Aynı zamanda ve aşağı yukarı aynı ritimde, Kuzey Güney'den uzaklaşmakta, aralarındaki bağlar gevşemekte, ayrılıklar belirginleşmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığı Kuzey ile Güney'deki kolonilerin birliği üzerinde temellenmişti; birliğin sağlamlığı o dönemden beri Bostonlular ile Virginialıların ortak yönetimine dayanıyordu. 1830'dan itibaren davalar arasındaki rekabet bu temel anlaşmanın her düzlemde adım adım sorgulanmasına yol açar.

Öncelikle, birliğin ekonomik gelişimi Kuzey'le Güney'i birbirinden ayırır. Kuzeydoğu sanayileşmekte, Güney esasen tarıma bağlı kalmaktadır, ancak bu benzemezlik on-

ları birbirlerinin tamamlayıcısı kılmak yerine, çıkarlarını çeliştirmektedir. Esasen tekstile dayalı olan ve tali olarak da makineleşmiş Kuzeydoğu'nun sanayisi, alışıldık ticari akımları kesintiye uğratmış olan ve Amerikan pazarını Britanya ürünlerinden aniden yoksun bırakan ikinci bağımsızlık savaşı sayesinde atılım gösterir. Barış tesis edilince, Kongre, Avrupa sanayilerinin rekabetine karşı savaşamayan manüfaktür sahiplerinin talebi üzerine, gümrük vergileriyle bu yapay tecridi sürdürür. Düzenli olarak yükseltilen bu bariyerlerin koruması altında, New-England sanayisi ulusal pazarın tekelini elinde tutmaktadır.

Güney'in çıkarı ise, yavaş yavaş diğer ürünlerin yerini alan pamuk ekiminin yaygınlaşmasıyla birlikte, tamamen zıddı bir hal alır: Özellikle pamuğu sapından ayıklayan makinenin icadından (1793) itibaren pamuk bütün alanları istila eder, ekonomiye hakim olur. Güney'de artık her şey pamuğa tabidir. Bu tek ürün tarımı Güney'i dışarıya yöneltir ve en üst düzeyde bağımlılık oluşur: Pamuk üreticileri ürünlerinin önemli bölümünü Lancashire manüfaktürlerine satmaktadır; buna karşılık, ihtiyaçlarını İngiltere'den sağlamaktadırlar. Genellikle mali koşullar onları buraya sürüklemektedir: Nakit paraları az olduğundan ürünlerini avans karşılığı satmakta ve İngiliz bankaların onayladıkları peylerle yaşamaktadırlar. İncelikli zevkleri olan, geleneksel olarak alıştıkları lüksü seven bu üreticiler, kalitesi genellikle Amerikan imalatlarından üstün olan Avrupa mallarını tercih etmektedirler. Her koşulda, onların çıkarları Avrupa ve Amerikan mallarını rekabete sokmaktadır. Serbest rekabete bağlı kalmak ve Kongre'nin Kuzeydoğu'daki manüfaktür sahiplerinin

taleplerine uygun davrandığını görmekten öfkeye kapılmak için sayısız nedenleri vardır.

Hükümsüz kılma tartışması. – Gümrük tarifeleri konusundaki uzlaşmazlık öyle keskinleşir ki anayasal düzleme taşınır ve eyaletlerin birliği bir anda bozulur. Güney'deki politikacılar, kendi yaşamsal çıkarları ile federal yasama arasında kalmış bir eyaletin kendi varlığını tehdit eden düzenlemeleri hükümsüz kılmaya hakkı olup olmadığını ciddi ciddi düşünmeye başlarlar. Calhoun bir *hükümsüz kılma* teorisi kurar ve eyaletlerin çıkarını her savunmak gerektiğinde başı çeken Güney Carolina da bu düşünce tarzını benimser. Federal devletle eyaletlerin karşılıklı hakları üzerine federalistlerle cumhuriyetçiler arasındaki eski tartışma canlanıyordu. Calhoun ile Carolina muhataplarını bulurlar: Başkan Jackson muhalif eyalete boyun eğdirmek için her yolu kullanmaya kararlı gözüküyordu. Paradoksal bir şekilde, federal hükümetin otoritesine saygı göstermekle görevli kişi, eyaletlerin haklarına son derece bağlı Cumhuriyetçilerin manevi mirasçısıydı. Onun kararlılığı etkili olur: Carolina diğer eyaletleri peşinden sürüklemeyi başaramaz; Güneyliler kopmayı arzulamıyorlardı, Henry Clay araya girer: Bir uzlaşma yolu bulunur. Kopmadan kaçınılmışsa da, bakış açılarının farklılığı sürmektedir.

Sorgulanan kölelik. – Ardından, anlaşmazlığın konusu değişir, ekonomikken toplumsal olur: Artık gümrük rejimi değil, kölelik tartışma konusudur. Amerika Birleşik Devletleri'nin kölelik kurumunun kökeninde hiçbir sorumluluğu yoktu, olsa olsa sürdürülmesinde vardır. Britan-

ya tahakkümünün, sömürgecilik döneminin bir mirasıydı bu: Yeni hükümet, bu mirası, arta kalanıyla birlikte, iyice araştırdıktan sonra kabul etmek koşuluyla üzerine almıştı. Köleliğin ortadan kaldırılması sorunu 1787'de ortaya atılmıştı, fakat kölelik bir mülkiyet biçimi olduğundan kurucu meclis üyeleri buna karar verme hakkını kendilerinde görmemişlerdi. Köleliğin adım adım yok olacağını düşünerek, onu zamanın etkisine bırakmayı daha akıllıca bulmuşlardı. Yirmi yıllık süreyle köle ticaretini ortadan kaldırarak yeterince bir şey yaptıklarını düşünmüşlerdi: Kötülük sınırlandırılmıştı. Bu noktada, zihniyetlerdeki gelişmeye bel bağlayan kurucuların iyimserliği boşa çıkmıştı: Kölelik, kendiliğinden yok olmak bir yana, köle ticaretinin kalkması yürürlüğe girmesine rağmen (1807), öngörülemez bir atılım gösterdi; hiç bu kadar gelişmemişti. Köle ithalinin yerini köle yetiştirme almıştı. Bu durumun sorumlusu hâlâ pamuktu: Giderek daha geniş alanlara yayılan pamuk ekimi artan miktarda uysal el emeği gerektiriyordu. Nemli ısı koşullarında özellikle toplaması güç olan pamuk ekiminin beyaz emekçilerle sağlanabileceğine inanılmıyordu. Büyük plantasyonlarda ustabaşıların sertçe yönettiği köle sürüleri ailenin parçası olan birkaç zencinin yerini almaya başlıyordu. Kölelik geliştikçe daha da insanlıkdışı oluyordu. Aynı zamanda köleliğin zorunluluğu onu haklı gösterecek bir görünüme bürüyor ve köleliği bütün Güney ekonomisinin kilidi kılıyordu.

Toplumsal düzeniyle de plantasyon artık kölelikten vazgeçemezdi. Köleliğin ortadan kaldırılması mülkiyetin parçalanmasına, plantasyon sahiplerinin maddi iflasına ve de Yankeelerinkinden yüksek olduğuna inandıkları uygar-

lık değerlerini koruyor gözüken bu toplumun çöküşüne yol açardı. Bu zarif, konuksever, eğitimli toplumun cazibesi, korunmasına bağlıydı. Güneyli insanlar, sevdikleri her şeyle, çocukluk anılarıyla, aile gelenekleriyle, toplumsal âdetleriyle köleliğe bağlıydılar. Köleliğin sürdürülmesi aynı zamanda özgürlüğün teminatı, kendi kurumlarını koruyabileceklerinin işaretiydi. Paradoksal bir şekilde, siyahların özgürlüklerini kesin olarak yitirmesi Güney'in özgürlüğünün sembolü oluyordu.

Kölelik karşıtı kampanya. – Kuzey'de kamu vicdanı birliğin ününü lekeleyen ve anayasanın büyük ilkelerini yalanlayan bu duruma yeriniyordu. Zaten uzun süredir bazı öncüler, özellikle de Quakerlar köleliğin kaldırılması için kampanya yürütüyordu. Köleliğin acımasızlığını öncelikle hiç ayrımsız teşhir edenler cömert ve coşkulu, münzevi insanlardı: Garrison, Lovejoy. Bu kişiler çoğu zaman hemşehrileri tarafından kötü gözle görüldüler ve hatta çoğu sokak isyanlarında hayatlarından oldu. Yavaş yavaş kamuoyunun giderek genişleyen kesimlerini yanlarına çektiler; kiliseler işe karıştı; özellikle hareket Amerikan toplumunu kat eden insansever ve insancıl akımla buluşarak halkın ruhunda daima gizlenen son derece idealist özlemleri kendi yararına somutlaştırdı. Uzun süre önemsiz görülen bu sorun –sadece Güney eyaletlerinin derdiydi– yavaş yavaş tüm diğer sorunları gölgede bırakır ve sonunda ulusal sorun olur. Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu kadar yurtdışında da baş döndürücü bir başarı kazanan Bayan Beecher-Stowe'un ünlü romanı *Tom Amca'nın Kulübesi*'nin yayımlanmasından itibaren (1852) hiçbir

Amerikalı, kölelik yanlıları ile köleliğin kaldırılması yandaşları arasındaki tartışmadan kendini muaf tutamaz. Her türlü argüman karşılıklı olarak ileri sürülür: Genel kanaatlerle durumun verileri birbirine karışır. Köleliğin kaldırılması yandaşları inisiyatifi ele geçirir: İnsanları nesne düzeyine indiren, açık artırmayla satan, evlilik bağlarını hiçe sayan, kocaları karılarından, çocukları anne-babalarından ayıran bir kurumun sürekli olarak sefahate teşvik edici olduğunu rahatça vurgularlar. Kötülükle uyuşulmaz: Kölelik ortadan kaldırılmalıdır ve köle yetiştirmek de köle ticareti gibi yasaklanmalıdır. İktisadi buyruğun arkasına saklanan ve köleliğin kaldırılmasına karşı olanlar ise bunların ideolog saçması olduğunu ileri sürüyorlardı. Kötü argüman: Ücretli emeğin veriminin köle emeğinin veriminden daha yüksek olduğu sabit değil midir? Son tahlilde, kölecilik yanlılarının en üstün argümanı eyaletlerin yalnızca kendilerini ilgilendiren ve yüksek çıkarlarını etkileyen bir soruna özgürce karar verme haklarıdır. Tehlikeli bir argüman, çünkü tartışmayı anayasal zemine taşımaktadır ve bizzat birliğin temelini tartışma konusu etmektedir; aleyhe de dönebilecek bir argüman, çünkü köleliğin Kuzey'in özgürlüğünü ya da çıkarlarını tehdit ettiği kanıtlanırsa Güney'e karşı da kullanılabilir.

Rekabetin anahtarı Batı olur. – Oysa, durum tam da budur. Tartışma belki çerçevesi uzun süredir tanımlanmış, gelişimi yavaş olduğu kadar düzenli de olan istikrarlı bir ülkede teorik kalabilirdi: Kuzey ve Güney bazı konularda uzlaşmakta hemfikir olabilirdi. Kölecilik sorununu politik yaşamın merkezine yerleştiren ve serbest eyaletlerle köle-

ci eyaletler arasında tavizlerle inşa edilen geçici dengeyi sürekli bozan şey Amerika Birleşik Devletleri'nin dinamizmidir, özellikle de toprak genişlemesi ve ekonomik büyümesidir. Kuzey ve Güney, Batı konusunda sert bir rekabete girişirler. Güney, ekimi toprağı tüketen pamuğun krallığını yaygınlaştırmak için yeni topraklara ihtiyaç duymaktadır; Arkansas'ı kolonileştirip Missouri'ye doğru uzanırlar. Fakat toprak, onu kölelere işletmeyi beceremezse Güney için bir anlam ifade etmemektedir: Bu yeni eyaletler aracılığıyla köleliği kabul eden anayasalar benimsetilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda, kendi kurumları için kaygılanma sırası Kuzey'dedir. Yeni eyaletlere köleliğin girişi, kısa vadede, özgür çiftçilerin bertaraf edilmesi demektir. İki grup eyalet arasında bir sürat yarışına girişilir; amaç, eski ya da yeni, her eyaletin iki koltuğa sahip olduğu senatoda çoğunluğu ele geçirmektir. Her iki taraf için de kendi yaşamları, yaşam tarzları, uygarlık biçimleri tehlikededir; birliğin sürmesi ve geleceği de işin içindedir. Güney, son enerjisiyle, olayların akışı içerisinde artık mahkûm olduklarını hisseden toplumlara umutsuzluk esinleyen enerjiyle mücadele eder. İngiltere 1833'ten beri kendi sömürgelerinde köleliği kaldırmıştı, Fransa 1848'de aynısını yapar. Kölelik yeryüzünün her tarafında gerilemektedir. Rusya'da serfliğin kaldırılması üzerinde çalışılmaktadır.

Art arda uzlaşmalar. – Uzlaşmalar bir süre için bakış açılarını uyuşturur ve çatışma ertelenir. 1820 yılında, Missouri'de varılan ilk uzlaşma, köleci eyalet olan Missouri'nin katılımını Maine'in katılımıyla dengeler: Gelecekte, 36,30° enlemde sabitlenen bir sınır, bu iki gru-

bu, özgürlükle köleliği birbirinden ayıracaktır. İktidarlar dengeyi korumaya titizlikle çaba harcarlar: Eyaletler birliğe ikişer ikişer giriyordu, özgür bir eyalet köleci bir eyaleti dengeliyordu (ve tersi). Fakat, birliğin hızla büyümesi bu akıllıca bileşimlerini rahatsız eder: Meksika'nın bıraktığı ve önemli bir bölümü önceden saptanmış paralelin güneyinde bulunan toprakların statüsü ne olacaktır? Eğer çok sayıda eyalet köleliği yasaklarsa California'nın durumu ne olacaktır? Güney onlara köleliği –istememelerine rağmen– dayatmakta haklı mı olacaktır? Diğer yandan, özgür eyaletlerin topraklarına sığınmış kaçak köleler ne olacaktır? Güney onların geri verilmesini talep ediyordu; Kuzey'de kölecilik karşıtlarının ayağa kaldırdığı kamuoyu bu düşünceye isyan ediyordu. 1850 yılında, yeni bir uzlaşma, bir kez daha –doğuştan uzlaşmacı– Henry Clay tarafından önerilir ve iç burkan tartışmalardan sonra senatoda kabul görür: California'nın özgür eyalet olarak kabulü, kaçak kölelerin sahiplerine iadesi, insan pazarlarının varlığının federal yönetimin sürekli hakarete uğramasına neden olduğu federal bölgelerde köle ticaretinin kaldırılması; New-Mexico ve Utah köleciliğin benimsenmesine ya da kaldırılmasına serbestçe karar vereceklerdir. Ateşkes üç yıl sürer. 1954 yılında, Senatör Douglas'ın teşvikiyle yeni bir anlaşmaya varılır: 36,30° enlemi geçersizleşiyordu, bundan böyle yeni eyaletler durumlarına kendileri karar verecekti. Bu, eyaletlerin egemenliği ilkesinin uygulanmasıydı, aynı zamanda yeni topraklar istila etme imkânının açıldığını gören Güney'in bir zaferiydi. Kendi seçimlerini yapan ilk iki bölge, eski enlemin epey kuzeyindeki Kansas ile Nebraska oldu. Oylama olasılığına karşı, Güney, bu iki

toprak parçasına göçmen yığdı, Kuzey de öncüler akınını yönlendirerek buna karşılık verdi.

Bu mücadelelerin yankıları bu iki toprağın çok ötesinde görülür: Aileleri, partileri, yurttaşları bölen bir vicdan krizine kapılmış olan bütün birlikte partiler parçalanır, kölelikle ilgili tutumlara bağlı olarak yeni bir sınıflama gerçekleşir: Tereddütleriyle gözden düşen Whig politikacılar yeni bir politik oluşumun kendilerine rakip olduğunu görürler: 1854 yılında kurulan Cumhuriyetçi Parti. Programı şudur: Köleciliği kaldıramazsa geleneksel alanı içinde tutmak ve birliği korumak. Güney'in giderek daha açıktan uyguladığı ayrılma şantajını bozmaya kararlıdırlar. Diğer yandan, Güney'in ileri gelenleri birliği mi yoksa köleciliğin sürmesini mi tercih etmek gerektiği konusunu ciddi ciddi düşünmektedirler. Her iki tarafta da ayrılığa doğru yol alınmaktadır. Tutkular giderek artmaktadır. Dred Scott olayında (1857), kongrenin bölgelerden köleciliği dışlama hakkını reddeden yüksek mahkeme kararı Free Soil yandaşlarını isyan ettirir. John Brown'ın talihsiz serüveni ve ortaya çıkan sonuç duyguları iyice şiddetlendirir (1859): Coşkulu biri olan John Brown köleleri ayaklandırmak için Virginia'daki Harper's Ferry federal cephaneliğine saldırıya kalkışır: yakalanır, mahkûm edilip asılır. Kuzey, Brown'ın davranışını onaylamasa da onu şehit kabul eder; kurumlarına karşı bu tür girişimlerin tekrarlanmasından kaygılanan Güney kendini meşru müdafaa durumunda görür.

Lincoln'un seçilmesi. – Bu koşullarda, 1856 yılında, Güney'in desteğiyle seçilen Başkan Buchanan'ın yerine

gelecek olan kişiyi saptayacak seçim büyük önem taşımaktadır. Adayların çokluğu durumun istisnai ciddiyetine ve partiler arasındaki derin ayrılıklara kanıttır. Geleneksel sistem işlememektedir: Alışıldık iki rakip yerine dört aday oy talep etmektedir. Demokratlar arası uzlaşma sağlanamadığından, köleciliği koruyan bir yasama talep eden Güneyli demokratlar tercihlerini Breckinridge'den yana yaparlar; Kuzeyliler ise Kansas-Nebraska uzlaşmasının esinleyicisi, Güney'i çekip çevirmek isteyen Illinois Senatörü Douglas'ı aday gösterirler. Demokratların bu bölünmesi rakiplerinin işine gelir. Genç Cumhuriyetçi Parti Illinois'ten bir avukatı, Abraham Lincoln'u seçer ve Senatör Douglas'a karşı yürütülen ateşli seçim kampanyası (1858) onu aniden tüm ülkede ünlü kılar: Yenilmiştir, ancak görüş ayrılıkları tutumları netleştirmeye büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Cumhuriyetçi anlaşma daha iyi bir tercih yapamazdı: Kişisel meziyetlerinin ötesinde, samimi hali, ikna gücü Batılı seçmenlerin onu benimsemesini sağlar. Dördüncü bir aday, Bell de yarışa katılır.

Ayrılık. – Adayların hiçbiri mutlak çoğunluğu sağlayamaz, fakat Lincoln oyların %40'ıyla başta gelmektedir. İki demokrat, Douglas ve Breckinridge, ikisi birlikte Lincoln'dan 375 bin fazla oy almışlardı, fakat Demokrat Parti'nin bölünmesi Beyaz Saray'ın kapısını Cumhuriyetçi adaya açıyordu. Lincoln'un seçilmesi, politik personelin yenilenmesinden başka, çok ciddi sonuçlara yol açacaktı. İster Jackson'a karşı olsun, ister Lincoln'a, muhalefetin daima başını çekmiş olan Güney Carolina, Lincoln'un göreve gelmesini, hatta niyetlerini bildirmesini bile beklemeden,

Kuzey'in köleciliğe karşı çıkan birini seçtiğini düşünerek, birlikten çıkma inisiyatifini gösterir (20 Aralık 1860); Güney'deki birçok eyalet de onu izler. Şubat 1861 başında, Alabama'daki Montgomery'de bir araya gelen yedi eyaletin delegeleri yeni bir politik birlik oluştururlar –Konfedere Eyaletler– ve bir başkan seçerler: Jefferson Davis. Dört diğer eyalet de, birliğe sadakat ile Güney dayanışması arasında tereddüt ettikten sonra, onlara katılır. Kölecilik sorunu artık aşılmıştır: Bir eyaletin ayrılma, özgürlüğünü yeniden eline alma hakkı tartışılmaktadır. Lincoln'un görüşü kesindir: Daha ilk gününden beri, ayrılıkçı eyaletlerin federal paktı tekyanlı olarak parçalama hakkına kesinlikle karşıdır. Ayrılık henüz savaş demek değildir: Güney'deki federal garnizonlar her türlü provokasyondan uzak dururlar. İnisiyatif yine Güney'den gelir: 12 Nisan 1861 şafağında, Güney'in topçuları, Charleston Limanı'na yaklaşılmasını engelleyen federal kale Fort Sumter'a ateş açar. Savaş başlamıştır, bizim Ayrılık Savaşı diye adlandırdığımız, tarihin tanıdığı en acımasız ve de en uzun iç savaşlardan biri başlar: Fort Sumter'a saldırıdan (12 Nisan 1861) Appomatox'un teslim olmasına (9 Nisan 1865) kadar, yaklaşık üç gün farkla, tam dört yıl sürecektir.

Ayrılık Savaşı, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihinde istisnai önemde bir yer işgal eder. Savaşın getirdiği ayrım bu tarihi neredeyse eşit iki bölüme ayırır: Washington'un Fort Sumter saldırısına başkomutan olarak atanmasından General Lee'nin General Eisenhower'ın başkanlığına boyun eğmesine dek geçen süre birbirine denktir. Savaşın önemi yalnızca bir mihenk noktası olması değildir. Amerikan tarihini gerçekten de iki döneme ayırır: Bir çağı ka-

patır ve en azından (tabii eğer bazı veçheleriyle daha uzun sürmemişse) 1929 krizine kadar sürecek bir diğerini açar. Bugün bile zihniyetleri bölmektedir. Ulusal bilinçte bağımsızlığı temin eden olaylardan bile üstün bir yer işgal eder; Fransız kamuoyu açısından yalnızca 1789 Devrimi'yle kıyaslanabilir. Tıpkı Fransız Devrimi'nin hâlâ bir çelişki konusu olmaya devam etmesi gibi, Kuzey ile Güney arasındaki mücadele de hâlâ bir anlaşmazlık konusudur. Güney geçmiş görkeminin anılarını özlemle anmaktadır; zamanla geride kaldıkça efsane tarihsel gerçeğe baskın çıkmaktadır; bu dönem, zihniyetleri, yazarları, tarihçileri esrarengiz bir şekilde büyülemektedir.

Kuzey Güney'e karşı. – Çatışma başladığında mücadele iki rakip arasında pek eşit gözükmemektedir. 23 eyalet (bir süre sonra Batı Virginia'nın kurulması ve Kansas'ın katılımıyla 25) birliğe sadıktır, 11'i ayrılmıştır. Kuzey'deki 22 milyon kişi Güney'deki 9 milyona karşıdır; 3,5 milyon siyah köleyi de sayabiliriz ki bunların varlığı bir köle savaşı kaygısı uyandırmıştır. Kaynakların ve toplumların karşılaştırılması da Güney açısından daha dezavantajlıdır: Kuzey'in gelişmiş bir ekonomisi vardır, büyük sanayi merkezleri, en faal limanlar, en sıkı demiryolu ağları, en kusursuz banka sistemi, en önemli mali kaynaklar oradadır. Özellikle Güney'in sahillerine ambargo uygulayacak imkânları vardır. Sayı ve örgütlenme Kuzey'e zafer vaat etmektedir, bununla birlikte, Güney karar anını dört yıl geciktirecektir: Bazı psikolojik ve politik veriler stratejik ve ekonomik faktörlerin etkisini geçici olarak ortadan kaldırmıştır. Güney kopma inisiyatifini göstermiş, operasyon

inisiyatifini de almıştır. Kendi varlığı için savaşıyor olma duygusu Kuzey'den daha fazladır ve bu inanç ona vahşi bir enerji aktarmaktadır: Parti çatışmaları ise Kuzey'i felç etmektedir. Güney kuvvetlerinin bütününü dengenin içine Kuzey'den daha önce sokar: 1862 yılında askerliği zorunlu kılar, Kuzey ise ancak 1863'te bunu yapar; Kuzey'de askerlikten geniş muafiyetler vardır, Güney genç-yaşlı bütün erkekleri seferber eder. Ayrıca, Güney bir savaşı sürdürmeye Kuzey'den daha iyi hazırlanmıştır: Aristokratik yapılı kırsal bir toplum, endüstriyel ve demokratik bir şehir toplumundan daha rahatlıkla askeri bir topluma dönüşür. Açık havada yaşamaya alışmış, uzun uzun at binmeye talimli, eylemi seven bu Güneyli erkekler doğal olarak mükemmel askerler olurlar ve kadrolar da Kuzey'dekilerden daha üstündür. İnisiyatifle disiplini birleştirirler. Ayrıca, Güney birçok büyük kuvvetin kısmen kılık değiştirmiş sempatisinden yararlanır. Fakat, bu özellikler sayısal azlığı uzun vadede dengeleyemez: Güneyliler üçe ya da dörde karşı bir savaşırlar. Yıllar geçtikçe, Kuzey, başkanın arkasında saflarını sıklaştırır, savaşmayı öğrenir, daha büyük miktarda askerini hatlara sürer. Dengesizlik iyice belirginleştiğinde savaş kazanılacaktır.

Uzunluğu ve kapsamıyla, Ayrılık Savaşı, 20. yüzyıl savaşlarının habercisidir: Rakiplerin bütün kuvvetlerini seferber ettiği bütünsel bir savaştır. Önemli miktarda askeri cepheye sürerler – Kuzey 2 milyon, Güney 700 binle 1 milyon arası. Bunların teçhizatı, maddi beslenmesi, cephanesi, geçinmesi genelkurmayların ve hükümetlerin karşısına nazik sorunlar çıkartır ve ekonominin bütün kaynaklarını seferber ederler. Operasyonların sürdürülmesi de akla Bi-

rinci Dünya Savaşı'nı getirmektedir; kırın ortasında mevzi savaşı, arazi örgütlenmesi, siperler, verilen kayıplarla orantısız sonuçlar için öfkeli ve uzun çarpışmalar (Richmond önünde yedi gün savaşılır, Gettysburg Muharebesi üç gün sürer), bombardımanların yoğunluğu, kayıpların büyüklüğü (600 bin kişiden fazla insan ölür); denizde zırhlı gemilerin ilk kez kullanılması. Sonuçta, bu bir malzeme savaşıdır: Kuzey, Güney'i silahlanmasının miktarı ve ağırlığı altında ezer.

Aylar boyunca operasyonlar yerinde sayar, iki taraftan da hiçbiri diğeri üzerinde belirgin bir üstünlük sağlayamaz. İki başşehir, Washington ve Richmond, Atlantik ile Alleghanies arasındaki alçak düzlükte, birbirine 200 km. uzaktaydı ve cephe ikisinin arasından geçiyordu. İki ordudan hiçbiri düşman başşehri zaptedemez. Karar Batı'dan gelir. Politik olarak, Güney, Batı'yı ardı sıra sürükleyemediği sürece potansiyel bakımdan yenilgiye mahkûmdu. Stratejik olarak, birliğin birlikleri, Güneylilerin büyük müstahkem şehri Vicksburg'den New Orleans'a dek yavaş yavaş Mississippi Vadisi'nin tümüne hakim olurlar. 1864 yılında, Batı'nın ordusu, Sherman'ın komutasında, Güneydoğu istikametinde, ardından da Doğu istikametinde büyük bir harekata girişerek Güneyin cephesini arkadan kuşatır. Güney'in tüm ulaşım ağının merkezi olan Atlanta'yı ele geçirir ve Savannah'ta sahile ulaşır. Son haftalarda Güney'in can çekiştiği görülür. Lee, Richmond'u bırakır ve onun teslimi de 9 Nisan 1865'te Güney'in direnişinin son perdesi olur. Psikolojik direnişinin ise sonu değildir: Güney bugün bile yazarları aracılığıyla kendi yenilgisini tarihin yargısına sunmaktadır.

Güney'in yenilgisi ve siyah sorunu. – Kuzey'in zaferi, Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan beri süregelen birlik içinde hegemonya sorununu kesin çözüme bağlar: Birlikte bir arada yaşayan iki yaşam tarzından hangisi baskın çıkacaktır? Püriten, eşitlikçi, demokratik, şehrin ve sanayinin egemen olduğu New-England kaynaklı uygarlık Güneyli çiftçilerin aristokratik, kırsal uygarlığını yenmiştir. Birliğin yönetimi çaresizce Kuzey'e geçer. Demokrasi baskın çıkmıştır ve Jefferson'un başlattığı, Jackson'un atılım kazandırdığı evrim Lincoln tarafından sürdürülmüştür.

Güney yalnızca ortak yönetime katılma şansını yitirmekle kalmamış, derinden de zarar görmüştür, yaşadığı felaketten güçlükle doğrulacaktır. Toprakları üzerinde cereyan etmiş savaştan geriye yıkıntılar kalmıştır; federal birlikler yıllarca bu toprakları işgal edecektir; Kuzey'in dayattığı yönetimler Güney'in seçilmişlerinin yerine geçerek işleri ellerine alacaklardır. Savaşın sonuçları köle emeğinin kaldırılmasıyla birleştiğinde Güney'in geleneksel ekonomisi ve mülk sahipleri aristokrasisi iflas eder: Büyük plantasyonlar parçalanır, el emeği dağılır; bütün çerçeveleri parçalanan bir toplum ölüdür. Bu vesileyle kölelik sorunu çözülmüş olur: 1863 yılında, Lincoln, isyancı eyaletlerin siyahlarını özgürleştirmeye karar verir. Ama siyah sorunu yine de çözümlenmez: yalnızca görünüm değiştirir. Yaklaşık bir yüzyıl sonra, siyah adayların Güney üniversitelerine girmelerinin yol açtığı müteakip olaylar Ayrılık Savaşı'nın siyah sorununu çözmekten uzak olduğunu yeterince göstermektedir. Yine de, önemli ilerlemeler yakın dönemde kaydedilmiştir: eğitimde ayrımcılığın anayasaya aykırı ol-

duğunu ilan eden 17 Mayıs 1954 tarihli Yüksek Mahkeme kararı siyahların entegrasyonunda önemli bir evreye işaret eder; Cumhuriyetçi Eisenhower Little Rock'a, Demokrat Kennedy Oxford'a (Mississippi) federal birlikleri göndererek bu karara saygı gösterilmesini dayattılar.

Yeniden inşa. – Güney'in artık ne yetkili kişileri vardı ne düzenli iktidarları; bu boşluğu doldurmak, yönetimleri yeniden oluşturmak, politik yaşamı yeniden tesis etmek ve mağlup eyaletleri birliğe yeniden dahil etmek gerekiyordu. Son derece nazik bu görevin yerine getirilmesini beklenmedik bir durum iyice güçleştirdi: Appomatox'un tesliminden beş gün sonra (14 Nisan 1865), bir fanatik –aktör Booth– tarafından öldürülen Başkan Lincoln'un ani kaybı. Tam da zekâsının ve yüreğinin meziyetlerinin –dün Kuzey'i zafere götürmek için gerekenden daha fazla– bu kez düşman kardeşleri uzlaştırmak ve uyumu tesis etmek için şart olduğu bir dönemde; belki de ölümü onun değerini daha iyi göstermişti. Yerine gelen Andrew Johnson iyi niyetli biriydi, onun politikasını sürdürme arzusundaydı, fakat onu Güney karşısında çok zayıf bulan Kongre'yle açık bir çatışmaya girdi; hatta Temsilciler Meclisi onu yargılamak bile istedi ve sanık sandalyesine oturttu. 1868'de yeniden seçilemedi: En uzlaşmaz Cumhuriyetçiler, yani radikaller kendi adaylarını seçtirdiler: Güney'i yenen General Grant'ın politik nitelikleri askeri meziyetlerine denk değildi; çevresi oldukça kötüydü ve kabine üyelerinin karıştığı skandalların ve dalaverelerin birbirini izlemesi onu gözden düşürdü. Başka zaman olsa yürütmenin bu güçsüzlüğünün sakıncaları önemsiz olurdu: Savaştan çıkışta

Lincoln'un kaybı, Johnson'un zayıflığı, Grant'ın yeteneksizliği, galiplerle mağlupları hakemsiz karşı karşıya bıraktı. Kuzey'le Güney'in rekabetinin üstüne bir de partilerin yarışması eklenince, Cumhuriyetçi ve Demokrat politikacılar arasında bir hesaplaşma baş gösterdi. Cumhuriyetçiler, bir seçim ertesindeymiş gibi, liyakat sistemini uyguladılar; şu farkla ki, bunun uygulamasını mağlup eyaletlere kadar yaydılar. "Yeniden inşa", böylelikle, zihniyetler üzerinde derin izler bırakan bir nefret ve hınç ortamında oluştu ve Amerikan politik yaşamında uzun süre ağırlık taşıdı. Güney günümüze dek Cumhuriyetçilere karşı duyduğu kinle şaşmaz biçimde Demokratlara sadık kaldı.

Mağlubiyetini kabul eden Güney 1865'te köleliğin kaldırılmasını ve federal yasamanın eyaletler üzerindeki üstünlüğünü kabul etmişti: Kuzey'in askeri zaferinin hukuksal olarak onaylanması. Fakat Cumhuriyetçi politikacılar bu ilkelerin uygulanmasını güvenceye almaya ve zaferin meyvelerini toplamaya çalışıyorlardı. Yapılan 14. değişiklikle anayasadaki bir düzenleme (1866), federasyona katılmış eyaletlerin borçlarını geçersiz ilan ederken, bazı yurttaşlarını hak kullanımından yoksun bırakan eyaletlere karşı yaptırımları sabitledi: Sonuç olarak, kongredeki temsilleri kısıtlandı. Diğer yandan, isyanda yer almış olan bütün temsilciler ya da görevliler politik bakımdan yetersizlikle damgalandılar: Kongre üyesi olamazlardı, herhangi bir sivil ya da askeri görevde bulunamazlardı. Bu, Güney'in bütün şahsiyetlerini politik yaşamdan uzak tutmak anlamına geliyordu. Misilleme yasasının sertliği Güney'i etkiledi ve yarattığı boşluğu Kuzey'den koşup gelen politikacılar doldurmak için acele ettiler: Yanlarında

küçük bir valizden başka bir şey olmayan bu meteliksiz maceracılara *carpet baggers* adı verildi. Bir başka anayasal düzenlemenin oy hakkını garanti ettiği okuryazar olmayan siyahlarca seçilen, ülkeyi işgal eden federal birliklere dayanan bu kişiler ödünç yönetimler kurdular ve nüfusun vicdanen reddettiği angajmanlara Güney adına girdiler. Nefret duyulan *Yankees* ile aşağılanan *negros*'un birleşmesinden doğan bu yabancı yönetimleri tanımayan halk, yabancı bir işgale maruz kalan her halkın kullandığı ve doğal politik ifadesi istisnai bir rejimle engellenen araçlara başvurdu: Gizli cemiyetler (Ku Klux Klan), yasadışı eylemler, terörizm, kaderlerini Kuzeyli politikacılara bağlamaktan çekinmeden ülkelerine ve ırklarına ihanet eden beyazlara (*sclawags*) ve siyahlara yöneldi (linç).

Zaman yavaş yavaş yatıştırıcı etkisini gösterdi: Misilleme iradesi köreldi, Güneylilerin şiddeti Kuzey'deki kamuoyunun dikkatini Güney'in durumuna çekti. 1872 yılında bir af yasası beyazların çoğunu ehliyetsizlikten kurtardı. Bunun ardından, kendi eyaletlerini normal seçim rekabetleriyle yeniden elde ettiler: *carpet baggers* uzaklaştırıldı, federal birlikler geri çekildi. 1877 yılında Güney yeniden kendi kaderinin hakimi oldu, Yeniden İnşa tamamlandı.

VI. Bölüm

SANAYİCİLİK VE DEMOKRASİ

O dönemde başlayan ve büyük çöküntünün ön belirtilerine kadar (Amerika Birleşik Devletleri'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişi gelişimini hiç etkilemez) aşağı yukarı önemli bir kesintiye hiç uğramadan yaklaşık altmış yıl boyunca süren evre, alışıldık mihenk noktaları arayan tarihçiyi şaşırtır: Bu artık başlangıcın şiirsel saflığı, Washington ya da Jefferson dönemlerinin kahramanlığı ya da bilgeliği değildir, iç savaşın trajedisi de değildir. Renkler solmuştur. Tarih önemini yitirmiştir: Politik yaşam kamuoyunu pek az ilgilendiren kirli rekabetler arasında anlamsızca sürmektedir. Kamuoyunu uzaktan da olsa ayağa kaldıran o büyük duygusal ya da mistik atılımlar nerede kalmıştır? Amerikan ruhunu oluşturduğu düşünülen o idealizmin yansısı boş yere aranır.

Bununla birlikte, başka yerlerde tarihin örgüsünü oluşturan şeyin yok olana dek azaldığı bu dönem, özellikle Amerikan tarihinin özgünlüğünün en fazla ortaya çıktığı dönemdir. Bu, aynı zamanda, bütün hareketlerin

Amerikan toplumunun bellibaşlı ekonomik güçlerinin ve çıkar bileşimlerinin oyununa indirgenebileceğini sanan kimi tarihçilerin (Charles A. Beard) yorumuna en uygun dönemdir. Her şey kâr arayışına göre düzenlenmiştir, şeylerin idaresi kişilerin idaresine baskın çıkar. Sonuçta, bu gelişim, Spencer ve Darwin felsefesiyle gençleşmiş bireysel inisiyatife ve devletin liberal rolü anlayışına kesinlikle uygundur: Yaşam mücadelesinde, doğal ayıklama, en iyileri türün iyiliği için teşvik etmelidir. Ekonomik düzen içinde rekabetin serbest oyunu herkesin çıkarına hareket etmelidir.

Bu dönemin önemli olayları, göç hareketinin ardından gelen demografik atılım, Batı'ya doğru akının devam etmesi ve ekonomik gelişmedir. Hiçbiri doğrudan doğruya politikayı ilgilendirmemektedir, fakat hepsi de, karşı-darbeleriyle, başka şeylerin yanısıra politik güçler dengesini de dönüştüren toplum yapıları üzerindeki etkileriyle politikayı dolaylı olarak ilgilendirmektedir.

Birlik –bu halkın dinamizmine gayet uygun, klasik bir metaforla– ileriye doğru yürüyüşüne yeniden başlamak için Yeniden İnşa'nın tamamlanmasını beklememişti. Doğrusu, savaş, birliği daha da kışkırtmıştı; örneğin, iskân hiç durmadı, Washington'a bağlı kalmış topraklara Batı'yı sıkı sıkıya bağlamak için federal hükümet her yola başvurdu. Kongre, savaşın tam ortasında (1862), beş yıl boyunca ekip biçen herkese yaklaşık 70 hektar toprak veren *Homestead Act*'i benimsedi; bu metnin liberalizm anlayışı göçe ve toprak işgaline yeni bir atılım kazandırdı. Kıtanın bir uçtan diğerine ilk kez kat edilmesine de savaşın ortasında girişildi.

"Pota". – Nüfusun hızla ve sürekli artışı Amerika Birleşik Devletleri'nin gelişiminin temel verilerinden biridir. Savaşın arifesinde, 1860 yılında nüfusu 31 milyonken, 1910 yılında 92 milyonu geçti: dolayısıyla, yarım yüzyıl içinde yaklaşık üç misli arttı. Tarihte bu kadar hızlı bir büyümenin pek az örneği vardır. Bu durum doğal artıştan çok göçten kaynaklanır: Göçmenlerin hacmi kimi yıllar (1905) milyona varacak kadar şişer. Amerika Birleşik Devletleri her yıl binlerce yeni geleni içine almaktadır. Amerikalılar önce bu katkıdan hoşlanırlar ve ülkelerinin bu yabancıları özümsemekteki ve onları iyi birer yurttaş yapmaktaki istisnai yeteneğini kutlarlar: Amerikan potası (*melting-pot*) övülür. Fakat, sayısal büyümeye paralel olarak, yeni gelenlerin kökeninde bir değişim meydana gelir: Kuzeyli iskân –Britanyalılar, İskandinavlar ve Cermenler– mutlak rakam olarak her zaman önemini korurken, nispi önemini yitirir: 1890 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk kez Kuzey kökenliler kadar Latin ve Slav da girer; bundan böyle onların sayısı düzenli olarak daha kalabalıklaşacaktır. Oranlardaki bu altüst oluş Amerikan toplumunun bileşimini değiştirme riski taşımamakta mıdır? Kimileri bundan çekinmekte ve uygarlığın özgünlüğü ve ırkın saflığı için kaygı duymaktadır: Bu kaygılar yeni değildir, yabancı unsurlara karşı Amerikancılık ve yabancı düşmanlığı (doğuştancılık, *know nothing*) kaynaklı tepkilere düzenli olarak esin kaynağı olurlar. Fakat, tehlike, 19. yüzyılın sonuna doğru, telaşa düşmeyi haklı gösteren boyutlar kazanır. Bununla birlikte, şu an için, göçün etkileri tartışmasızca yararlıdır: Sanayiye el emeği, ulusal üretime müşteriler, henüz boş olan topraklara iskâncı sağlamakta-

dır; özellikle Amerikan toplumuna esneklik ve hareketlilik getirmektedir. Hiçten yola çıkan bunca Amerikalının şaşırtıcı biçimde hızlı başarısı, toplumsal ilişkilerin kolaylığı, toplumsal piramidin tabanına yeni öğelerin hiç durmadan akın etmesinin sonuçlarıdır: Tıpkı bütün binayı yükselten bir akının artışı gibidir.

Hududun sonu. – Avrupa'dan gelen göçmen akımıyla sürekli beslenen, savaşın bile kesintiye uğratmadığı Batı'ya akın yeniden canlanır. Toprak sahibi olmanın kolaylıklarıyla, ardından Kayalık Dağlar'ın birçok bölgesinde maden yataklarının (altın, gümüş, bakır) keşfiyle cezbedilen dalga, Mississippi'den ilk yüksekliklere kadar uzanan büyük düzlüğü istila eder, sonra Kayalık Dağlar'a vurur. Kıtanın bir uçtan ötekine kat edilmesi, kırk yıl önce başlamış ulaşım devrimini sürdürerek, iskânı faal biçimde destekler ve yeni yerleşimleri daha önceden örgütlenmiş topraklara sıkı sıkıya bağlar. Birbirleriyle buluşmak üzere yıllar önce yola çıkmış iki ekibin Utah'ta karşılaştığı Nisan 1869 tarihi birliğin büyümesinde temel bir andır: Ayrılık riskini Konfederelerin bozgunu kadar etkili bir şekilde uzaklaştırır ve bu geniş kıtanın birliğini fiilen gerçekleştirir. Artık ne çöl vardır ne Kayalık Dağlar: Uzam yenilmiştir, iki okyanus birbirine bağlanmıştır. Yerli direnişi çökmüştür: Önemli yerli şeflerinden sonuncusu Sitting Bull yenildiğini itiraf etmek zorunda kalır; kabileler bastırılmıştır, silahsızdırlar, rezerv bölgelerine kapatılmışlardır, buralarda evcilleştirilmeye, uygarlığa kazanılmaya ya da onun tarafından yenilmeye izin verirler. Kıtayı kat eden ilk trenin tamamlanmasından tam yirmi yıl sonra, Nisan 1889'da, yerli rezervi

Oklahoma'nın iskâna açılması daha da önemli bir andır. Oradan binlerce kilometre uzakta, ilk Avrupalıların kıtaya ayak bastıkları gün başlamış olan yaklaşık dört yüzyıllık bir destanın son perdesidir bu: Beyaz adam bütün toprakların efendisi olmuştur. Toprağı işgal koşulları doğal koşullarla birlikte büyük ölçüde değişmiştir: Ormanın her tarafı kapladığı yerde toprakları tarıma açar, ekin eker, hasat yapar; çayırlık yerde sürü hayvanları yetiştirir; daha da batıda, ormanda, toprağı kazıp maden çıkartır. Fakat, her yere kendi faaliyet tarzını ve kaygılarını dahil etmiştir: değerlendirir, işletir, dönüştürür. Avrupa uygarlığı Amerika'nın sahibi olmuştur: Yerlilerin avlandığı yerden demiryolu geçmektedir. Bu bir maceranın sonudur, hududun sonudur. Birkaç on yıl içinde bütün Batı işletilmiş, iskân edilmiş, kolonileştirilmiş, birliğe dahil eyaletlere bölünmüştür. Birliğe son giren eyaletler 1912 yılında Arizona ve New Mexico'dur. Amerika Birleşik Devletleri o dönemde nihai boyutuna erişir.

Ekonomik gelişme ve serbest girişim. – Aynı dönemde Amerikan ekonomisi baş döndürücü bir gelişme gösterir. Ayrılık Savaşı'nın arifesinde, Batı Avrupa karşısındaki gecikmişliğini ancak telafi etmekteydi: Savaş hareketi hızlandırdı. Amerika Birleşik Devletleri ender rastlanır kozlara sahipti: Doğal kaynakların çeşitliliği ve bolluğu (Kayalık Dağlar'da çok sayıda maden yatağı, bir süre sonra da petrol keşfedilir); iç gümrükleri olmayan ve tarifelerle korunan, bir kıta kadar büyük ulusal pazarın genişlemesi; yabancı sermaye ve emekçi akını; son olarak, bütün bu olasılıklardan yararlanmaya gayet uygun zihniyetler. Batı'da

ortaya çıkan enerji ve girişim ruhu, ulusal toprakların bütünüyle tanındığı dönemde üretim faaliyetine yönelir. 19. yüzyılın son on yılı sanki hududun sonunu belirtmektedir; fakat hudut tarımdan sanayiye, toprak işgalinden ürünlerin dönüşümüne ve kredi örgütlenmesine naklolmuştur. Öncü ölmemiştir: fonografı icat eder, dizi halde konserve kutuları imal eder ya da petrol ticaretini tekeline alır. Çelik, et ya da kauçuk krallarına hayran kamuoyu bunu iyi bilmektedir. Bu sanayi mimarilerinin alınlığından üç tür insan çıkar: kapitalist, mucit, insansever. Aslında, çoğu zaman bunlar aynı kişidir: Keşfinden kâr elde etmeyi bilen mucit, sonra da elde ettiği serveti cömertçe kullanır. Amerikan toplumu kendi faaliyet ilkesini onlarla onurlandırır ve kazanç elde etmeye dönük çabasının doğrulandığını görür. Ücretliler de yürürlükteki sistemi eleştirmeyi düşünmezler, yalnızca sistemin avantajlarından daha büyük bir pay almayı talep ederler: Nispeten geç dönemde ortaya çıkan Amerikan sendikacılığı (*Knights of Labor*, 1869; *American Federation of Labor*, 1886), Avrupa işçi hareketinden farklı olarak, rejimi tartışma konusu etmez. İdeolojik gelenek ve kaygılardan aşağı yukarı tamamen yoksundur: AFL'nin yönlendiricisi Samuel Gompers kararlı bir reformcudur. Öz olarak, bu, kalifiye işçilerin profesyonel aristokrasisiyle sınırlı bir seçkin sendikacılığıdır.

Bu, ekonomik refahın hiçbir karanlık yönü, hiçbir kurbanı olmadığı anlamına mı gelmektedir? Bu parlak tablonun arka yüzü de vardır: Uzaktan uzağa bazı krizler gelip ekonomiyi sarsar. Fakat, bunlar asla uzun sürmez ve sanki sarsıntı parazit organizmaları ortadan kaldırmış gibi ileriye doğru hareket pekâlâ devam eder. Deneyim, rekabetin

sınırsızca uygulanmasından herkesin çıkar sağlamasını isteyen liberal sava daha ciddi bir inkâr getirir: En güçlüler ya da en maharetliler bir ürünün imalat ya da ticaret tekelini birçok alanda ele geçirirler. Artık fiyatı kendi keyiflerine göre belirlemeye hakimdirler, kendi çıkarlarından başka hiçbir düşünceyi dikkate almazlar. Hatta ürünün kalitesinin dejenere olduğu ya da tüketiciye yeterli garanti sunmadığı da vakidir. Bazıları sistemin mutlak iyiliğinden kuşku duymaya başlar. Sonuçta, orada burada, ücretlilerin en yoksul kategorileri arasında, en sert ya da tehlikeye en maruz meslekler içinde, daha kararlı elebaşların yönetiminde ani hoşnutsuzluk hareketleri patlak verir, bunların ani şiddeti birikmiş bir öfkeyi açığa çıkartır ve derin reformlardan yana bir özlemi hissettirir.

Çiftçilerin durumu. – Bununla birlikte, en radikal talepler sanayi çalışanlarından değil, toprağı işleyenlerden gelir: Bu belirgin anormallik Amerikan toplumunun en özgün özelliklerinden biridir. 19. yüzyıldan itibaren, köylülük, genellikle Batı Avrupa'da, şehirli kalabalık karşısında tutucu bir güç kabul edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde şehirler sakin, ama kırlar taşkındır. Amerikan radikalizmi şehirli olmaktan ziyade kırsaldır: Bu durum daha Jackson döneminde saptanmıştı; bu gözlem, Cleveland'ın ve McKinley'in başkanlığı dönemlerinde de doğrulanır. *Farmers* Avrupa köylülerinden çok farklıdır: Onların koşulları, toprakla geçinmeleri dışında, birbirine pek benzemez. Taşkınlıkları özellikle yaşam koşullarıyla ve ekonomik durumlarıyla açıklanır ki bu da Amerikan ekonomisinin özel yapısının yansısı ve sonucudur.

Avrupa köylüsü (bu özellikle 19. yüzyıl için doğrudur) kendisi ve yakınları için üretim yapar: Satış için sahip olabileceği fazlalık, üretiminin önemsiz bir bölümüdür. Amerikan *farmer* ise, tersine, esasen satmak için üretir. Genel olarak Avrupalı benzerinden daha iyi yaşasa da, tıpkı Güneyli büyük tarım işletmecisinin Avrupalı alıcılar karşısındaki konumu gibi, ürünlerini pazara sürme zorunluluğu onu dış çıkarlara bağımlı kılar. *Farmer* tohum simsarlarına, sürü hayvanı alıcılarına, Chicago borsasında fiyatların düşmesine oynayan spekülatörlere, ürünlerini nakletmek için yüksek tarifeler dayatan demiryolu şirketlerine bağımlıdır. Maliyet fiyatlarını düşürmekte güçsüz kaldığından, satış fiyatlarının saptanmasında hiçbir etkisi yoktur: Ürününü stoklayacak yeri olmadığından ve bir an önce eline para geçmesini istediğinden, kendisi için en dezavantajlı anda, rayiç en düşükken, fiyat artışında iskonto yaparak istifçi simsarın yararına ürününü elinden çıkarması gerekir. Fiyatı belirleme mekanizması iki uçta da elinden kaçan *farmer* çıkar rekabetinde daha baştan mağluptur. Amerikan pazarının çerçevesini de aşan kimi nedenlerle fiyatların genel eğilimi düşme yönünde olduğundan, çiftçinin durumun uzun vadede iyileşeceğini görme umudu da yoktur. Oysa, satın aldıklarının fiyatı düşmemektedir: Sanayicilerin düzenli olarak yükseltilerek ayarlanmasını sağladıkları gümrük tarifeleriyle yabancı rekabetten korunan (1890 yılında McKinley tarifeleri eşi benzeri görülmemiş bir düzeye çıkarmıştır) üreticiler arasındaki anlaşmalarla belirlenmiş alet, makine, ev malzemeleri fiyatları da pahalılıklarını korumaktadır. Dahası, teknik ilerleme sürdüğünden, tarımda makineleşmenin bitmeyen gelişi-

mi *farmer*'ı giderek büyüyen masraflara sürüklemektedir. Böylelikle, çiftçi, zıt yöndeki iki eğri arasında kalır: Gözünün yaşına bakmadan düşen tarım fiyatlarıyla yükselme eğiliminde olan sanayi fiyatları. Rekabet her iki yönde de onun aleyhinedir. Faturalarını ödeyemeyen, parasına bir an önce yeniden kavuşmak isteyen çiftçi, ipotek karşılığı avans vermeye razı olan bankalara başvurmaktadır, ama bunları nasıl geri ödeyebilecektir? Hava durumunun insafına kalmıştır: Hasat kötü geçtiğinde borç faizlerini ödeyemez ve kendi çiftliği üzerinde ücretli olduğundan, borçlu olduğu kredi kurumuna toprağını vermek zorunda kalacaktır. Böylece, teknik ve ekonomik bakımdan dünyanın en gelişmiş tarımı, paradoksal bir şekilde, ilkel tarım toplumlarının özelliği olan sürekli borçlanma gibi kadim bir sorunla karşı karşıya kalır.

Tarımsal radikalizm. – Bu kronik çöküntünün politik sonuçları olur: *Farmers*, Amerikan toplumunun paryaları olmaya ve genel refahın ceremesini çekmeye öfke duyar. Aralıksız tepkilerle ifade bulan hoşnutsuzlukları birlik anlaşmazlıklarının tohumunu besler. Gerçekten, *farmers* ile sanayiciler arasındaki, şehirlerle köyler arasındaki hınç, bölgesel rekabetle ve politik partiler arasındaki rekabetle iyice şiddetlenir. Çiftçiler Batı'da, Mississippi'nin her iki tarafında, Alleghanies'den Kayalık Dağlar'a uzanan bölgede toplanmışlardı. Onlara ürünlerini bunca pahalıya satan sanayicilerin, borçlu oldukları bankacıların, demiryolu şirketlerinin, aşağı yukarı hepsinin merkezi ise doğudaydı. Dolayısıyla, Batı, Doğu tarafından sömürüldüğü duygusu içindeydi. İktisadi yapıların evrimi ve üretici faaliyetin uz-

manlaşması, böylece, sonunda bir ikiliğin oluşmasına varır ve aralarındaki ilişkiler metropollerin bağımlı sömürgeleriyle ilişkisine benzeyen iki Amerika'nın –aralıklarla da olsa– karşı karşıya gelmesine yol açar. Batı'daki insanların acısı büyüktür: Ataları Britanya sömürgeciliğinden kurtulmuşken, kendileri ya da babaları Avrupa'yı ve otoriter rejimlerini Doğu'nun mali sultası altına girmek için mi terk etmişlerdi?

Toplumsal hoşnutsuzluk, bölgesel hınç politik düzlemde de sürer ve partiler kanalıyla kendini ifade etmeye çalışır. Amerikan politik rejimi, kuruluşundan beri, iki partinin –ve yalnızca iki partinin– varlığına dayanmaktadır: Ayrılık Savaşı'ndan sonra gelen Cumhuriyetçiler ve Demokratlar. Batı'daki insanların genellikle Cumhuriyetçilere oy verdiği görülmüş şey değildi. Bunun nedeni de doktriner değildi: Amerikan politik yaşamında, bütün olarak bakıldığında, ideolojik düşüncelerin payı zayıftır; parti yöneticilerinin kararlarında daha da zayıftır. Herhangi bir çıkar grubunun taleplerini karşılama kaygısı daha belirleyicidir. Bu olgunun sonucu olarak, Amerikan politik toplumu, kişilerin yönetiminden ziyade, şeylerin idaresine dönüktür. Dolayısıyla, Cumhuriyetçiler Doğu'daki sanayici ve bankacılarla, yani Batı'nın doğal düşmanlarıyla yakın ilişki içindedirler. Bu nedenle, Middle West seçmenleri Demokrat Parti'ye yönelirler ve programlarını onlara dayamaya çalışırlar.

Özellikle iki nokta çok önemlidir. Tarifelerin indirilmesi önceliklidir: Talep eskidir, ama Doğulu sanayicilerin baskısı altında gümrük vergilerinin düzenli olarak yükseltilmesi bu talebi sürekli gündemde tutmaktadır. İkinci

nokta, yani iki madene bel bağlamış olmak 1890'lı yıllarda politik mücadelelerin temel kozu olur: Avrupa'yla ticari ilişki içinde olan Doğu parasal istikrara bağlıdır ve altın üzerine kurulu tek madenciliğin sürdürülmesinden yanadır. Batı altın ve gümüşe dayalı çift madenin kampanyasını yürütmektedir: Kayalık Dağlar eyaletlerinde gümüş yatakları vardır; özellikle çiftçiler bol ve ucuz bir gümüş politikasından yanadırlar. Enflasyonist bir dalga onların ürünlerinin fiyatını yükseltecek ve borçlarını düşürecektir: ikili avantaj. Görünüşte tamamen teknik olan bu sorun üzerinde, iki çıkar sistemi, iki iktisat anlayışı dolayısıyla çatışmaktadır. Benzer güçlerin bu durumunu *New Deal* döneminde de göreceğiz. 1896 yılında Demokratların başkan adayı Bryan Batı'nın taleplerine sahip çıkar ve çifte madenden ve gümrük tarifelerinin düşürülmesinden yana –ününü koruyacak– bir kampanya yürütür. Başarısız olur: Cumhuriyetçi McKinley karşısında yenik düşer.

Demokratların tekrarlanıp duran yenilgisi, Demokrat Parti'nin çiftçilerin bakış açısını yalnızca oylarını toplamak için desteklediği yönündeki az çok temelli duygu, özellikle bütün tarımsal hoşnutsuzluk hareketlerinin örgütlü politik güçler dışında kendini ifade etme yönündeki derin arzusu bir dizi protesto hareketine yol açar ve bunlar da sıklıkla anarşik ajitasyonlar halini alıp dejenere olurlar. Önce *greenbackers* görülür: *greenbacks*, yani arkası yeşil banknotlar savaş sırasında birlik hükümetinin bastığı paradır. Bankacıların talebi üzerine bunlar adım adım dolaşımdan çekilmektedir. Ürünlerini kâğıt parayla ödeyen çiftçiler alışverişlerini ve vergilerini metal paralarla yapmak zorundadırlar. Bunun üzerine, 1 Ocak 1879'da yürürlüğe gir-

mesi gereken kâğıt paranın yasal değerini geri çekme kararının iptali için isyan ederler. Anında davayı kazanırlar. Ardından *grangers* ortaya çıkar; *granges*, çok sayıda teknik kurumun, kooperatifin kaynağı olmuş çiftçi birlikleridir. Onlar da politik alana müdahale etmeye yönelirler: 1887 yılında demiryolu şirketlerinin tek tip tarife uygulamalarını denetlemek üzere federal bir komisyon kurulması hakkını elde ederler.

Batı'nın hoşnutsuzluğu iki büyük partiden bağımsız yeni bir politik oluşumun doğumuna da yol açar: Halkçı Parti, iki büyük partinin başatlığını asla ciddi olarak tehlikeye atamasa da ve kendi adamlarından birini başkan seçtiremese de, Batı eyaletlerinde zafer kazanır. Amerikan zihniyetindeki çok eski bir eğilimi –Jackson'un temsil ettiği eğilimi– ifade eden tarımsal radikalizm, bir dizi reform dayatan büyük bir demokratik hareketin bileşenlerinden biri olur.

Theodore Roosevelt ile Wilson'un başkanlıkları döneminde reform hareketi. – Refah içindeki bu aktif toplum gerçekten de içinde reformcu mayalar taşıyordu: tarımcı Batı, sendikalizm, entelektüel bir gelenek. 20. yüzyılın ilk yıllarında, "çamur eşeleyiciler" (*muckrakers*) lakabını alacak gazeteci ve romancılar iktisadi sistemin kusurlarına dergilerde, romanlarda, gazete röportajlarında şiddetle saldırırlar ve sanayicilerin uygulamalarını, baskı araçlarını teşhir ederler: Tröstler partileri denetlemektedir, üniversiteleri kendilerine tabi kılmakta, basını ehlileştirmektedirler. Demokrasi, "hırsız-baronlar"ın davranışları nedeniyle, ölüm tehlikesi altındadır. Onların kampanyala-

rı kamuoyunu harekete geçirir ve hem ekonomi hem de politika alanında gelişen reform hareketini başlatır. Ekonomik düzlemde liberal ilkelerin uygulanmasını ılımlılaştıran düzenlemeler ve denetim örgütleri doğar. Daha 1890 yılında Kongre anti-tröst yasasını benimsemiştir: *Sherman Act* birleşme hakkını ciddi biçimde sınırlandırıyor ve sermaye temerküzünü frenliyordu. Fakat, yasanın uygulanması güçtü; mahkemeleri aldatmakta tröstlerin üstüne yoktu ve hukukçularının yasanın açığını bulma ustalığına da diyecek yoktu. Bu yasa US Steel Company'nin 1901 yılında çelik fabrikalarının çoğunu toplamasını engellemedi. Tröstlere karşı mücadele, renkli kişilikli dinamik bir şahsiyet olan Theodore Roosevelt'in başkanlığa gelişiyle birlikte (bir anarşistin öldürdüğü Başkan McKinley'in yerine geçti) yeni bir veçhe edinir. Başkanlık yaptığı iki dönem boyunca (1901-1908) tröstlere hayatı dar edecektir: Kimilerine karşı kovuşturma yürütür, toplumsal çatışmalarda federal birlikleri tröstlerin hizmetine verme alışkanlığına son verir, hatta grevdeki madencilerle kapışan Morgan'ı bile ordu müdahalesiyle tehdit eder ve teslim olmaya zorlar (1902). Başkanlık yetkisinin müdahale alanını önemli ölçüde genişletir: Anayasanın federal hükümete açıkça yetki verdiği eyaletler-arası ticaret aracılığıyla hareket eder. Bir Department of Commerce and Labor kurar, demiryollarıyla ilgili bir düzenlemeyi onaylatır, besin ve ecza ürünlerinin denetimini sağlar (*Pure Food and Drug Act*, 1906). Her alanda doymak bilmez bir faaliyet gösterir: Doğal kaynakların korunması, toprak erozyonuna karşı mücadele... Geleneksel iktidar dengesinde bir tür devrimdir bu.

Reform hareketi politik düzlemde de gelişir. Hareketin doğduğu Batı eyaletlerinde esin kaynağı olduğu dönüşümlerin hepsi de kurumları ve politik yaşamı demokrasiye daha uygun kılmaya yöneliktir. İhtar, seçmenlerin temsilcileri üzerindeki denetimini güçlendirir; inisiyatif hakları artar, çözümlenecek sorunlar karmaşıklaştıkça idarenin işleyişindeki etkileri giderek zararlı bir hal alan seçim galiplerine memuriyet verme sistemi Sivil Hizmetlerin yeniden örgütlenmesiyle ılımlılaştırılır: Politik sadakatin yanında yeterlilik de memurluk hakkı olarak kabul görür. Büyük şehirlerde de belediyeler düzeyinde aynı kaygıdan doğan çözümler öne çıkar. Etkin bir demokrasi için reform hareketi federal kurumları da ele geçirir ve 1912 yılında seçilen Wilson'la birlikte zafer kazanır. Cumhuriyetçi Parti Lincoln'dan beri başkanlığı elinde tutmaktadır: Yalnızca Cleveland, bir Cumhuriyetçinin geri dönüşüyle iki kez ayrıldığı başkanlığı süresince Cumhuriyetçilerin egemenliğindeki bu uzun dönemi kesintiye uğratmıştır. Theodore Roosevelt kurada çıkan Taft'ın başkanlığına karşı çıktığından ve seçmenin bir bölümünü de muhalefete sürüklediğinden, Cumhuriyetçilerin bölünmesi Demokratların adayının nispi çoğunlukla Beyaz Saray'ı yeniden ele geçirmesini sağlar. Woodrow Wilson, Princeton'da siyaset bilimi dersi veren bir öğretim görevlisidir. Onun adı dünyada Amerikan idealizmiyle eş sayılacaktır. Wilson'un başkan oluşu içeride demokratik atılımın canlanmasına ve federal hükümetin faaliyetinin yaygınlaşmasına damgasını vurur: Kongre'nin gelirden federal bir vergi almasına izin veren 16. anayasa değişikliği Washington yönetimine daha fazla kaynak sağlar ve eyaletlerle devlet arasındaki yetki hudu-

dunun yerini değiştirir (1913); yine, 1913 yılında yapılan 17. değişiklik ise o zamana dek eyaletlerin keyfine göre belirlenen, genellikle devletin yasama kurullarının saptadığı senatörlerin artık genel oyla seçilmesini karara bağlar. Savaşın ertesinde benimsenen 19. değişiklik kadınların oy kullanma hakkını tanır (1920). Çok uzun süredir ilk kez gümrük tarifesi düşürülerek değişiklik yapılır. *Clayton Act*'ten destek alan, tröstlerle ilgili yasalara uyulmasını denetlemekle görevli özel bir komisyon kurulur. Mali spekülasyonu sınırlamak için *Federal Reserve Act* federal bir kredi örgütü kurar: Amerika Birleşik Devletleri toprağı 12 idari birime ayrılır, bunların her birinde federal bir kredi kurumu bankacılık işlemlerinin güvencesi olur; Washington'daki Federal Rezerv meclisi sistemin bütününe başkanlık eder ve ondan Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisini düzenli olarak altüst eden bu krizlerin geri gelmesini önlemesi beklenir. Jackson'un kendi politik varlığını bankanın karşısına pey sürmesinden bu yana ne çok yol kat edilmiştir! Jefferson'un seçilmesinin federal devletin haklarını kısıtlayan yorumun zaferi anlamına geldiği dönemden bu yana ne büyük gelişme! Bununla birlikte, Jefferson, Jackson ve Wilson aynı politik aileye mensuptur ve üçü de aynı felsefi geleneğe bağlıdır. Fakat, Jackson'un dönemiyle Wilson'unki arasında Amerikan toplumu derin bir dönüşüm geçirmiştir: Sanayileşme ve mali temerküz güçlü çıkar gruplarının doğmasına yol açmıştır; bunların emelleri ve imkânları kamu gücünün müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Klasik liberalizmin bireyler arasındaki ilişkileri düzenlemek için tasarladığı mekanizmalar artık yetmemektedir: Bu mekanizmaları gözden

geçirmeye yönelten şey, liberal toplumun ruhuna duyulan sadakattir. Bu olgu Amerika Birleşik Devletleri'ne özgü değildir, ancak sorun orada daha erken ve daha keskin bir şekilde kendini göstermiş olup oradaki gelişme de daha şaşırtıcıdır.

VII. Bölüm

SOYUTLANMA POLİTİKASI VE EMPERYALİZM

Bir başka dönüşüm de yine nazik bir uyumu iktidar organlarına ve kamuoyuna dayatır: Amerika Birleşik Devletleri'ni büyük bir güç yaparken aynı zamanda uluslararası büyük politikanın içine fırlatan dönüşüm. Bu değişim iç büyümenin sonucudur; aynı zamanda uzun süre dünyanın kenarında kalmış olan Amerika kıtasının bütününü –Uzakdoğu'nun Batı nüfuzuna açılışı ve Asya'nın uyanışıyla birlikte– uluslararası ilişkilerin merkezine taşıyan bir evrimin sonucudur.

Monroe Doktrini ve Pan-Amerikancılık. – Dış ilişkiler konusunda Amerikalıların rüyası mümkün olduğunca az ilişki kurmaktı: O dönemde dünya politikasının merkezi olan Avrupa'dan uzaklıkları ve hudutlarında kaygı uyandıracak komşuların yokluğu uzun süre diplomatik sorunların dışında kalmalarını sağlamıştır. Monroe bildirgesi Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika alanını ve

yönelimlerini belirginleştirmişti: Politikaları kesinlikle kıtasaldı, fakat bu sınırlar içerisinde bütün kıtanın bağımsızlığını korumayı hedefliyordu. Ardından, herhangi bir toprağı nüfuzları altına almak isteyen ya da bir anlaşmazlığı doğrudan çözümlemek için bir Amerikan devleti üzerinde baskı uygulamaya kalkışan bütün büyük güçler Amerika Birleşik Devletleri'ni de aralarında muhatap olarak buldular.

1823 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesi fiili olmaktan çok sembolikti ve prensip bildirgelerine uyulmasını sağlamakta güçlük çekiyorlardı; fakat yüzyıl ilerledikçe ağırlıkları arttı ve otoriteleri de büyüdü. III. Napoléon federal diplomasiyi felç eden Ayrılık Savaşı sayesinde Meksika seferine çıkabildi; barış yeniden tesis olur olmaz, Amerika Birleşik Devletleri'nin baskısı, Fransa'yı, Orta Amerika'da Protestan ve Anglosakson güce karşı bir denge ve Güney'e yayılması karşısında bir engel oluşturacak Katolik ve Latin bir imparatorluk kurma projesini terk etmeye mecbur bıraktı (1867). Otuz yıl sonra, Büyük Britanya, İngiliz Guyanası'na sınır bir bölge için Venezuela'yla çatışma halindeydi: Venezuela Amerika Birleşik Devletleri'nden yardım talep edince İngiliz hükümeti öfkeli bir çıkışın ardından Başkan Cleveland'ın hakemliğini kabul etmek zorunda kaldı. 1903 yılında, Almanya'nın Venezuela'ya karşı müdahalesini Amerika Birleşik Devletleri engelledi. Avrupa'nın büyük güçleri ile Latin Amerika'nın zayıf cumhuriyetleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesi denge oluşturuyordu.

Fırsat çıktığında başka toprakları da yabancı güçlerin sultasından çıkarmaya çabaladılar. Louisiana'yı satın alan

Jefferson'un inisiyatifi çığır açtı. 1867 yılında, Çar II. Aleksandr Alaska'dan kurtulmaya çalışıyordu: Amerika Birleşik Devletleri 7 milyon dolarla alıcı çıktı; sonraları altın kaynaklarının keşfi (1896) o dönemde oldukça eleştirilen bu satın almayı geriye dönük olarak haklı gösterecektir.

Vaktiyle Bolivar'ın oluşturduğu ve yenilgisine katkıda bulunduğu Amerikan federasyonu projelerini daha geniş ölçekte benimseyen Amerikan yönetimi, 1889'dan itibaren, Dışişleri Bakanı Blaine'in inisiyatifiyle Amerikan cumhuriyetlerinin eylemini koordone etmeye ve kıtaya nispi bir birlik kazanmaya çalışır. Bundan böyle düzenli olarak toplanan konferanslar bütün Amerika kıtası devletlerinin bakanlarını bir araya getirecektir; özel komisyonlar ağırlık ve ölçü sistemlerini, paraları birleştirme olasılıklarını inceler; Pan-Amerikancılık ilkelerini pratik kararlara tercüme etme imkânları üzerinde düşünülür. Fakat, bu buluşma ve görüşmelerin bilançosu zayıftır: Amerika Birleşik Devletleri'nin gücü komşularının korkularını kışkırtacak kadar fazladır. Büyük cumhuriyet ile küçük uluslar arasında eşit bir işbirliği pek düşünülebilir değildir: Bu uluslar Amerika Birleşik Devletleri'nin Pan-Amerikancılığa duyduğu gecikmiş ilgide bütün kıtaya kendi hegemonyasını dayatmanın dolambaçlı bir yolunu seziyorlardı.

Amerikan emperyalizminin doğuşu. – O zamana dek tutumlarına esin kaynağı olan ulusal büyüklük kaygıları bir tarafa, özellikle daha girişimci bir Amerikan emperyalizminin kendini gösterdiği dönemde –19. yüzyılın son on yılı– bu kaygılar daha da doğrulandı. Amerikalı işadamları gözlerini ulusal pazarın sınırları ötesine dikme-

ye başladılar: Hammadde pazarlarına göz dikiyorlar, kendi ürünleri için pazar peşinde koşuyorlardı. Özellikle güçlü ve iyi örgütlü bazı çıkar grupları aktif bir politika yürütmesi için Kongre ve idare üzerinde etkin bir baskı uygular. McKinley onlardan aktif bir destek görür. Özellikle bu dönem, krizler tarafından kısmen yavaşlatılarak hızla yükselmekte olan Amerikan kapitalizminin çap değiştirdiği, yeni boyutlar ve yapılar edindiği dönemdir: İhtiras imkânlarla birlikte gelir. Basını denetleyen tröstler, ahlaki üstünlüğü nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri'ne düşen uygarlaştırıcılık misyonuna ikna olmaktan başka talebi olmayan kamuoyunu şekillendirir: Amerikan ulusal karakterine içkin olan idealizm emperyalizme dayanmaktadır ve bunu haklı göstermektedir. Alfred T. Mahan deniz üstünlüğünün teorisini kurar ve deniz üslerinin stratejik önemi üzerinde durur. Hududun sonu Batı'ya doğru yayılmanın emmiş olduğu enerjileri açığa çıkarır. Dirimsellik taşan, kendi dinamizmiyle ve başarısıyla sarhoş olmuş ulus, büyük girişimlere özlem duymaktadır.

Geleneksel anti-sömürgecilik bile bu akımı kabartır: Amerika Birleşik Devletleri'nin yakınında, İspanya, kronik kargaşaların esiri olmuş büyük Küba adasında kolay kabul edilemeyecek bir tahakküm sürdürüyordu. Amerikan yönetimi, bir çatışmaya girişmeden, karşısına çıkan fırsatı yakaladı: Havana'da demirlemiş bir Amerikan zırhlısı nedeni açıklanamayan bir patlamayla imha edildi (Şubat 1898). Bundan İspanya'yı sorumlu tutmak iştah kabartıcıydı. Bir ültimatomun ardından ve İspanya'nın Amerika'nın taleplerini yerine getirmeye hazır olduğunu bildirmesine rağmen, Amerika Birleşik Devletleri savaşa

girdi. Federal ordu ve donanma karada ve denizde kolay zaferler elde etti: Birkaç ay içerisinde İspanyol filoları Manila ve Santiago önünde imha edildi, Küba ve Porto Riko işgal edildi. Fransa araya girdi: İspanya, Küba'yı bıraktı ve Amerika Birleşik Devletleri de hemen bağımsızlığını ilan etti; ayrıca, İspanya, Porto Riko'yu ve 20 milyon dolar karşılığında da Filipinler'i terk etti.

Olayın önemi nispetinde büyük bir yankı duyuldu: Bu, imparatorluğunun son kalıntılarını da yitiren İspanya'nın sömürgecilik destanının sonuydu; aynı zamanda Avrupa'nın ilk yenilgisi ve Yeni Dünya'nın Eski Dünya üzerindeki zaferiydi; sonuçta, Amerika Birleşik Devletleri için sömürgeci iktidarının başlangıcıydı. Zaten 1878'den beri İngiltere ve Almanya'yla birlikte Samoa Adaları'nda bir yerleşimleri vardı; fakat, o zamana dek yaptıkları gibi Pasifik'te kıyısı olan ülkeleri ticarete açmak için özellikle Japonya'yla ilgilenmekle eski bir sömürge gücünün kalıntılarına sahip çıkmak bambaşka şeylerdi. Bundan böyle, Amerika Birleşik Devletleri'nin eylem alanı Batı yarımkürenin çok ötesine uzanacaktı.

Dünya politikasına müdahaleler. – Başkan McKinley'in ardından gelen Theodore Roosevelt'le birlikte Amerikan dış politikası yeni bir evreye geçti: Dünya çapında bir konum aldı. Başkan daha fazla inisiyatif ve daha fazla müdahale yolunu seçti: Washington'un tavsiyesi, Monroe'nun Avrupa'nın yapıp ettiklerinden uzak durma vaadi unutulur. Fas'la ilgili Fransız-Alman anlaşmazlığının çözümü için Algeciras Konferansı'na katılır (1906); 1907 yılında Lahey'de toplanan Barış Konferansı'nda da yer alır; Japon-

ya ve Rusya'ya arabuluculuk önerir ve Rus-Japon Savaşı'na son veren anlaşma Amerika Birleşik Devletleri'nde imzalanır. Ulusun özsaygısını okşuyor olsa da, Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası sorumluluklarının bu ani yaygınlaşması vakitsizdir: Yakında kendini gösterme fırsatı bulacak olan, Amerikan halkının tarafsızlığa dönük derin bağlılığını dikkate almamaktadır. Avrupa'da savaş patlak verdiğinde Amerikan halkı oybirliğiyle çatışmanın dışında kalma iradesi gösterir. Amerika Birleşik Devletleri'nin tarafsızlıktan savaşçılığa geçmesi için otuz iki ay ve bir dava ortaklığı gerekir: Büyük Amerikan bankalarının müttefiklere verdiği miktarın kurtarılması; Almanya'nın denizaltı savaşını sürdürme tutumuyla tehlikeye giren tarafsızların haklarının savunulması; Orta Amerika'da Alman entrikalarının yol açtığı kaygılar; Fransa ve İngiltere'ye duyulan geleneksel sempati; Amerika Birleşik Devletleri'nin cömert idealizmi ve demokratik kurumlara bağlılıkları, Kongre'yi 6 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etmeye yönelten harekette değerlendirilmesi güç ölçüde etkili oldular.

Amerika Alman askeri gücüne karşı koymaya hazır değildi: Meksika Savaşı'na, Ayrılık Savaşı'na ve İspanya'ya karşı verilen savaşa rağmen askeri gelenekten yoksun olan Amerika'nın pratikte düzenli bir ordusu yoktu ve asker toplamayı bilmiyordu. Fakat, girişim ruhunu ve örgütçü dehasını savaşın gidişatına uygulayarak mucizeler yaratacaktır. Çok büyük güçler seferber edilir, yönetim istisnai yetkilerle donatılır, savaş eyaletlerin gücünün federal devlete ve Kongre'nin gücünün de yürütmeye naklini hızlandırır. Milyonlarca insan askere alınır, yüz binlerce-

si Fransa'ya gönderilir. Bir yıl içinde 19 tümen cepheye girmeye hazırdır. 1918 yazında, General Pershing'in komutası altındaki Amerikan birlikleri savaşa ilk kez girerler ve Saint-Mihiel ile Argonne'da ilk saldırılara girişirler. Amerikan birlikleri önemli bir rol oynayamadan, erkenden savaş sona erer. Fakat, Amerika Birleşik Devletleri yönetimi, başkanlarının şahsında, barış görüşmelerinde önemli bir yer tutar. Ocak 1918'de, Wilson, müttefiklerin savaş hedeflerini ve barış koşullarını dile getirmiştir: 14 maddelik bu program, netliği ve bakış açısının cömertliğiyle Avrupa kamuoyunu cezbetmişti. Amerikan idealizmi bir kez daha insanların umutlarına uygun bir çehre sunuyordu. Barış Konferansı'na katılmak üzere Avrupa'ya gelen Wilson'u coşkulu kalabalıklar karşıladı: Konferansta uzlaşmaz ilkelerle fiili durumlar arasında uyum sağlamaya çalışılır; Wilson ise Lloyd George ve Clemenceau'yla sık sık görüş ayrılığına düşmektedir. O 14 maddeyle pek alakası olmayan anlaşmalarının sonucu Wilson'u kısmen tatmin etmiştir.

Soyutlanma politikasına geri dönüş. – Wilson'u geri dönüşünde bir başka düşkırıklığı bekliyordu: Politik rakipleri yokluğundan istifade etmişlerdi; Cumhuriyetçiler 1918 yılında kongrede çoğunluğu yeniden kazanırken kendisi de kamuoyuyla temasını yitirmişti; anayasanın savunucuları yürütme yetkilerinin sürekli artmasına karşı çıkıyorlardı. Başkanın inisiyatiflerini kolay hazmedemeyen ve dış politika konusunda onayı şart olan senato, gücünü göstermekten çok hoşlanarak, Versailles Anlaşması'nı onaylamayı reddetti (Kasım 1919). Sekiz yıl boyunca

Amerika Birleşik Devletleri'ni yönetmiş olan, reform ve barış iradesinin sembolü olmuş adamın zavallı bir sonu olmuştu: Onun adayı 1920 seçimlerinde yenilir. Böylece, Amerika Birleşik Devletleri, kuruluşuna başkanının katkıda bulunduğu Milletler Cemiyeti'nin dışında kalıyordu. Senatonun reddi başkanlık yetkisini sınırlandırma iradesinin ifadesidir ve belki de bu reformist deneyimlerin sonudur: Aynı zamanda, son başkanların uyguladığı dış politikanın da topyekûn reddidir ve ülkenin katı tarafsızlık şeklindeki eski politikasına geri dönüş arzusunu ifade etmektedir. Soyutlanma politikası zafer kazanır. 1920 yılında, Cumhuriyetçilerin zaferi, yaşlı Avrupa'yla herhangi bir ortak yanları olmasını istemeyen Middle Westlilerin büyük ağırlığını gösterir. 1921 ve 1924'te onaylanan göçü kısıtlayıcı yasaları da tohum halinde içinde taşımaktadır. Amerika kendi içine kapanır ve savaşın sonunu izleyen küçük uyum krizi bir kez aşıldığında, kendini özellikle mutluluk ve refah arayışına adamaya çalışır.

Amerikancılık ve "prosperity" (1920-1929). – Cumhuriyetçilerin 1920 zaferinin kapsamı çoğunluğun basitçe ters yüz olmasından daha büyüktür: Basit bir iç politika kazası değil, bir dönemin sonudur. Uluslararası ilişkilere katılımı sonuçta sıkıntıdan ziyade avantaja neden olsa da, Amerika Birleşik Devletleri yaşlı kıtanın tartışmalarına sürüklenmek istememektedir; bu tartışmalar, Atlantik'in öte tarafından bakıldığında, onlara saçma aile tartışmaları gibi gelmektedir. Ayrıca, bu anlaşmazlıklarda taraf olmak Amerikan halkının moral birliği açısından risk olmayacak mıdır? Bu halk bütün bu Avrupa uluslarının soyundan ge-

len insanlardan oluşmamış mıdır? Güçlü bir Cermen-Amerikan çekirdeğin varlığı Almanya'ya karşı savaşta oldukça kaygıya neden olmuştu. Böylece, Amerikan nüfusunun bileşimi, tıpkı çıkarları gibi, katı bir tarafsızlığa dönmeyi dayatıyordu. 1917 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'ni savaşa sürüklemiş olan sürprizlerin yenilenmesinden korumaya yönelik önlemleri yasalar defalarca güçlendirdi.

Dahası: Amerika Birleşik Devletleri Avrupa'ya kararlı bir şekilde sırtını döner ve ilişkilerini asgariye indirmeye çalışır. Müdahalenin coşkulu atılımı yerini hızla geri çekilmeye ve hayal kırıklığına bırakır: Yalnızca hayal kırıklığına uğratacak sonuçlar çıkarmışlardır bundan. Barış onların idealizmini yıkar; müttefiklerin borçlarını düzenlemedeki kötü niyeti ticari dürüstlük anlayışlarını zedeler. Amerika her alanda kendi içine kapanır ve kendine barikat kurar. "Müşterek yaşam yanlısı" Amerikalıların gerçek Amerikalılar olup çıktığını görmekten kaygılı kişilerin bakış açısına ilk kez hak veren Kongre, yeni göçmen kabulüne kesin kısıtlamalar getirir: O zamana dek yalnızca Pasifik'te kıyısı olan eyaletler istilalarından çekindiği için Asyalılara yönelik bu türden önlemler alınmıştı. 1924 tarihli yasa, 1921 tarihli yasanın düzenlemelerini daha da katılaştırarak kotalar belirler: Her Avrupa devletinden Amerika Birleşik Devletleri'ne kabul edilen yurttaşların kontenjanı (Kuzey ülkelerinden gelenlerin sayısının Slav-Latinlere baskın çıktığı son yıl olan) 1890 yılında yerleşmiş olanların sayısının %3'üyle sınırlanır. Kişilerin dolaşımı açısından dünyanın en liberal devleti, ulaşılması en güç devletlerden biri olur. Göçmenlerin yıllık ortalama sayısı yaklaşık 1 milyondan birkaç yüz bine düşer. Amerika kendi uygarlığının

kurtulduğuna inanmaktadır, patronlar ve işçiler emek pazarından ajitatörleri ve rakipleri uzaklaştırdıkları için kendilerini kutlamaktadır. Fakat, Amerika Birleşik Devletleri, belki de farkında olmadan, şaşırtıcı refahının kaynaklarından birini kurutmuştur.

Uzun süre boyunca insanları topraklarına kabul eden Amerika, Avrupa ürünlerine karşı asla böyle davranmamıştı: Gümrük korumacılığı Cumhuriyetçi idare tarafından da güçlendirilir. Ayrıca, yıkıcı sayılan fikirlere, teorilere de kapanır; zihinleri zehirleyebilecek ve rejimi ya da yaşam sistemini bozabilecek her şeye kendini kapatır. Amerika'nın üstünlüğü fikrinin içine işlediği belli bir politik ve ahlaki gelenek. Anti-konformizme karşı sert, yabancı düşmanı ve hatta ırkçı, sırası geldiğinde, John Adams döneminde *Alien Bill*'in onaylanmasına, doğuştancı harekete, *Know Nothing* ve Ku Klux Klan hareketine esin kaynağı olmuş bu gelenek ulusun derinliklerinden dirilir ve yasa olur. Yabancı olmak ya da heterodoks görüşler ileri sürmek iyi karşılanmaz: İki bahtsız İtalyan anarşisti, Sacco ile Vanzetti, inatla inkâr ettikleri bir cinayetle suçlanarak sözde suikasttan yıllar sonra elektrikli sandalyeye gönderilmişlerdir (1927); onların infazı Avrupa'da bir öfke dalgasına yol açar; bu dalga, daha ileride Rosenberg Olayı'nın yol açacağı çalkantıların habercisidir. *American Legion* komünist sızmaları ifşa etmektedir. Protestan Amerika papalık yanlılarından çekinmektedir; 1928 yılında, Demokratların adayı Alfred Smith Katolikliği yüzünden Güney'in oylarının bir kısmını kaybeder ve Cumhuriyetçi rakibi başarılı olur. İçkiyle savaş birliklerinin ve mezheplerin püriten Amerika'sı ahlak kaygısını yasal düzenlemelerle ifade

eder: Anayasada yapılan 18. değişiklik Amerika Birleşik Devletleri'nin toprakları üzerinde her türlü alkollü –en hafif düzeydekiler de dahil– içeceğin imalatını, ticaretini ve kullanımını yasaklar (1919). Kaçakçılık öyle büyük bir ticarete yol açar ki bastırmaya yönelik polis tertibatı da aynı ölçüde büyük olur: *Bootleggers* ile polis arasındaki mücadeleler gazeteleri canlandırır ve katı rejim, püriten, ikiyüzlü ve konformist bir Amerika imgesini güçlendirir.

Temelden gelen bu eğilimler, politik düzen içerisinde, Cumhuriyetçi partinin tekrarlanan zaferlerinde ifade bulur. Amerikan parti sisteminde Cumhuriyetçiler gerçekten de eski Amerikan zeminini temsil etmektedir, Cumhuriyetçilere oy vermek bir kıdem sertifikası oluşturmaktadır, oysa ki, yeni gelenler Demokratları tercih etmektedir. On yıl içerisinde Beyaz Saray'da üç Cumhuriyetçi birbirini izler: Harding aniden ölür (Ağustos 1923); onun etrafında şekillenen kimi skandallar Grant'ın dönemini fena halde hatırlatan bir ün yaratmıştır. Harding'in başkan yardımcısı Coolidge 1924 yılında yeniden seçilir ve Herbert Hoover da 1928 yılında Smith'e karşı seçilir. Hoover bir *self made man*'di, hızla servet sahibi olmuştu ve deneyimli bir idareci ününe sahip bir teknisyendi. Hoover'ın kişiliği Amerikan karakterinin kimi özellik ve niteliklerini gayet iyi temsil ediyordu. Yetenekleri onu teknisyen bir toplumun kaderine başkanlık edecek meziyette gösteriyordu.

Gerçekten de, 1920'den beri, Amerika Birleşik Devletleri, kendi geçmişine dönük gözükse de ve tarihin hareketini ertelemek istese de, en azından bir alanda, ekonomi alanında elini çabuk tutmaya çalışıyor ve olayların akışının önüne geçebilmek için her şeyi kullanıma sokuyordu.

Savaş, yayılma yönündeki bu doğal hareketi hızlandırmıştı: Müttefiklerin ihtiyaçlarını karşılamak kadar kendi ordularını donatma zorunluluğu da sanayileşmeyi teşvik etmişti. Mali konumları tersine dönmüştü: Amerika Birleşik Devletleri borçluyken alacaklı konumuna geçmiş, Avrupa hükümetleri yatırımlarını tasfiye etmek ve istikraz anlaşması yapmak zorunda kalmışlardı. Bütün Amerika kalkınma yarışına coşkuyla katılmaktadır. Amerikan yöntemleri, normalleşme, standartlaşma, Taylorculuk, ekonomik yapılar, sermaye temerküzü, uzmanlaşma: ekonomik gelişmelere özgü bütün bu kümülatif süreçler sonucunda ortaya çıkan etkiler birbirine eklenir. Kredi sonsuzca çoğalır. Ford'un emeğin ücretlendirilmesine ilişkin görüşleri hakim olmaya başlarken patronların ücretlilerle ilişkileri tepeden tırnağa değişir: Ücretlerin artışı işletmeye zararlı olmadığı gibi, işletmenin çıkarınadır: Alım gücünü artırır ve her işçiyi tüketici yapar. Yaşam standardının düzenli olarak yükselmesi pazarı sürekli genişletir ve göçün durmasının sonuçlarını ortadan kaldırır: *big business* gelişirken onunla birlikte bütün Amerikalılar da refaha kavuşur. Özellikle yeni sanayi dalları, otomobil, sinema, hareketin başını çekmektedir. İdare anti-tröst yasaları gevşekçe uygular. Cumhuriyetçiler hem onların liberal ortodoksluklarıyla hem de refahı liberalizmin ödülü ve sonucu olarak gören kamuoyuyla hemfikirdirler. Ekonominin karşısında politika silinir: Deflasyon, bütçe kısıtlaması, vergi indirimi, yönetimin her türlü denetiminin ortadan kaldırılması, genişlemeyi kolaylaştırır. Soyutlanma politikası ve liberalizm Cumhuriyetçi idarenin iki temel ilkesini oluşturur. Masalsı bir refah bu politikanın doğruluğunu kanıtlamıştır.

Doğruyu söylemek gerekirse, tabloyu lekeleyen kimi gölgeler de vardır: Taşkömürü çıkarımı ve tekstil sanayileri en müreffeh sanayi dallarının çok uzağında kalmaktadır. Özellikle tarım genel hoşnutluktan pay almamaktadır: Yükselen bir ekonomi içinde tarımsal zahire rayici durağanlığını korumaktadır ve ipoteklerinden kurtulamayan çoğu *farmer* kendi toprakları üzerinde herhangi bir bankanın çalışanı olmak ya da başka yerde iş aramak durumunda kalmaktadır. Irksal sorun da kaygı verici olmaya devam ediyordu: Önemli ölçüde siyah el emeğini Kuzey'e çekmiş olan savaş sanayilerinin atılımıyla birlikte, bu sorun artık bütün Amerika Birleşik Devletleri'nin sorunu halini almıştır. Fakat, başarıyla kıyaslandığında bu gölgeler pek de önemli değildir ve genel iyimserliği bozmamaktadır. Politik kurumların meşruluğu, ekonomik sistemin mükemmelliği ve Amerikan yaşam tarzının üstünlüğü iman edilmiş konulardı. Zaten refahın sürekliliği, ulusal gelirin düzenli artışı, yaşam düzeyinin sürekli yükselişi yeterli kanıt değil miydi?

VIII. Bölüm

"NEW DEAL" VE DÜNYA SORUMLULUĞU

Amerika'nın Herbert Hoover'ı seçtiği dönemde aynı ölçüde öngörülemez iki olay Cumhuriyetçi politikanın iki ilkesini sırasıyla inkâr edecektir: ekonomide liberalizm ve dış ilişkilerde soyutlanma politikası. Dolayısıyla, Amerikan toplumunun temellerine olan güven sarsılacaktır. Biri, iktisadi düzlemdedir ve refahı kösteklemektedir: 1929'un büyük çöküntüsü. Diğeri ise Amerika Birleşik Devletleri'nin dışındadır ve güvenliğini tehdit etmektedir: Totaliter rejimlerin yükselişi ve dünya üzerindeki tahakküm teşebbüslerinin giderek büyümesi. İlkinin etkisi liberalizmin terk edilmesi ve *New Deal* deneyimi olur; diğeri ise tarafsızlık geleneğini zayıflatacak ve Amerika'yı 1917'de olduğundan daha geniş sorumluluklar yükleneceği dünya çapındaki yeni bir çatışmanın içine sürükleyecektir. Her iki gelişmenin de ortak sonucu federal yürütmenin yetkilerinin önemli ölçüde genişlemesidir. Bu iki dönüşüme de bir adam başkanlık etmektedir: Amerika Birleşik

Devletleri'nin tanıdığı en önemli başkanlardan biri olan Franklin Delano Roosevelt.

Büyük kriz. – Her şey basit bir borsa kazasıyla başlar. 21 Ekim 1929 günü, Wall Street'te satışa sunulan milyonlarca hisse senedi alıcı bulamaz. 23'ünde 6 milyon senet satıştadır. 24'ünde düşüş hızlanır, yaklaşık 13 milyon senet pazara sunulmuştur ve güçlükle alıcı bulunmaktadır: Rayiçleri aktaran aygıt olan *ticker* tıkanmıştır; dört saat gecikir. Birbirini izleyen hafifleme ve şiddetlenmelerle düşüş sürer; 29'unda 16 milyondan fazla senet pazardadır. "Kara on gün" denen sürede on milyonlarca senet el değiştirir, değerlerinin %30 ila %40'ını, kimi zaman %50'sini yitirirler ve Wall Street'e kote senetlerin toplam değeri 1 Eylül'de 89 milyar dolar olarak tahmin edilirken 71 milyara düşer, yani toplam %20'lik bir düşüş yaşanır. Alıcılar endişelenir ama endişe aşırıya varmaz: Çılgına dönmek neye yarar ki? Amerika Birleşik Devletleri'nin mali tarihinde benzerleri görülmüştür. Ekim ayının sonunda rayiçler yıl başındaki düzeyi bulur. Bu, pazarın istikrara kavuşması için şart olan küçük krizlerden biridir.

Bu mantıktaki aşırı güven yanıltıcıdır. Rayiçlerin çöküşünü basit bir borsa kazasına indirgemek Amerikan ekonomisinde kredinin yerini küçültmek olur. Her şey krediye dayanmaktadır: Üretimin de, tüketimin de, her şeyin temelinde kredi yatmaktadır; tarım bile, görmüş olduğumuz gibi, geniş ölçüde krediye bağımlıdır. Bu, aynı zamanda, en fazla yara alınabilen noktadır. Krediye bu kadar bağlı bir ekonomi için mali kriz kalp durması gibidir: kalp durduğunda, bu büyük gövdenin her yerindeki dolaşım teh-

likededir. Sınai ya da ticari işletmeler nakit paralarının kuruduğunu görürler; talepleri karşılamakta yetersiz kalan bankalar birbirinin peşi sıra iflas ederken sayısız işletmeyi de iflasa sürüklerler. Kapanmayanlar da faaliyetini yavaşlatırlar ve personellerinin bir bölümünü işten çıkartırlar: Bu, alıcı sayısının da aynı oranda düşmesi demektir. Stoklar birikir, para geri dönmekte zorlanır: bunun ardından yeni iflaslar gelir. Amansız bir zincirlemeyle, daha dün büyüyen refaha katkıda bulunan ekonomik mekanizmalar şimdi ters yönde işlemektedir: cehennemi bir döngüdür bu. Faaliyetin yavaşlaması işsizliğe yol açar: İşsizlik faaliyeti azaltır, herkes harcamalarını mecburen ya da önlem gereği kısıtlar. İşsizlik iyice yayılır: Altı ay önce 3 milyonken bir yılın sonunda 4, iki yıl sonra 7, Ekim 1932'de ise 11 milyondur, yani toplam nüfusun onda biri ve aktif nüfusun dörtte birinden fazlası işsizdir. O dönemde sanayi üretimi 1929'daki düzeyinin yarısından da aşağıya düşmüştür.

Durum önce iyimserlikle tartılır: Bu durumun uzun sürmesine imkân yoktur. Yurttaşlarını yatıştırmak için çırpınan Başkan Hoover bu konuda güvence verir: "Refah onları sokağın köşesinde beklemektedir." Aşağı yukarı bütün uzmanların tanısı da bu yöndedir. Fakat, bir süre sonra gerçeğin farkına varılacaktır: Kriz sürmektedir, düşüş devam etmektedir, durgunluk iyice yerleşmiştir. Bu kriz kesinlikle diğerleri gibi değildir ve Amerikan kamuoyu, şaşkınlık içerisinde, çıkışı görememekten korkuya kapılır. Ekonominin bütün yapılarını etkileyen ve Amerikan toplumunu sarsan bu kriz toplumun örgütlenmesinin sonucu olmasın? Belki de, çöküntünün en ciddi sonucu budur: Doğurduğu moral kriz. Amerikalılar ilk kez serbest te-

şebbüs dogmasına, özel teşebbüsün erdemlerine ve liberal varsayımların sağlam temellere dayandığına olan inançlarını yitirmektedirler. Amerikan deneyimini esinleyen ve kendi tasdikini başarısından alan iyimserlik zarar görmüştür: Kuşku yaygınlaşmaktadır. Amerikan ulusu bir güven krizi geçirmektedir; tarihinin bu en derin güven krizi kalıcı anılar bırakacaktır. Bu anıları bütünüyle silmek için olmasa da, en azından yatıştırmak için yirmi yıl gerekecektir: Krizi yaşamış kuşağın bir sonraki kuşak tarafından ayağa kaldırılması için gereken süredir bu.

Yirmi yıl, aynı zamanda, Demokratların yönetim süresidir (1933-1953). Gerçekten, çöküntünün politik sonuçları da olur: Cumhuriyetçiler durumu anlamakta ve soruna çare bulmakta tam bir güçsüzlük sergilerler; eylemsizlikleri nedeniyle onlara öfke duyulur. Olayların akışının şaşmaz biçimde yalanladığı iyimser teşhisleriyle gözden düşen bahtsız Başkan Hoover Kasım 1932'deki seçimlere katılır; yanılsama yoktur. Durum felakettir, eğri en alttadır: Yaklaşık 12 milyon işsiz; sınai üretim endeksi 48,7'dedir (1929'da 100'dür), buğday ve pamuk rayiçleri 1929'daki düzeylerinin üçte birine inmiştir. Demokratların zaferi olayların mantıki sonucudur: Kasım 1930'dan beri zaten Temsilciler Meclisi'nde çoğunluktadırlar. Durumu değiştirebilmek için seçmenler karşılarına ilk çıkana oy vermişlerdir.

Franklin Roosevelt. – Oysa, Demokratların adayı ilk önlerine çıkan kişi değildi. Tamamen ön planda bir şahsiyetin bizatihi varlığı, Demokrat Parti'nin, aynı zamanda Amerikan cumhuriyetinin ve kuşkusuz özgür dünyanın şansı oldu. Franklin Delano Roosevelt, seçmeni ayartacak,

kendine özgü meziyetler bütününe sahipti: Son derece fotojenik bir gülümseme, ikna edici bir ses (radyonun da devreye girdiği ilk seçim kampanyasıdır), uğradığı sakatlığa katlanmasını ve kısmen aşmasını sağlayan bir karakter gücü, soyadı (Theodore kuzeniydi), kamu etkinliklerindeki deneyimi: Birinci Dünya Savaşı sırasında donanma bakanlığında müsteşardı ve New York eyaletinin valisiydi, başkan seçilmesinde belirleyici rol oynayan eyaletlerden biri orası olur. Her koşulda kesin olan başarısı eşsiz bir boyut kazanır: 48 eyaletin 42'sinde çoğunluğu elde eder (ki bunların bazıları neredeyse her zaman Cumhuriyetçilere oy vermişti) ve rakibine giden 16 milyondan daha az oya karşılık 23 milyon oyla zafer kazanır. Çok nadiren bir başkanın yükselişinde böylesine bir güven sermayesi söz konusu olmuştur.

Demokratların zaferi. – Roosevelt'in politik dehası, koşullara bağlı bu başarıyı kalıcı bir zafere dönüştürmek ve seçmenlerin geçici katılımını Demokrat Parti'ye sağlam bir bağlılığa dönüştürmek olacaktır. Amerikan seçmenlerinin önemli bir kesimi gerçekten de istikrarsızdır ve çoğu zaman onların yüzer gezer oyları Cumhuriyetçiler ile Demokratlar arasındaki zafere karar verir. 1865'ten beri Cumhuriyetçi Parti çoğunluğu sağlamıştı: Wilson başkan olmasını Cumhuriyetçilerin bölünmesine borçluydu. Kriz, Demokratları Beyaz Saray'a taşır. Roosevelt onları yirmi yıl orada tutacaktır. İki parti arasındaki çetrefil ilişki tersine dönmüştür.

Kriz, gelenekleri ve çıkarları birbirine benzemez birçok grubu tesadüfi olarak yakınlaştırmıştır. Durumun

gelişimi ve parti başkanı olduğu kadar devlet başkanı da olan Roosevelt'in politik mahareti bu grupları sıkı sıkıya kaynaştıracaktır. En başta da Güney gelir. Partiye kesin bağlılıkları nedeniyle *Solid South* adını almışlardı: Güney, Demokrat koalisyonun içinde, tutucu, hatta gerici, kasıtlı olarak ırkçı bir güçtür ve beyazlarla siyahlar arasındaki her türlü fiili hak eşitliğinin amansız düşmanıdır. Bu durum, siyah seçmenlerin, en azından politik haklarını kullanabilen küçük bir azınlığın da Demokratlardan yana oy kullanmasını engellemez. *Farmers* felaket bir durumdan kendilerini çekip çıkardıkları için Demokrat idareye minnet duyan bir başka gruptur: Doların devalüasyonu ve enflasyonist politikalar onların borçlarını azaltırken, tarım fiyatlarını destekleyen önlemler de onları ekonomik dalgalanmalardan koruyacaktır. Benzer nedenler sanayi işçilerini de Demokratlara bağlar: İşsizliğin azaltılmasından başka, sendikalar yönetimin bazı kararların alınmasına kendilerini dahil ettiklerini bilmektedirler. Sendikacılık Roosevelt'in başkanlığı döneminde büyük gelişmeler gösterir: meslek temelinde kurulmuş olan eski American Federation of Labor daha dinamik bir örgütlenmenin rekabetiyle karşı karşıya geldiğini görür: Congress of Industrial Organization, emek aristokrasisinin ilgilenmediği mesleki kategorileri sanayi federasyonları halinde bir araya getirir (1936). İki merkez arasındaki rekabet emek dünyasının işine yarar, milyonlarca kişi sendikalara katılır. Sendikalar politik sorunlara ilgi duymaya başlar: Üyelerini eğitmeye girişirler. Taze Amerikalılar, yakın dönemde göç etmiş olanlar, bölgesel özelliklerini korudukları için daha güç asimile olanlar ya da kökenleri itibarıyla Anglosakson zeminden en uzak

olanlar da Demokratlara oy verir: İrlandalılar, İtalyanlar, Slavlar, Katoliklerin çoğunluğu, Yahudiler, bütün etnik azınlıklar. Bu nedenle, dünyanın en büyük Yahudi şehri olan New York, aynı zamanda en fazla İrlandalının bulunduğu şehirdir, Slav metropollerinden biridir ve Demokratların kalesidir. Güneyli beyazlar, oy kullanan siyahlar, *farmers*, *Labor*, *azınlık* inançları ya da ırksal azınlıklar; işte, koalisyonuyla Demokrat adayı başkanlığa taşımış olan ve Roosevelt'in ömrü boyunca bir arada tutmayı başaracağı karmaşık öğeler bunlardır.

Kasım 1932'de seçilen Roosevelt ancak 4 Mart 1933'te göreve başlar. Bu dört ay boyunca durum iyice şiddetlenir, işsizlik yaygınlaşır; felç hali yayılır, bankalar birbiri ardına iflas bildirir (1930'dan beri 5500 banka): 4 Mart'ta kredi kurumları bütün ülkede kapılarını kapatır. Amerikan ekonomisi uçurumun dibine inmiştir: Her şey yeni idarenin inisiyatifini beklemektedir; çok ender olarak bir başkan bu kadar felaket bir durumla karşı karşıya kalır ve benzer sorumlulukların omuzlarına bindiğini hissederken bu kadar geniş eylem imkânlarına da sahip olur.

"New Deal". – Roosevelt derhal ve kararlılıkla davranarak güveni canlandırdı. Onun hiçbir önerisini reddedecek durumda olmayan Kongre, Roosevelt'in ilettiği bütün yasa önerilerini büyük çoğunlukla, çoğu zaman oybirliğiyle anında onaylar. Yasama faaliyeti muhteşemdir. Üç aydan biraz fazla bir sürede, 9 Mart'la 16 Haziran 1933 tarihleri arasında –*New Deal* deneyiminin Yüz Günü– meclisler Hoover'ın idaresinin dört yılından daha fazla metni onayladılar. Süreç olağanüstü bir hızla işler: Kimi metinler aynı

gün içerisinde hazırlanmış, sunulmuş, tartışılmış, onaylanmış ve imzalanmıştır. Birçoğunun kapsamı eşsizdir ve bütünü Amerikan toplumunun, ekonomisinin, siyasetinin alışkanlıklarını, geleneklerini ve yapılarını tepeden tırnağa değiştirmektedir.

Bu önlemlerin bellibaşlıları, Kasım ayıyla Mart ayı arasında, başkan ile onun *brain trust*'ını oluşturan, entelektüel ve uzmanlardan ibaret küçük bir grup tarafından hazırlanmıştır. Başkanlığın çevresindeki kişilerin önemi başkanın iktidarıyla birlikte artmaktadır. Her alanı ilgilendiren bu yasaların çoğu yine de sistematik bir bütün oluşturmamaktadır: Roosevelt bir doktrin adamı değildir. *New Deal* bir programdan çok temel bir tutumu ifade etmektedir: Cumhuriyetçiler krizin yıkımına güçsüzce tanık oluyorlardı; Roosevelt ise tepki göstermeye çalışır. *New Deal* öncelikle eylemin erdemlerine duyulan inancın ifadesidir, çöküşü kader olarak kabul etmenin reddidir. "Yeni el" deyiminin anlamı budur: kartları yeniden dağıtacaktır ve oyun daha adil bir zeminde yeniden başlayacaktır. Roosevelt deneyimi, bu nedenle, tarzında bir yenilik olsa da, Amerikan dehasının iyimser geleneğine dahildir. *New Deal*'a esin veren birkaç postula vardır: Ekonomik faaliyeti canlandırmak için talebi teşvik etmek gerekir, bunu yapabilmek için de işçilerin ve köylülerin alım gücünü artırmak gerekir; mevcut durgunlukta bunun imkânlarına yalnızca federal devlet sahiptir; dolayısıyla, canlanmayı başlatacak olan da odur. Cumhuriyetçilerin deflasyonist politikası iflasa yol açmıştır: Demokrat idare denetimli bir enflasyon uygulamaktadır. Ölçek olarak altının terk edilmesi, doların devalüasyonu (%30'dan %40'a), hazine avansları ve kredilere

getirilen büyük kolaylıklar ekonomiyi yeniden canlandırmalıdır. Deneyim, liberalizm özdeyişlerini de çürütmüş ve sınırsız bir rekabetin zararlarını kanıtlamıştır: Devlet toplumsal ilişkileri kurala bağlamak, düzenlemek için müdahale etmeli, ücretlilerin meşru çıkarlarını savunmalıdır; *New Deal*'ın ekonomik yönelimleri toplumsal bir programla da sürer. Bu ilkeler idarenin eylemine bir çerçeve çizer: Bunların uygulanmasında, davranışını ampirizmin yönlendirdiği Roosevelt, hemen bir çare bulmak ve kamuoyunun özlemleriyle uyuşmak kaygısıyla, koşullardan esinlenir.

Bankaların hepsi kapanmış ve kredi felç mi olmuş? 9 Mart'ta önerilen ve onaylanan acil bir yasa federal örgütlere büyük yetkiler vermekte, peşin paralı ve kredili bütün sözleşmeleri düzenlemekte, altın biriktirmeyi ve ihraç etmeyi yasaklamaktadır; bir moratoryum bankalara erteleme verir. Bir hafta sonra 5 bin banka kapılarını yeniden açar. Milyonlarca işsiz mi vardır? Washington 500 milyon doları eyaletlerin kullanımına verir ve geniş bir kamu çalışması programı geliştirir: okulların yapımı, havaalanlarının düzenlenmesi, kanalizasyonların açılması milyonlarca işsize iş sağlar ve bu insanlar da umut ve haysiyetle birlikte alım gücüne de sahip olurlar, üretim de bu durumdan derhal nasiplenir. Komşu bölgelerin elektriklendirilmesi ve sulanması için Tennessee Vadisi'nin düzenlenmesi Tennessee Valley Authority'nin (TVA) himayesinde başlar: Bu devasa girişim çok geniş bir alanın görünümünü ve yaşam koşullarını değiştirecektir. Bir sivil savunma birliği 250 bin kişiyi yeniden ağaçlandırma yapmakla görevlendirir. *Farmers* satışlarda durgunluktan, rayiç düşüşünden yakınıp devasa borçlar altında mı eziliyor? *Agricultural Adjust-*

ment Act (AAA, 12 Mayıs 1933) ve çeşitli yasalar tarım kredisini örgütler, çiftçileri ekilmemiş arazilerle orantılı bir sübvansiyon oyunuyla fazla üretimi kısıtlamaya teşvik eder, garantili bir fiyat sistemi oluşturur. Çok düşük faizli ve uzun vadeli borçlar ve sürekli enflasyon onların özgürleşmesine yardım eder. 1933 ile 1939 arasında *farmers*'ın ortalama geliri yaklaşık iki katına çıkar: İşte, özlem duydukları istikrara artık sahiptirler. *National Industrial Recovery Act* (NIRA, 16 Haziran 1933), AAA'nın *farmers* için yaptığı şeyi sanayiciler ve ücretliler için yapmaya girişir; asgari ücretin sabitlenmesi, iş gününün düşürülmesi, tektip bir model üzerinde kaleme alınmış ve başkanın bunu kendiliğinden uygulamayan sanayicilere dayatma yetkisine sahip olduğu adil rekabet kuralları arzı kısıtlamalı ve fazlalıkları emmelidir; kredi avansları ve büyük yatırımlar talebi teşvik eder. Bu düzenleme, ücretlerinin yükseldiğini, güvence sağlandığını, delegelerinin yasaların kaleme alınmasına ortak olduklarını, kolektif sözleşmelerin pazarlığına katılımlarının kabul gördüğünü gören çalışanlar için garantiler içermektedir.

Kongre 16 Haziran'a ertelendiğinde, Amerika Birleşik Devletleri bir tür devrim gerçekleştirir: Yaşamlarının bir evresi kapanıp bir başkası açılır. Buradaki anlayışı tartışma konusu edenler ya da yöntemlerini eleştirenler bile deneyimin bilançosunun kesinlikle olumlu olduğunu kabul etmelidirler: İşsizlik gerilemektedir, ekonomi yeniden canlanmıştır, faaliyet emareleri artmaktadır, bankalar yeniden açılmıştır, çiftçiler ürünlerini daha yüksek rayiçten satmaktadırlar. Roosevelt Amerika Birleşik Devletleri'ni mali felaketten kurtarmıştır, politik kargaşaları, belki de

devrimi önlemiştir. Amerikan halkının kendi kaderine ve kurumlarının değerine güvenini tazelemiştir.

Amerikan ekonomisinin yapıları bu süreçten derin biçimde değişerek çıkar: Kamu gücünün müdahalesi, yasamanın gelişimi, sendikaların örgütlenmesi liberalizmin uygulama alanını özellikle daraltmış ve kapitalizmi –belki de kurtararak– dönüştürmüştür. Siyasal düzen de bundan etkilenmiştir: Devletle eyaletler arasındaki denge artık federal hükümet yararına bozulmuştur. Ekonomik düzenleme, toplumsal yasama, federal hükümetin yetki alanına girer; gelişim, eyaletleri Washington'da kararlaştırılan politikanın icracı failleri yapma eğilimindedir. Bu, 1787 kurucu meclis üyelerinin esinlemiş olduğu anlayışın altüst olmasıdır ve uzun süredir yürürlükte olan bir gelişimin son evresidir. Federal idare hizmetlerini ve kadrosunu şişirmektedir, Washington büyük bir idari sermaye görünümü kazanmaktadır.

"New Deal"a karşı direnişler. – Bu faaliyet ve sonuçları herkesin hoşuna gitmemektedir. Önce genel bir rahatlamayla karşılanan –aşağı yukarı bütün temel düzenlemeleri Kongre tarafından neredeyse oybirliğiyle kabul edilmişti– *New Deal* giderek büyüyen bir muhalefetle karşılaşır: Çalışanlarının taleplerinin devlet tarafından desteklendiğini görmekten hoşnutsuz ve yeni kısıtlamalardan rahatsız olan patronlar, federal hükümete tabi kılınan eyaletler, siyasal rakiplerini kıskanan Cumhuriyetçiler, yasallıktan kaygıya düşen hukukçular. Roosevelt kendi partisi içinde de rakipler bulur: Sosyalizm çığlıkları atan tutucular. Bu farklı farklı muhalefetler hukuksal düzlem-

de birleşir ve *New Deal*'ın anayasaya aykırılığını savunur. Bu konudaki en yüksek otorite olan Yüksek Mahkeme, NIRA (Mayıs 1935) ile AAA'nın (Ocak 1936) anayasaya aykırı olduğunu ilan eder. Fakat, *New Deal*'ın da ateşli yandaşları vardır; Roosevelt kamuoyuyla yeni ilişki biçimleri başlatmıştır, "ocak başı" denen samimi radyo konuşmalarıyla halka hitap etmektedir. Dünün işsizleri, *farmers*, krizin bütün mağdurları kısa süre önceki yıkımlarını hatırlamaktadır. Kasım 1936'da Roosevelt Cumhuriyetçi rakibi karşısında daha da artan bir farkla yeniden seçilir: 17 milyondan daha az oya karşılık yaklaşık 28 milyon oy. Demokratlar Kongre'de ezici bir çoğunluğu ellerinde tutmaktadır: Senato'nun 7/8'i ve Temsilciler Meclisi'nin 3/4'ü. Dava anlaşılmıştır: Halk *New Deal*'ı onaylamaktadır. Roosevelt hem esneklik gücüne hem de kararlılığa sahiptir: Yüksek Mahkemeyi üyelerinin yaşını düşürmekle tehdit ettikten sonra aralarında bir yakınlaşma görülür. Roosevelt projesini devam ettirmez ve mahkeme de daha uzlaşmacı davranır. Başkanın mahareti, Amerika Birleşik Devletleri'ni, Başkan Jackson'u Kongre'yle karşı karşıya getirmiş olana benzer bir anayasal çatışmadan korur. Rakipler gerçeği kabullenmek zorundadır: *New Deal*'ın birçok düzenlemesi çoktan gelenekler arasında yerini bulmuştur; geçmişe dönmeyi düşünmek hayaldir. Anlaşmazlık durulur. Uluslararası durumun ciddiyeti de buna katkıda bulunur, başkanın dikkatini iç sorunlardan çeler ve federal iktidarın ulusun yaşamına artan müdahalesini doğrulayan ek bir katkı sağlar.

Amerika Birleşik Devletleri'nin dışında Roosevelt'in deneyiminin önemli yankıları olur: İncelenen, savunulan,

taklit edilen (Léon Blum hükümetinin iktisadi politikası bundan esinlenir) bu deneyim, liberalizmin anarşisiyle planlamacı güdümlü ekonomi arasında, keza klasik demokrasinin güçsüzlüğüyle totaliter rejimlerin aşırılıkları arasında da bir orta yol açmış gibidir.

Roosevelt'in dış politikası. – İkinci başkanlığı döneminde (1937-1941) dış kaygılar giderek iç sorunlara baskın çıkacaktır.

Roosevelt'in dış politikası, büyük siyaset hayal eden her devlet adamının doğal eğilimidir: Amerika Birleşik Devletleri'nde dış politika öncelikle başkanın faaliyet alanı içindedir. Aile geleneği ve kişisel deneyim olarak Roosevelt dünyayı tanıyor ve Avrupa'yla ilgileniyordu. Hiç ara vermeden, Dışişleri Bakanı Cordell Hull'ın da yardımıyla, dış politikaya kendi kişisel damgasını vurur. Kasım 1933'te, devrimden bu yana Amerikan diplomasisinin inatla yok saydığı Sovyet yönetimini tanır; ardından da Mao Zedong'un Çin'ini tanır. Onun politik çizgisinin özgünlüğü özellikle diğer Amerikan Cumhuriyetleriyle ilişkilerde de kendini gösterir: McKinley'den bu yana öncelleri, Monroe Doktrini'ni emperyalist bir perspektiften yorumlayarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin kıtada mevcut diğer devletler üzerindeki politik ya da ekonomik hamiliğini yaymaya çalışmışlar ve sonunda Karayip Denizi'ni bir Amerikan gölü yapmışlardı; yirmi yıldan beri federal birlikler Küba'ya, Santo Domingo'ya, Meksika'ya müdahale ediyorlardı. Roosevelt, diplomasi yoluyla olduğu kadar inanç yoluyla da, kuzeninin *big stick* (Büyük sopa) diye adlandırdığı politikadan açıkça kopar ve iyi

komşuluk ilişkileri geliştirir. Niyetlerindeki samimiyeti somutlaştıran jestler de ardı sıra gelir: 1933'te Nikaragua'da bulunan Amerikan birliklerini geri çeker; 1901 yılından beri Küba üzerinde bir tür protektora uygulayan Platt Düzenlemesi'ni 1934 yılında yürürlükten kaldırır. Haiti ve Santo Domingo'da da aynı anlayışla hareket eder. Bu iyi niyet gösterisi karşısında Amerikan devletleri yatışınca, ilişkilerin sıkılaşmasının yolu açılmış olur: Karşılıklı güven içinde Pan-Amerikancılık bir anlam bulur, kıtasal dayanışma kendini gösterir ve Amerika kıtasıyla ilgili bir dizi konferans bu dayanışmanın temellerini atar. İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri bu uzgörüşlü ve cömert tutumun yararını görecektir.

Tarafsızlığın adım adım terki. – Başkanın dikkati, bir süre sonra, ufku giderek bulutlarla kaplanan Avrupa'ya yönelecektir. Kendisinin seçilmesi ve Beyaz Saray'a yerleşmesi arasında Adolf Hitler Almanya'nın şansölyesi olmuştur: diplomatik ve askeri inisiyatifleri barışı tehdit etmektedir. 1935'ten itibaren Avrupa tehlikeli sulara girmiştir: İtalya'nın Etiyopya seferi, ardından İspanya'daki iç savaş totaliter güçlerin tahakküm iradesini göstermektedir. Roosevelt tehlikeyi hisseder, fakat Amerikan kamuoyu bunu görmez ya da görmek istemez: Tarafsızlığı kendi güvenliklerinin garantisi olarak görmeye devam etmektedirler. Yurttaşlarının bu eğilimiyle gemlenen, Kongre'nin kuşku duyduğu, Milletler Cemiyeti'nde bulunmayan başkan, uluslararası düzende en kısıtlı eylem özgürlüklerinden birine sahiptir. Hızla bozulması onun önsezilerini doğrulayan bir durum ve soyutlanma politikasına bağlı-

lığıyla kör olmuş, bir çatışmanın dışında kalabileceğine inanan kamuoyu arasında kalan Roosevelt, devlet adamı olarak kapasitesini gösterecektir: Harekete geçmekten geri durmaz fakat Kongre'nin peşinden geleceğine emin olamadan işe kalkışan Wilson'un hatasına düşmekten kaçınır. Cüretkârlık ve ihtiyatı ölçüsünce kullanarak, hem yasamanın sağladığı kaynakları değerlendirir hem de bunu dönüştürmeye çalışır: 1937 yılında tarafsızlık yasasındaki bir değişiklik, nakit (*cash*) ödemeleri ve nakliyeleri üstlenmeleri koşuluyla savaşan taraflara silah satışına izin verir: Rakiplere eşit davranmak adı altında, bu düzenleme, aslında, altını olan ve Amerika Birleşik Devletleri'yle deniz ilişkilerinin güvenliğini sağlama imkânına sahip demokrasilere avantaj sağlar. Ne seçmene ne de *congressmen*'e sert davranabilen Roosevelt, kamuoyunu sorumluluklarını üstlenmeye teşvik etmek için gerçeklerle karşı karşıya getirmeye sabırla çabalar. Ekim 1937'de, Chicago'da verilen ve "karantina" denen söylev bir evreye damgasını vurur: Soyutlanma politikasının yenilgisini kabul eder ve diktatörlüklerle demokrasiler arasında Amerikan anayasasının ilhamına kuşkusuz uygun ama soyutlanma fikriyle uyumsuzluk içinde bir değerlendirme farklılığı getirir.

Olaylar Amerikalıların kanaatinden daha hızlı gelişir: Savaş patlak verir. Mayıs 1940'ta Amerika Birleşik Devletleri'nin Fransa'nın ezilmesine izin vermemesi için rica eden Paul Reynaud'nun kaygılı çağrısına Roosevelt ancak tamamen platonik bir sempati açıklamasıyla karşılık verebilir. 1940 sonbaharında üçüncü kez aday olur: yalnızca durumun istisnai ciddiyetinin anlaşılır kıldığı, daha önce görülmemiş bir olaydır bu. İnancının tersine, Ameri-

ka Birleşik Devletleri'nin savaşa girmemesini sağlayabileceğini sanır. 1936'dan daha zahmetli bir şekilde yeniden seçilmesi, yine de, ona Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenliği için gereken kredi ve önlemi Kongre'den elde etmesini sağlayacak otoriteyi verir. Fransa'nın mağlubiyetinin ertesinde, savaşa girmeden yükümlülüklerin uç sınırına kadar giderek, Büyük Britanya'ya 50 destroyer verip karşılığında Meksika Körfezi yakınlarında savunmaya elverişli üsler elde eder. Roosevelt, yeniden seçilmesinden sonra, demokrasiyi ve dolaylı olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni savunan ülkelere, ihtiyaç duydukları ama döviz yokluğu nedeniyle nakit olarak sahip olmaya imkân bulamadıkları her şeyi sağlamaya izin veren kiralama sistemi yasasını onaylatır. Büyük Britanya için icat edilen formül başka ülkelere de uygulanacaktır; 1941'den itibaren SSCB de buna dahildir. Amerika Birleşik Devletleri savaş halindeki demokrasilerin cephaneliği olur. Barışı savaştan ayıran çizginin berisinde durmaya çalışan Roosevelt, Amerika Birleşik Devletleri'nin sempatisinin nereye kadar gideceğini giderek daha fazla belirler. Hatta Churchill'le birlikte ortak bir program üzerinde de anlaşırlar. Buna göre, tamamen müttefik olmasa da müttefik sayılan iki ülkenin savaş hedefleri tanımlanır: Wilson'un 14 madde geleneğine dahil olan Atlantik Sözleşmesi'nin 8 maddesi Amerika Birleşik Devletleri politikasının cömert yanını ifade eder: Savaşan halkların umuduna somut bir içerik verilir. Barış geri geldiğinde, yönetimlerin politikasına, sömürgeleştirilmiş halkların taleplerine bunlar yön verecek ve dünyanın yeni çehresini bunlar şekillendirecektir.

Savaşa giriş ve zafer. – Japonya, askeri hazırlıklarına aylardır paravan olarak hizmet etmiş görüşmeleri aniden keserek, Amerika Birleşik Devletleri'ni karar verme sıkıntısından kurtardı: 7 Aralık 1941'in şafak vakti, Japon uçakları Hawai'deki Pearl Harbor'da bulunan büyük Amerikan üssüne sürpriz bir saldırıda bulundular. Demirli haldeyken gelen bu sürprizle Pasifik filosu büyük zarara uğrar ve toparlanması aylar alır; Japonya kendini bütün Güneydoğu Asya'nın hakimi ilan etmek için bu süreden yararlanır. Fakat, saldırı başkana ve ulusa dolaylı olarak hizmet ederek onları savaşa sokmuştur. Hemen ardından Almanya da ABD'ye savaş ilan eder. Tereddüt vakti değildir, partiler arasındaki görüş ayrılıkları silinmiştir; başkanın kanaatleriyle ülkenin iradesi birdir artık. Amerika Birleşik Devletleri'nin artık tek bir hedefi vardır: Totaliter güçler teslim olana dek savaşı sürdürmek. Dört yıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihi İkinci Dünya Savaşı'nın tarihiyle çakışacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri buna hazır değildi: hatta Büyük Britanya'ya yapılan yardım onları zayıflatmıştı. Terslik üstüne terslikle karşılaşılır. Her şeye aynı anda girişmek gerekir: milyonlarca insanın ayağa kaldırılması, askere alınanların eğitimi, kadroların yetiştirilmesi, silah yapımı ve hatta bunları imal edecek fabrikaların inşası. Görevin kapsamı başkalarının cesaretini kırardı, ama Amerika Birleşik Devletleri'ni teşvik eder. 6 Ocak 1942'de başkanın mesajı üretim için erişilecek hedefleri belirler: 60 bin uçak, 45 bin tank, 20 bin DCA topu, 18 milyon ton tekne: Bu rakamlar gerçekleştirilemez gözükmektedir; program zaman içinde gerçekleştirilecektir. Amerikalılar

barışta sahip oldukları malum yetenekleriyle savaşı beslerler: Bütün ekonomi savaşa yönlendirilmiştir: Birliğin toprağı Amerika Birleşik Devletleri ordularının ve filolarının, aynı zamanda da tüm müttefiklerinin ihtiyaçlarını karşılayan dev bir cephaneliktir; güneyde, California'da yüzlerce yeni fabrika kurulmuştur, hepsi 24 saat hiç durmadan çalışmaktadır ve giderek daha hızlı çalışmaktadır: *liberty ships* on iki gün içinde inşa edilir. Savaş bir sanayi savaşı halini alır: Kaynakların bolluğu, teknolojik üstünlükleri, insanı harekete geçirmeyi ve başarılı bir savaş makinesinin ağırlığı altında düşmanı ezmeyi sağlar. Bu çaba özellikle iki noktada önemli sonuçlar verir: Tersanelerin faaliyetinin Alman denizaltılarıyla giriştiği hız yarışını kazandığı ve Akdeniz'e, Pasifik'e, Normandiya'ya çıkarmaları hazırladığı denizde; ayrıca, müttefik havacılığının kısa süre önce üstünlük kazandığı havada. Avrupa'nın kurtuluş yolunu açan, hem denizlerdeki hem de havadaki bu hakimiyettir.

Bu devasa çabanın sonuçları kısa sürede kendini hissettirir. İngiltere ve SSCB düşmanı iyi kötü engellemişlerdi: Amerika Birleşik Devletleri saldırıya geçer. Kasım 1942'de üslerinden binlerce mil uzaktaki Kuzey Afrika'da bile çıkartma yapabilecek durumdadırlar. 1943 yılında Sicilya'da ve İtalya Yarımadası'ndadırlar. 6 Haziran 1944'te tarihin en büyük bileşik operasyonu Normandiya'da ikinci bir cephe açar. On bir ay sonra III. Reich'ın teslimi demokrasilerin zaferini onaylar. Bu sonuçta Amerikan diplomasisinin de önemli bir payı vardır: Diğer ulusların yöneticileriyle bir dizi konferans, harekatı koordone etmiş ve barış düzenlemelerinin temellerini atmıştı: Casablanca (Ocak 1943), Québec (Ağustos 1943), Çankayşek'le Kahire görüşmesi;

Tahran (Kasım-Aralık 1943) ve Yalta'da (Şubat 1945) Roosevelt, Churchill ve Stalin arasında üçlü görüşme.

Amerika Birleşik Devletleri savaşı eşzamanlı olarak iki cephede birden sürdürmek zorunda kalmıştı; Avrupa'nın kurtuluşuna verilen öncelik Pasifik'teki Amerikan kuvvetlerinin Japonları bastırmasını engellememişti: Yeniden oluşturulan deniz filoları saldırıya geçerek, masraflı bir dizi operasyonun sonucunda, Japonları takımadalardan sürmüşler, Japonya'nın etrafındaki çember daralmıştı. Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları Japon direnişine son darbeyi indirir: 15 Ağustos 1945'te *Missouri*'de imzalanan teslim anlaşması 8 Mayıs'ta Berlin'de imzalananın uzantısıydı. Her iki tarafta da en yüksek komuta bir Amerikalıdaydı: Almanya karşısında Eisenhower, Japonya karşısında da Mac Arthur. Amerika Birleşik Devletleri SSCB'yle birlikte tartışmasız galiplerdi. Bu üstünlüğün sonuçları bugün bile kendini hissettirmektedir. Fakat, bu zaferin asıl yaratıcısı, sonuçların semeresini görmek için artık ortada yoktu: Kasım 1943'te dördüncü kez seçilen Roosevelt, 12 Nisan 1945'te aniden ölmüştü. Onun ölümü Amerika Birleşik Devletleri tarihinin en uzun başkanlığına son veriyordu. Roosevelt istisnai yetkileri kendi ellerinde toplamıştı, emperyal bir cumhuriyet kurmuştu, kurumların da Amerikan toplumunun da derin dönüşümüne başkanlık etmişti. Savaş kazanılmıştı: Ardılları barışı da kazanmayı başarabilecek miydi?

IX. Bölüm

SÜPER GÜÇ

Bu çatışmadan Amerika Birleşik Devletleri büyük galip olarak çıkıyordu. Savaşan diğer devletlerden daha az acı çekmişlerdi. Ekonomik, askeri ve politik alanlarda dünyada başı çekiyordu. Bu üstünlükle ne yapacaktı? Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olduğu gibi soyutlanma politikasına geri mi dönecekti? İşlerine güçlerine bir an önce geri dönmek, idarede ve ekonomide savaşın izlerini silmek isteyen kamuoyunun arzusu buydu. Amerika seferberlik hızından daha çabuk seferberlikten çıktı: Çok kısa bir sürede 9 milyon kişi ülkelerine geri dönüp evlerine yollandılar. Avrupa'nın göbeğinde bir boşluk oluşturup SSCB'nin durumun hakimi olması riski göze alındı. Fakat, tarihsel bir şans eseri, Roosevelt'in ardılı Demokrat Truman kozların ciddiyetini ölçen bir devlet adamıdır. Senato Amerika Birleşik Devletleri'nin Birleşmiş Milletler Örgütü'ne katılmasını onaylar ve galip devletler 1945 ilkbaharında San Francisco'da örgütün sözleşmesini benimserler. Amerika Birleşik Devletleri zaferi ve gücü nedeniyle kendisine düşen sorumluluğu reddetmez.

Soğuk Savaş ve dünya liderliği. – Uluslararası durumun hızla bozulması ve SSCB kaygısı Amerika Birleşik Devletleri'ni soyutlanma politikasından hızla vazgeçmeye yöneltir. 12 Mart 1947'de, Truman, Sovyet emperyalizminin tehdidi altındaki ülkelere ekonomik ve askeri yardımda bulunacağını duyurur ve Yunanistan ve Türkiye'de Büyük Britanya'nın yerini alır. 5 Haziran'da, Dışişleri Bakanı General Marshall, yaptığı tarihsel bir konuşmada Avrupa uluslarını Amerika Birleşik Devletleri'nin mali bakımdan desteklediği bir yardım planından yararlanmak için anlaşmaya davet eder: Marshall Planı, Batı Avrupa'yı ekonomik çöküşten, toplumsal kargaşadan ve politik altüst oluştan kurtarır. İki yıl sonra, Amerika'nın Avrupa'nın savunulmasına katılımı askeri bir boyut kazanır: Prag darbesinden çekinen Avrupa hükümetlerinin talebi üzerine bir ittifak sistemi kurulur: Kuzey Atlantik Paktı (4 Nisan 1949). Yüzyılın üçte biri kadar bir süre içerisinde Amerikan birlikleri üçüncü kez Avrupa'ya ayak basmaktadır, ama bu kez barışın ortasında ve bir ön ittifak çerçevesinde. Dünyanın öteki ucunda, komünist tehdit, Mao Zedong'un birliklerinin bütün kıta Çin'inin hakimi olmasını engelleyememiş olan Amerika Birleşik Devletleri'ni de kaygılandırmaktadır. 25 Haziran 1950'de, Kuzey Kore, Güney Kore'yi işgal eder; statükonun ilk kez bozulmasıdır bu. Yirmi dört saat içerisinde, Truman, Birleşmiş Milletler'in güvencesiyle Japonya'da bulunan Amerikan birliklerini harekete geçirir. Savaşın bitiminden beş yıl sonra, başlarında aynı başkomutanların bulunduğu iki koalisyon oluşur: Batı'da Eisenhower, Uzakdoğu'da ise Mac Arthur. Yalnızca rakip değişmiştir: Dünün müttefiki Sovyet ve Çin komünizmi.

Soğuk Savaş Amerika Birleşik Devletleri'ni giderek daha fazla içine katar: Çok sayıda ülkeyle çift taraflı anlaşmalar yapılır, birçok ittifak sisteminde (NATO, SEATO, ANZUS) taraf olunur. Amerika topraklarının dışında yüzden fazla deniz ve hava üssü kurar, Akdeniz'de ve Çin açıklarında bir filo bulundurur. Mali güçlük içinde bulunan ve sermayeye ihtiyaç duyan her ülke dünyanın yükünü taşıyan Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelir: 1945-1951 arasında yurtdışına yapılan yardım kredisi toplamı 143 milyar dolara yükselir: Başka herhangi bir ülke için katlanılır olmayan bu yük, Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik ve stratejik üstünlüklerinin bedelidir.

Moskova'nın avantaj sağlayabileceğini düşündükleri bir kargaşanın olduğu her yere müdahale ederler: Gerillayla mücadele eden hükümetlere yardım götürdükleri Latin Amerika önceliklidir. Kennedy, Ekim 1962'de, SSCB'yi Küba'dan geri püskürtür. Vietnam'a giderek daha fazla müdahale ederler ve sonunda kendilerini gerçek bir savaşın içinde bulurlar: Askeri danışmanların gönderilmesi, ardından sayıları 500 bini aşan askerin yollanması ve nihayet Kuzey Vietnam'a yönelik kitlesel bombardımanlar. Fakat, SSCB ile çatışma Küba krizinden sonra ilişkilerin normalleşmesine dönüşür: Karşılaşılan tehlikenin bilinci ve paylaşılan sorumluluk görüşmelere yol verir: Karada, havada ve denizde nükleer denemeleri yasaklayan anlaşma bir dizi uzlaşmanın başlangıcı olur ve atomik yayılmaya karşı iki büyük güç dayanışma geliştirir. Kissinger'ın diplomatik yeteneğinden destek alan Nixon, Soğuk Savaş'a son vererek Moskova'ya ve Pekin'e gider.

İki güç arasındaki rekabet bilimsel bir hal alır ve teknoloji de işin içine karışır: Nükleer enerjiye hakim olma yarışından sonra, uzayın fethinde Amerika Birleşik Devletleri aranın açılmasına izin vermiştir. Gecikmeyi telafi ederler: 1958'de ilk uyduyu yollarlar; 1962'de insanlı ilk uzay aracı yörüngeye oturur: 21 Temmuz 1969'da Ay'a ayak basılır: Uydumuzun üzerinde yürüyen ilk insanlar Amerikalıdır. Uzayın fethi, Batı'ya doğru yürüyüşle iki yüzyıl önce başlamış destanın son bölümüdür. Füzeler *flat boats*'un ve transatlantiklerin yerini alır.

Amerika Birleşik Devletleri 1970'li yıllarda bahtsız bir dönemden geçer. Nixon, Vietnam'daki felaket savaşın sonuçlarına katlanmak zorunda kalır: Amerikan birlikleri 1973 yılında geri çekilirler. Amerika Birleşik Devletleri'nin yitirdiği ilk savaştır bu: Kamuoyu bu savaştan derinden yaralanmıştır. Vietnam sendromu Washington'un faaliyetini uzun süre felç edecek ve Brejnev'in her yöndeki, özellikle Afrika'daki inisiyatiflerine boş alan bırakacaktır. İran'da maruz kalınan aşağılanmanın acısıyla yaralanmış özsaygının atılımı, Amerika Birleşik Devletleri'ni dünyadaki yerine –birinci sıraya– taşımaya çalışan Ronald Reagan'ın 1980 yılındaki zaferine katkıda bulunur. Grenada'ya güç kullanarak müdahale eder, Avrupa'ya SS 20 füzeleri yerleştirerek Sovyet füzelerinin bozduğu dengeyi yeniden kurmaya çalışır, birliğin topraklarını ihlal edilemez kılmayı hedefleyen stratejik bir inisiyatife girişir. SSCB'yi soluksuz kaldığı bir yarışa sürükleyen Yıldız Savaşları, Soğuk Savaş'a son verir. Komünist sistemin çöküşü ve SSCB'nin parçalanması Amerika Birleşik Devletleri'ni tek rakibinden kurtarır, dünyadaki tek büyük güç olarak ka-

lır. Gorbaçov, Almanya'nın birleşmesine ve Moskova'nın sultasından yeni kurtulmuş ulusların NATO'ya girmesine karşı çıkmaz. Körfez Savaşı'nda Saddam Hüseyin'e karşı Amerika komutasındaki Birleşmiş Milletler adına faaliyet yürüten bir deniz filosunun müdahalesini veto bile etmez. On yıl sonra, Putin, 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından, Amerika Birleşik Devletleri'nin yanında yer alır ve Orta Asya'daki eski cumhuriyetlerin havaalanlarını kullanımına sunar. Soğuk Savaş yerini faal bir dayanışmaya bırakmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin stratejik üstünlüğü, yaralanabilir olduğunun bilincine 11 Eylül vesilesiyle sert bir şekilde varmış olsa da ezicidir: Bu üstünlük bilimsel ve teknolojik gelişmişliğine olduğu kadar zenginliğine de dayanmaktadır. Üslerinden binlerce kilometre ötede, Irak'ta, Kosova'da, Afganistan'da başarıyla silahlı müdahalede bulunabilen yalnızca onlardır. Avrupa onların desteği olmadan müdahale edemez. İrlanda'da, Ortadoğu'da da onların aracılığı talep edilir. İç politikaya bağlı nedenler yüzünden İbrani devletine dengeli bir çözüm dayatmakta tereddüt etmeseler, İsrail ile Filistinliler arasındaki çatışmayı yalnızca onlar çözüme kavuşturabilir.

Demokratlar ve Cumhuriyetçiler. – 1945'ten beri iki parti, iktidarı aralarında eşit biçimde paylaştıran, neredeyse düzenli bir ardışıklıkla Beyaz Saray'da birbirlerinin yerini almıştır: her birine yedi vekillik. Demokrat Truman, Roosevelt'in ölümüyle kesintiye uğrayan görev süresini tamamlar. 1948 yılında, her türlü beklentiye karşı yeniden seçilir. 1952 yılında, Demokrat aday Cumhuriyetçi adaya –ki Eisenhower'dır bu– karşı zaferi yineleyemez. Üstelik,

yirmi yıllık iktidar Demokratları yıpratmıştır ve en genç seçmenler açısından büyük buhranın anısı bir şey ifade etmemektedir. Eisenhower 1956 yılında daha güçlü bir çoğunlukla yeniden seçilir.

1960 yılında, Beyaz Saray'a giren ilk Katolik olan Demokrat John Kennedy, görev süresi sona eren Başkan Yardımcısı Richard Nixon karşısında kıl payı zafer kazanır. Seçim kampanyasını yeni hudutların fethedilmesi teması üzerinde yürütmüştü. Bu başkan yalnızca gençliğin cazibesine ve doğuştan gelen meziyetlere sahip olmakla kalmamıştı, Küba krizinde (Ekim 1962) bir devlet adamı olarak da kendini göstermiş, yıldırma ve ılımlılığın ölçüsünü bilmiş, Kruşçev'i fazla küçük düşmeden füzelerini geri çekmeye mecbur etmişti. 22 Kasım 1963'te, katil kurşunlar, asla tamamen aydınlatılamayan koşullarda başkanlığına trajik biçimde son verdiler. Bu başkan, şahsiyetiyle, Amerika'nın cömert imgesini kişiliğinde taşıyanlar galerisinde yerini almıştır. Ardından gelen Başkan Yardımcısı Lyndon Johnson, en yoksulların, özellikle de siyahların koşullarını iyileştirmeyi hedefleyen önemli bir yasanın onaylanmasını sağladı: Yaşlılara ilaç yardımı, eğitim kurumlarına federal yardım, özellikle de ırk ayrımcılığı uygulamalarına saldıran ve siyahların seçimlere katılımını kolaylaştıran sivil haklar yasası. 1964 yılında Cumhuriyetçi rakibi Barry Goldwater'ı ezer; Goldwater'ın programı Ronald Reagan'ı seçtirecek olan tutucu devrimin habercisidir.

1968 yılında, Johnson aday olmadığından ve Robert Kennedy öldürüldüğünden, Richard Nixon, yaklaşık 10 milyon seçmenin aklını çelen Güneyli ırkçılığın sözcüsü

üçüncü bir adayın varlığı sayesinde zaferi söküp alır. Nixon, 1972 yılında yaklaşık 18 milyon oy farkıyla yeniden seçilince, basit geçecek bir başkanlık dönemi umudu yaratır. Birkaç ay sonra Watergate skandalıyla birlikte Amerikan tarihinin en önemli politik fırtınalarından biri patlak verir ve yankıları, başkanın yalan söylediğine kamuoyunu ikna ederek, basına, yargıçlara, Kongre'ye karşı adım adım mücadele ettikten sonra, 8 Ağustos 1974'te Nixon'u istifaya mecbur eder. Kriz ve çözümü farklı değerlendirmelere yol açar: Dünyanın en güçlü devletinde bir namussuzun böyle bir iktidara sahip olabilmesi bütün sistemi mahkûm etmez mi? Fakat, rejimin bu kadar ciddi bir krize direnebilmiş olması ve ahlakın üstün gelmesi de demokratik kurumların üstünlüğünün kanıtı değil midir? Olay, her koşulda, kimsenin yasaların üstünde olmadığını gösteriyordu: Nixon'un, yürütmeyi genel yasalardan kurtarma ayrıcalığını savunduğu tezi reddedilmişti. Yüksek mahkeme kararı yargının üstünlüğünü onaylıyordu ve başkanlık görevi sınavdan geçici olarak zayıflamış çıkıyordu. Başkan yardımcısı Gerald Ford, Nixon'un yerini alır; aslında, Nixon onu da bir skandal nedeniyle istifa etmek zorunda kalmış bir başka başkan yardımcısının yerine atamıştı: Seçilmeden yüksek bir mevkiye erişmiş birinin tuhaf durumu. 1976 yılında Cumhuriyetçiler başkanlığı kaybeder.

Demokrat Jimmy Carter, Konfederasyon güçlerinin yenilgisinden beri Beyaz Saray'a girmiş ilk Güneylidir: Seçim kampanyasını ahlaki değerleri üzerinden yürüttüğünden, dış politikada Nixon ile Kissinger'ın *realpolitik*'inden kopmaya ve bütün dünyada insan haklarına saygı duyulmasını sağlamaya çalışıyordu. Talihsizlik içinde yüzüyordu: Tah-

ran'daki Amerikan elçiliğinde çalışanların rehin alınması 1980 yılındaki yenilgisine katkıda bulunur: Cumhuriyetçi Reagan'a yenilir. Reagan'ın programı liberal bireycilikten, serbest girişim dogmasından esinlenmiştir ve Chicago Okulu'nun monetarist tezlerine gönderme yapar: Onun başarısı federal hükümetin müdahalesine ve Welfare State'e karşı bir tepkinin ifadesiydi ve devletin yükümlülük almamasının, kamu harcamalarının sert bir şekilde azaltılmasının ve bütçe dengesine geri dönüşün ifadesiydi. Aslında, Reagan kamu maliyesinin açığını ortadan kaldırmayı asla başaramadı: Pahalı bir uzay savunma programına girişti. Yurttaşlarına gururlarını iade eden kelimeleri bulmayı ve kararları almayı bildi. 1988 yılında, başkan yardımcısı Georges Bush onun yerini alır ve dış politikada iyi bir başkanlık yapar ama seçmenler iç sorunları ihmal etmesinin bedelini ona ödetirler.

1992 yılında, Demokrat rakibi, Arkansas Valisi Bill Clinton, gençliğinden güç alan bu mükemmel iletişimci, üçlü bir rekabette ona meydan okur. Başkanlığının sekiz yılı Amerika Birleşik Devletleri için şanslı bir dönem olur: genellikle %4'ün üzerinde bir oranda en uzun süreli büyüme döngüsü, enflasyonsuz, işsizliği %5'in altına düşürerek, yirmi milyon istihdam yaratılmasını ve bütçe açığının kapatılmasını sağlayarak sürer. İlk başkanlığı döneminde Demokratların sosyal programını uygulamaya koyar, özellikle yaşlı ve maddi imkânı olmayan kişilere tıbbi federal yardım sağlar. 1996 yılında, en atak reform projelerinden vazgeçerek, yeniden seçilmesini sağlayan merkezci bir konum benimser, ama aynı zamanda Cumhuriyetçi Parti'nin en tutucu eğilimi her iki mecliste de çoğunluğu ele geçirir.

Bu komplo ona karşı istisnai şiddette bir hırpalama savaşı yürütür, başkanın çılgınlıklarını ve cinsel hatalarını hayasız medyayla suç ortaklığı içinde sömürürler. Amerika Birleşik Devletleri, skandalın tüm diğer sorunları örttüğü üzüntü verici bir politik yaşam ve başkanın ayağını kaydırmaya çalışan politikacılar manzarası sunmaktadır; Amerika Birleşik Devletleri'nin imajı da bu durumdan büyük ölçüde zarar görmüştür. Seçmenlerin bilgeliği bu stratejiyi benimsemeyerek, tutucu devrimden olduğu kadar siyasi doğruculuktan da uzak duran bir orta çizgiye bağlılıklarını ifade etmiştir.

Clinton, Kanada ve Meksika'yla ortak pazar oluşturan *Alena*'nın doğumuna yol veren anlaşmanın onaylanmasını sağlar. Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasını partnerleriyle olumlu bir şekilde sürdürür, İsraillilerle Filistinliler arasındaki çatışmanın barışçıl çözümü için son ana dek kendini hesapsızca harcar.

2000 yılında ardılının seçimi, seçim prosedürlerinin yürürlükten kalkışını ve büyük seçmenler sisteminin arkaizmini çıplak bir şekilde ortaya koyan, inanılmaz bir senaryoya yol açar. Eski başkanın oğlu, Texas Valisi George W. Bush seçimden ancak beş hafta sonra seçilmiş ilan edildi; çoğunluğu elde edip etmediğinden hâlâ emin değiliz. Belirsiz bir şekilde seçilen yeni başkan, öncelinin elverişli konjonktüründen yararlanamadı: Büyüme tıkanma işaretleri veriyordu. 1,600 milyar dolarlık vergileri on yıl içinde azaltma yükümlülüğü, bir dizi mali skandalın sınavdan geçirdiği güveni canlandıramadı ve skandallar 2002 yılında bir borsa krizine yol açtı. Bu krizin yankısı da tüm dünyanın mali pazarlarında kendini hissettirerek, dünya ekono-

misinin daima Amerikan ekonomisine bağımlı olduğunu kanıtladı.

Fakat, bu başkanlığın başlangıcına damgasını vuran önemli olay bambaşkadır: World Trade Center'ın iki kulesini ve Pentagon'un bir bölümünü yok eden bir avuç İslamcının gerçekleştirdiği 11 Eylül 2001 suikastları Amerikan kamuoyu için de, tüm dünya için de önemli bir şok oldu. Amerika kendi toprakları üzerinde bir savaştan korunabilecek durumda olmadığının aniden bilincine vardı. Kuşku verici bir seçimin vermediği meşruluğu tehdidin ciddiyetiyle kazanan başkanın arkasında tek vücut olundu. O zamandan beri, terörizme karşı mücadele, Bush yönetiminin temel düşüncesi, içeride de dışarıda da bütün politikasının ana ekseni oldu: Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarlarını her kararın özel kriteri yapma yönündeki ilan edilmiş niyeti geçerli kıldı. Eşi benzeri olmayan bir kuvvete dayanan bu tekyanlılık, partnerleriyle arasındaki anlaşmazlığın kaynağıdır ve üstünlüklerinin karşılığı olan bir anti-Amerikancılığı beslemektedir.

Bütün dünyayı kapsayan bir tarih. – Dünyanın her tarafından gelen unsurların yarattığı ama esasen yaşlı Avrupa'nın evladı olan bu ulusun başka hiçbirine benzemeyen tarihi, konjonktürel kazalar, krizler ve savaşlar arasında şaşmaz biçimde bu şekilde sürer. Nüfusu düzenli olarak büyümeye devam etmektedir; bu da kısmen göçün katkıları sayesindedir: Birkaç milyon yasadışı göçmenle birlikte yakında nüfusu 300 milyona erişecektir. Ekonominin dinamizmi krizleri aşmakta ve tartışmasız bir üstünlük sağlamaktadır. Yeryüzü nüfusunun %5'iyle, Amerika

Birleşik Devletleri, yerkürenin zenginliklerinin yarısını elinde tutmaktadır. Kişi başına düşen gelir dünyada büyük bir halk için olabilecek en yüksek gelirdir. Amerikan firmalarının onda biri Almanya'nın birinci firmasıyla eşit konumdadır. Askeri güç bakımından herkesi geride bırakacak şekilde birinci güçtür: Savunma bütçelerine ayırdıkları tutar, tek başına, harcamalar ölçeğinde ardından gelen on beş devletin toplamına denktir. 11 Eylül saldırıları Amerika Birleşik Devletleri'nin yaralanabilirliğini açıkça ortaya koymuş olsa da, ikincil etkisi tek gerçek güç olduklarını su götürmez biçimde ortaya koymalarıdır.

Bu parlak başarı toplumsal sorunların varlığını dışlamaz. Bunların en ciddilerinden biri çok-ırklı niteliklerine bağlıdır. Ayrılık Savaşı'nda Kuzey'in zaferi siyah sorununu ortadan kaldırmamıştı: Verilerini değiştirmiş ve özellikle bütün birliğe yaymıştı. 1960'lı yıllarda, idarenin inisiyatifleri, yasamadaki düzenlemeler ve yüksek mahkeme kararları siyahları seçimlerde ve okulda etkileyen ayrımcılığı ortadan kaldırsa da, içlerinden bir bölümü, resmi önlemlere güvenmeyerek *black power*'ın tezine kulak verir. Siyahların yoğun bulunduğu mahallelerde isyanlar patlak verir (Harlem, 1967; Los Angeles, 1965; New York, 1967). Bir durgunluk döneminin ardından, 1992 yılındaki Los Angeles karışıklıkları sorunun kalıcılığını hatırlatmıştır. Diğer azınlıklar da kendi kişiliklerinin tanınmasını talep etmektedir: Hintliler, Porto Rikolular ve özellikle de hızlı artışları İngilizce konuşanların üstünlüğünü tartışma konusu etmeye başlayan Latin Amerikalılar.

İkinci bir sorun ise gelir dağılımındaki büyük dengesizliklerdir: Amerika Birleşik Devletleri zengin olsa da,

yüksek bir oran yoksulluk eşiğinin altında yaşamakta ve viranelere hapsolmaktadır. Demokrat idarecilerin tıbbi yardım sağlama yönündeki çabalarına rağmen, sosyal güvenlik yokluğu Amerikalıları her türlü riske açık kılmaktadır. Üçüncü sorun tarihlerinin bir mirasıdır ve şehirleşmenin sonuçlarıyla güncellik kazanmıştır: Şiddet. Amerika Birleşik Devletleri, ulusun doğuşuna ve Batı'ya doğru yayılmaya öncülük etmiş koşulları miras almıştır: Western'in ünlendirdiği ve örneğin ateşli silah kullanımına ve satışına yönelik her düzenlemeye kamuoyunun bir bölümünün şiddetli muhalefetini açıklayan bir şiddet geleneği. Bununla birlikte, bu üç kaygı konusundan herhangi biri, Amerikalıların kendi sistemlerinin mükemmelliğine inançlarını ya da ülkelerine derin bağlılıklarını ne bozar ne de yıkar. 11 Eylül ertesinde bunu görkemli bir şekilde kanıtlamışlardır.

Her koşulda, başarılarıyla da yenilgileriyle de, Amerikan deneyimi bütün insanlığı kapsamaktadır. Tüm diğer halklar Amerika Birleşik Devletleri'ne bağımlıdır: Faaliyetindeki her gerileme dünya ekonomisinde derhal yankı bulur, tıpkı her atılımının da genel bir canlanmaya yol açması gibi. Fakat, özgünlüğü daha düne kadar tarihsizliği olan, dünyaya sırtını dönmek isteyen bu halk da bugün dünyaya bağlıdır. Diplomasisiyle ve stratejisiyle çok sayıda halkın özgürlüğünün güvencesi ve hukukun jandarmasıdır: Amerika Birleşik Devletleri olmadan Avrupa ne Bosna'da ne Kosova'da ateşkes sağlayabilirdi. Amerika Birleşik Devletleri'nin aracılığı sıklıkla talep edilir ve çoğu zaman da etkili olur. Entelektüel rolleri, kültürel katkıları da Amerika Birleşik Devletleri'ni başa yerleştirmektedir:

Bütün bilimsel disiplinlerde Nobel ödüllerini toplamaktadırlar. Orijinal yaratı biçimlerini onlar keşfetmiş ya da yenilemiştir: roman, hikâye, sinema, televizyon, çizgi roman, mimari, koreografi. Sayısız ifade tarzı, hissetme biçimi Amerika Birleşik Devletleri'nde doğmuş ve tüm dünyaya onların damgasını taşıyan bir uygarlığı yaymıştır. Yıllar geçtikçe Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihi bütün insanlığın tarihinin giderek daha ayrılmaz bir parçası olmaktadır.

Kaynakça

André Kaspi, *Les Américains. Les États-Unis de 1607 à nos jours*, Le Seuil, 1986.

Denise Artaud ve André Kaspi, *Histoire des États-Unis*, Colin, 1969, coll. "U".

Daniel Boorstin, *Histoire des Américains*, Colin, 1981. 3 ciltlik büyük bir fresko: 1: *L'aventure coloniale*; 2: *Naissance d'une nation*; 3: *L'expérience de la démocratie*.

Denise Artaud, Régis Benichi ve Maurice Vaïsse'in *Lexique historique des États-Unis*'si (Colin, 1978) bir sözlük olarak tasarlanmış olup kurumlar ve uygulamalar üzerine her türlü aydınlatıcı bilgiyi içermektedir.

Kurumlar için: André ve Suzanne Tunc, *Le système constitutionnel des États-Unis d'Amérique*, Domat, 2 cilt: *Histoire constitutionnelle*, 1953; *Le système constitutionnel actuel*, 1954.

Jean-Michel Lacroix, *Histoire des États-Unis*, PUF, 1996.

Marie-France Toinet, *Le système politique des États-Unis*, PUF, coll. "Thémis", 1987.

Denis Lacorne, *L'invention de la république: le modèle américain*, Hachette, 1991.

Denis Lacorne, *La crise de l'identité américaine: du melting-pot au multiculturalisme*, Fayard, 1997.

Siyah sorunu üzerine: Claude Fohlen, *Les Noirs aux États-Unis*, PUF, coll. "Que sais-je?", No. 1191 ve Michel Fabre, *Les Noirs américains*, Colin, 1967.

Dış politika tarihinin önemli bir bölümü üzerine: Jean-Baptiste Duroselle, *De Wilson à Roosevelt. Politique extérieure des États-Unis, 1913-1945*, Colin, 1960.

Pierre Mélandri, *La politique extérieure des États-Unis de 1945 à nos jours*, PUF, 1995. J.-B. Duroselle'in çalışmasını günümüze dek getirmektedir.

Yves-Henri Noualhiat, *Les États-Unis et le monde au XXe siècle*, A. Colin, coll. "U", 1997.

Uygarlık ve toplum üzerine üç eser:

Max Lerner, *La civilisation américaine*, Le Seuil, 1961.

Claude Fohlen, *La société américaine (1865-1970)*, Arthaud, 1973.

André Kaspi, Claude-Jean Bertrand, Jean Heffer, *La civilisation américaine*, PUF, 1979.

KÜLTÜR KİTAPLIĞI

1- **SOKRATES**, Louis-André Dorion, Mart 2005
2- **NAPOLÉON**, Thierry Lentz, Mart 2005
3- **BİLİM-KURGU**, Jacques Baudou, Mart 2005
4- **ANADOLU UYGARLIKLARI**, Marc Desti, Nisan 2005
5- **PSİKANALİZ**, Daniel Lagache, Nisan 2005
6- **SOSYAL BİLİMLER**, Dominique Desjeux, Nisan 2005
7- **HİTİTLER**, Isabelle Klock-Fontanille, Mayıs 2005
8- **SOSYAL PSİKOLOJİ**, Jean Maisonneuve, Mayıs 2005
9- **YUNAN MİTOLOJİSİ**, Pierre Grimal, Mayıs 2005
10- **EMPRESYONİZM**, Marina Ferretti Bocquillon, Haziran 2005
11- **MEZHEPLER**, Nathalie Luca, Haziran 2005
12- **ŞARABIN TARİHİ**, Jean-François Gautier, Haziran 2005
13- **FELSEFE AKIMLARI**, Dominique Folscheid, Temmuz 2005
14- **JEAN-PAUL SARTRE**, Annie Cohen-Solal, Temmuz 2005
15- **HAÇLILAR**, Cécile Morrisson, Temmuz 2005
16- **İNGİLİZ EDEBİYATI**, Jean Raimond, Ağustos 2005
17- **ÜNİVERSİTELERİN TARİHİ**, C. Charle & J. Verger, Ağustos 2005
18- **CAZ**, Lucien Malson & Christian Bellest, Ağustos 2005
19- **TAPINAK ŞÖVALYELERİ**, Régine Pernoud, Eylül 2005
20- **ÇAĞDAŞ SANAT**, Anne Cauquelin, Eylül 2005
21- **BİLİM TARİHİ**, Pascal Acot, Eylül 2005
22- **DİNLER**, Paul Poupard, Ekim 2005
23- **ANTROPOLOJİ**, Marc Augé & Jean-Paul Colleyn, Ekim 2005
24- **KAPİTALİZM**, Claude Jessua, Ekim 2005
25- **BLUES**, Gérard Herzhaft, Kasım 2005
26- **NIETZSCHE**, Jean Granier, Kasım 2005
27- **JEOPOLİTİK**, Alexandre Defay, Kasım 2005
28- **RUS EDEBİYATI**, Jean Bonamour, Mart 2006
29- **BİLİM FELSEFESİ**, Dominique Lecourt, Mart 2006
30- **BUDACILIK**, Henri Arvon, Mart 2006
31- **BABİL**, Béatrice André-Salvini, Nisan 2006
32- **FANTASTİK EDEBİYAT**, Jean-Luc Steinmetz, Nisan 2006
33- **ANKSİYETE VE KAYGI**, André Le Gall, Nisan 2006
34- **ÇOCUK PSİKOLOJİSİ**, Olivier Houdé, Mayıs 2006
35- **SCHOPENHAUER**, Edouard Sans, Mayıs 2006
36- **ANTİK MISIR**, Sophie Desplancques, Mayıs 2006
37- **VİKİNGLER**, Pierre Bauduin, Haziran 2006

38- **VAROLUŞÇULUK**, Jacques Colette, Haziran 2006
39- **SANAT TARİHİ**, Xavier Barral I Altet, Haziran 2006
40- **ROMA İMPARATORLUĞU**, Patrick Le Roux, Temmuz 2006
41- **KIERKEGAARD**, Olivier Cauly, Temmuz 2006
42- **ALMAN EDEBİYATI**, Jean-Louis Bandet, Temmuz 2006
43- **MAYALAR**, Paul Gendrop, Ağustos 2006
44- **MİMARLIK TARİHİ**, Gérard Monnier, Ağustos 2006
45- **DİYABET**, Jean & Charles Darnaud, Ağustos 2006
46- **AVRUPA BİRLİĞİ**, Jean-Luc Mathieu, Eylül 2006
47- **DİLBİLİM**, Jean Perrot, Eylül 2006
48- **AZTEKLER**, Jacques Soustelle, Eylül 2006
49- **DADA VE GERÇEKÜSTÜCÜLÜK**, David Hopkins, Kasım 2006
50- **KÜRESELLEŞME**, Manfred B. Steger, Kasım 2006
51- **HAYVAN HAKLARI**, David DeGrazia, Kasım 2006
52- **HIRİSTİYANLIK**, Linda Woodhead, Aralık 2006
53- **GAZETECİLİK**, Ian Hargreaves, Aralık 2006
54- **EVRİM**, Brian & Deborah Charlesworth, Aralık 2006
55- **İSPANYA İÇ SAVAŞI**, Pierre Vilar, Ocak 2007
56- **YARATICILIK**, Michel-Louis Rouquette, Ocak 2007
57- **FELSEFENİN DOĞUŞU**, Giorgio Colli, Ocak 2007
58- **ANTİK FELSEFE**, Jean-Paul Dumont, Şubat 2007
59- **İNKALAR**, Henri Favre, Şubat 2007
60- **YAZIN KURAMI**, Jonathan Culler, Şubat 2007
61- **SOSYAL VE KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ**, Monaghan & Just, Nisan 2007
62- **SPINOZA**, Roger Scruton, Nisan 2007
63- **TANGO**, Remi Hess, Nisan 2007
64- **İTALYAN EDEBİYATI**, Christian Bec & François Livi, Mayıs 2007
65- **DARWIN VE DARWINCİLİK**, Patrick Tort, Mayıs 2007
66- **SİYONİZM**, Ilan Greilsammer, Mayıs 2007
67- **FOBİLER**, Paul Denis, Ağustos 2007
68- **KLASİK SANAT**, Mary Beard & John Henderson, Ağustos 2007
69- **PLATON VE AKADEMİA**, Jean Brun, Ağustos 2007
70- **HABERMAS**, James Gordon Finlayson, Eylül 2007
71- **FREUD**, Roland Jaccard, Eylül 2007
72- **KAFKA**, Ritchie Robertson, Eylül 2007
73- **FENOMENOLOJİ**, Jean-François Lyotard, Ekim 2007
74- **EROTİZM**, Roger Dadoun, Ekim 2007
75- **TARİH**, John H. Arnold, Ekim 2007
76- **HOMEROS**, Jacqueline de Romilly, Aralık 2007
77- **ARİSTOTELES VE LİSE**, Jean Brun, Aralık 2007

78- **ANARŞİZM**, Colin Ward, Aralık 2007
79- **BİZANS TARİHİ**, Jean-Claude Cheynet, Mart 2008
80- **BARTHES**, Jonathan Culler, Haziran 2008
81- **ŞİZOFRENİ**, Marc-Louis Bourgeois, Haziran 2008
82- **İSLAM**, Dominique Sourdel, Eylül 2008
83- **SANAT KURAMI**, Cynthia Freeland, Eylül 2008
84- **PLATON**, Jean-François Mattéi, Eylül 2008
85- **FEMİNİZM**, Margaret Walters, Ocak 2009
86- **DESCARTES**, Tom Sorell, Ocak 2009
87- **KELTLER**, Venceslas Kruta, Ocak 2009
88- **MAX WEBER**, Laurent Fleury, Temmuz 2009
89- **RETORİK**, Michel Meyer, Temmuz 2009
90- **DEVLET**, Renaud Denoix de Saint Marc, Temmuz 2009
91- **SALSA VE LATİN CAZ**, Isabelle Leymarie, Ocak 2010
92- **FOUCAULT**, Gary Gutting, Ocak 2010
93- **İNSAN HAKLARI**, Andrew Clapham, Ocak 2010
94- **POETİKA**, Michel Jarrety, Mayıs 2010
95- **RUS DEVRİMİ**, S. A. Smith, Mayıs 2010
96- **FOTOĞRAF**, Roger Bellone, Mayıs 2010
97- **GALILEO**, Georges Minois, Ağustos 2010
98- **EPİSTEMOLOJİ**, Hervé Barreau, Ağustos 2010
99- **KEYNES VE KEYNESÇİLİK**, Pierre Delfaud, Ağustos 2010
100- **HEGEL VE HEGELCİLİK**, Jean-François Kervégan, Mart 2011
101- **ERGEN DEPRESYONU**, Henri Chabrol, Mart 2011
102- **MODA**, Dominique Waquet & Marion Laporte, Mart 2011
103- **LOCKE**, John Dunn, Ağustos 2011
104- **KÜRESEL ISINMA**, Mark Maslin, Ağustos 2011
105- **BAROK**, Victor-Lucien Tapié, Ağustos 2011
106- **BHAGAVADGITA**, Anonim, Eylül 2011
107- **HİNDUİZM**, Korhan Kaya, Eylül 2011
108- **İKTİSAT**, Partha Dasgupta, Eylül 2011
109- **SHAKESPEARE**, Germaine Greer, Aralık 2011
110- **SENFONİ**, Rémi Jacobs, Aralık 2011
111- **HUKUK FELSEFESİ**, Michel Troper, Aralık 2011
112- **RAMAYANA**, Anonim, Ocak 2012
113- **DEMOKRASİ**, Bernard Crick, Mart 2012
114- **FRANKFURT OKULU**, Paul-Laurent Assoun, Mart 2012
115- **KİTABIN TARİHİ**, Albert Labarre, Mart 2012
116- **MİT**, Robert A. Segal, Haziran 2012
117- **MODERN ÇİN**, Rana Mitter, Haziran 2012

118- **DÜŞLER**, J. Allan Hobson, Haziran 2012
119- **RÖNESANS**, Jerry Brotton, Kasım 2012
120- **PARANOYA**, Sophie de Mijolla-Mellor, Kasım 2012
121- **KITA FELSEFESİ**, Simon Critchley, Kasım 2012
122- **İDEOLOJİ**, Michael Freeden, Aralık 2012
123- **RÖNESANS SANATI**, Geraldine A. Johnson, Aralık 2012
124- **SOĞUK SAVAŞ**, Robert J. McMahon, Mart 2013
125- **MARX**, Peter Singer, Mart 2013
126- **POSTYAPISALCILIK**, Catherine Belsey, Mart 2013
127- **YUNAN SANATI**, Jean-Jacques Maffre, Haziran 2013
128- **MATEMATİK**, Timothy Gowers, Haziran 2013
129- **PSİKİYATRİ TARİHİ**, Jacques Hochmann, Haziran 2013
130- **ORTAÇAĞ FELSEFESİ**, Alain de Libéra, Ağustos 2013
131- **TASARIM**, John Heskett, Ağustos 2013
132- **TRAJEDİ**, Adrian Poole, Ekim 2013
133- **MODERNİZM**, Christopher Butler, Ekim 2013
134- **KÜBİZM**, Pierre Cabanne, Kasım 2013
135- **SOSYALİZM**, Michael Newman, Kasım 2013
136- **JUNG**, Anthony Stevens, Ocak 2014
137- **KUANTUM**, John Polkinghorne, Ocak 2014
138- **FAŞİZM**, Kevin Passmore, Nisan 2014
139- **KAOS**, Leonard Smith, Nisan 2014
140- **DERRIDA**, Simon Glendinning, Mayıs 2014
141- **MASONLUK**, Paul Naudon, Ağustos 2014
142- **ZEN**, Jean-Luc Toula-Breysse, Ağustos 2014
143- **BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI**, Michael Howard, Eylül 2014
144- **TIP TARİHİ**, William Bynum, Ekim 2014
145- **HEIDEGGER**, Michael Inwood, Ekim 2014
146- **KABALA**, Joseph Dan, Mart 2015
147- **İNSAN EVRİMİ**, Bernard Wood, Nisan 2015
148- **DÜNYA MÜZİĞİ**, Philip V. Bohlman, Nisan 2015
149- **SOYUT SANAT**, Alain Bonfand, Haziran 2015
150- **FRANSIZ DEVRİMİ**, William Doyle, Haziran 2015
151- **İMPARATORLUK**, Stephen Howe, Temmuz 2015
152- **GANDHİ**, Robert Deliège, Temmuz 2015
153- **ZEKÂ**, Ian J. Deary, Eylül 2015
154- **ANTİK FELSEFE**, Julia Annas, Eylül 2015
155- **ELEMENTLER**, Philip Ball, Ekim 2015
156- **PARİS'İN TARİHİ**, Yvan Combeau, Ekim 2015
157- **KARTACA**, Maria Giulia Amadasi Guzzo, Aralık 2015

158- **HOBBES**, Richard Tuck, Aralık 2015
159- **ABD TARİHİ**, Réne Rémond, Mart 2016
160- **CADILIK**, Malcolm Gaskill, Mart 2016
161- **SOSYOLOJİ**, Steve Bruce, Nisan 2016
162- **WITTGENSTEIN**, A. C. Grayling, Nisan 2016
163- **FİLM**, Michael Wood, Nisan 2016
164- **KUŞKUCULUK**, Carlos Lévy, Ağustos 2016
165- **TARİHÖNCESİ**, Chris Gosden, Ağustos 2016
166- **1871 KOMÜNÜ**, Jacques Rougerie, Ekim 2016
167- **MANTIK**, Graham Priest, Şubat 2017
168- **GEZEGENLER**, David A. Rothery, Şubat 2017
169- **MACHIAVELLI**, Quentin Skinner, Haziran 2017
170- **ARAPLARIN TARİHİ**, Dominique Sourdel, Haziran 2017
171- **ANTİSEMİTİZM**, Pierre-André Taguieff, Eylül 2017
172- **BEAT KUŞAĞI**, David Sterritt, Eylül 2017
173- **PSİKANALİZİN TARİHİ**, Roger Perron, Aralık 2017
174- **HİNDUİZM**, Kim Knott, Aralık 2017
175- **ETİK**, Simon Blackburn, Aralık 2017
176- **LAİKLİK**, Guy Haarscher, Şubat 2018
177- **KOMEDYA**, Matthew Bevis, Şubat 2018

ABD Tarihi

RENÉ RÉMOND

Türkçesi: IŞIK ERGÜDEN

YENİ DÜNYADAKİ EN ESKİ ANGLO-SAKSON YERLEŞİMİ OLAN JAMESTOWN'IN KURULUŞUNDAN BAĞIMSIZLIK BİLDİRGESİNE, ORADAN 11 EYLÜL 2001'E UZANAN ÇALKANTILI BİR TARİHİN HİKÂYESİ BU KİTAP. YERLİLER, BATININ KEŞFİ, AYRILIK SAVAŞI, SANAYİLEŞME, 1929 KRİZİ, NEW DEAL, VİETNAM BOZGUNU VE DAHA NİCE CAN ALICI OLAYLA ÖRÜLMÜŞ BU ÖYKÜ, SADECE AMERİKALILAR İÇİN DEĞİL, HERKES İÇİN BİLDİK İZLER TAŞIYOR. DOĞUŞUNDAN BEŞ YÜZ YIL SONRA DÜNYAYA HÜKMEDEN BU DEVASA GÜCÜN İNSANLIK TARİHİNDEKİ AĞIRLIĞI ANCAK GEÇMİŞİN KADİM İMPARATORLUKLARIYLA ÖLÇÜŞECEK DÜZEYDE. BU KISA KİTAP, ETKİLERİ DÜNYANIN HER YERİNDE HİSSEDİLEN BÜYÜK BİR İKTİSADİ, SİYASİ VE ASKERİ GÜÇ ODAĞININ ZAMAN İÇİNDE BİÇİMLENEN, OLGUNLAŞAN, BÜYÜYEN HİKÂYESİNİ AÇIKLIKLA GÖZER ÖNÜNE SERİYOR.

Kültür Kitaplığı: 159; Tarih: 30

D